

Statistics Sweden

Statistiska centralbyrån

Svenskt valdeltagande under hundra år

Svenskt valdeltagande under hundra år

One hundred years of Swedish voter turnout

Statistics Sweden
2012

Tidigare publicering Rapport 1: *Ja och nej till euron*.

Previous publication Folkomröstningen om euron 2003.

Staffan Sollander & Richard Öhrvall, 2004

Rapport 2: *Väljartrender*. Sören Holmberg & Henrik Oscarsson, 2004

Rapport 3: *SCB:s demokratistatistik*, 2005

Rapport 4: *Nej till euron*. Henrik Oscarsson & Sören Holmberg, 2005

Rapport 5: *Demokratistatistik 2006*, 2006

Rapport 6: *Europaparlamentsvalen*. Henrik Oscarsson
& Sören Holmberg, 2007

Rapport 7: *Förtroendevalda i kommuner och landsting 2007*, 2008

Rapport 8: *Demokratistatistik 2008*, 2008

Rapport 9: *Därför vann Alliansen*. Henrik Oscarsson
& Sören Holmberg, 2006

Rapport 10: *Svenska Europaval*. Henrik Oscarsson
& Sören Holmberg, 2010

Rapport 11: *Valdeltagande vid omvalen 2011*.

Rapport 12: *Förtroendevalda i kommuner och landsting 2011*

Producent
Producer SCB, enheten för demokratistatistik
Statistics Sweden, Unit of Democracy Statistics
Box 24300, SE-104 51 Stockholm
+46 8 506 940 00
valstatistik@scb.se

Förfrågningar
Enquiries Richard Öhrvall +46 8 506 941 58
richard.ohrvall@scb.se

Det är tillåtet att kopiera och på annat sätt mångfaldiga innehållet i denna publikation.

Om du citerar, var god uppge källan på följande sätt:

Källa: SCB, Demokratistatistik rapport 13, *Svenskt valdeltagande under hundra år*.

It is permitted to copy and reproduce the contents in this publication.

When quoting, please state the source as follows:

Source: Statistics Sweden, Democracy Statistics Report no 13, *One hundred years of Swedish voter turnout*.

Omslag/Cover: Ateljén, SCB. Illustration: Bodil Hedlund

ISSN 1654-5656 (Online)

ISSN 1652-6945 (Print)

ISBN 978-91-618-1574-6 (Print)

URN:NBN:SE:SCB-2012-ME09BR1203_pdf

Printed in Sweden

Förord

Den 27 oktober 2011 gav regeringen Statistiska centralbyrån (SCB) i uppdrag (Ju2011/7407/D) att genomföra tre studier om det svenska valdeltagandet, valdeltagandet bland unga väljare samt vilka som blir nominerade och valda. SCB redovisade den första studien den 15 oktober 2012. Den här rapporten utgör en utökad och reviderad version av vad som redovisades då.

Inom ramen för den statistiska redovisningen av 1911 års riksdagsval genomförde SCB för första gången en särskild undersökning av valdeltagandet i olika grupper av röstberättigade. I den här rapporten ingår analyser av hur valdeltagandet har utvecklats under de hundra år som gått sedan dess. Vid SCB:s enhet för demokratistatistik har Johan Eklund, Mikaela Järnbert och Jonas Olofsson bidragit till studiens genomförande. Gissur Ó Erlingsson, Linköpings universitet, och Mikael Persson, Göteborgs universitet, har gett värdefulla synpunkter under arbetet med rapporten.

Rapporten är skriven av Richard Öhrvall.

Statistiska centralbyrån i december 2012

Inger Eklund

Maj Eriksson Gothe

SCB tackar

Tack vare våra uppgiftslämnare – privatpersoner, företag, myndigheter och organisationer – kan SCB tillhandahålla tillförlitlig och aktuell statistik som tillgodoser samhällets informationsbehov.

Innehåll

A separate text in English is provided at the end of the publication, on page 93.

Förord	3
Sammanfattning	7
1. Inledning	9
Bakgrund	9
Upplägg	10
Andra studier av svenskt valdeltagande	11
Rapportens disposition	12
2. Att studera valdeltagande	13
Ett ojämnt valdeltagande	14
3. SCB:s valdeltagandeundersökningar	17
Totalundersökningarnas tid	17
De första urvalsundersökningarna	18
Nyttjande av arbetskraftsundersökningarna	19
Senare tids valdeltagandeundersökningar	20
Redovisningar av resultat	20
Tillgång till datamaterial	21
Mer information om undersökningarna	21
4. Ett internationellt perspektiv	23
5. Valdeltagandets utveckling	25
En utökad rösträtt	25
Valdeltagande under hundra år	28
Svenska valdeltagandets geografi	30
Förtida röstning	32
Omval	34
Folkomröstningar	35
Val till Europaparlamentet	36
6. Valdeltagandets demografi	39
Minskande könsskillnader	39
Skillnader efter ålder	40
Förstagångsväljare	44
Civilstånd	46
7. Resurser och röstande	49
Socioekonomiska indelningar	49
Skillnader efter utbildning	53
Inkomst och deltagande	54
Resurser av betydelse för valdeltagande	55
8. Integration och valdeltagande	57
Bakgrund	57
Sjunkande valdeltagande bland utländska medborgare	58
Lägre valdeltagande bland utrikes födda	60
Integration över tid	61
Nästa generation	63
Röstande bland utlandssvenskar	64

9. Vad förklarar valdeltagandet?	65
Datamaterial och upplägg.....	65
Metod	66
Variabler.....	66
Resultat.....	67
Sammanfattning.....	73
10. Slutsatser.....	75
Fakta om statistiken.....	79
Detta omfattar statistiken.....	79
Population	79
Så görs statistiken.....	80
Definitioner och förklaringar.....	81
Statistikens tillförlitlighet	83
Bra att veta.....	84
Referenser	85
Tabellbilaga	87
In English.....	93
Summary.....	93

Sammanfattning

Under de senaste hundra åren har det svenska valdeltagandet ökat. I 1911 års riksdagsval röstade 57 procent av de röstberättigade. Det har skett stora förändringar sedan dess. Valdeltagandet har stigit och rösträtten har utvidgats. I 1921 års val fick kvinnor för första gången rösta i riksdagsval. Det valet kan av det skälet betraktas som startpunkten för den svenska demokratin. I valet deltog endast 54 procent av de röstberättigade. Därefter följde en lång period av ökande valdeltagande. Visserligen steg inte andelen röstande i varje enskilt val, men den generella trenden var stigande. Det hittills högsta valdeltagandet uppnåddes i riksdagsvalet 1976, då 91,8 procent av de röstberättigade deltog. Sedan dess har valdeltagandet legat på en lägre nivå. Framför allt gick det ned i 1988 och 1998 års val. De senaste två valen har dock inneburit ett trendbrott och andelen röstande har ökat betydligt. I 2010 års riksdagsval uppgick valdeltagandet till 84,6 procent.

Statistiska centralbyrån (SCB) har på uppdrag av regeringen analyserat det svenska valdeltagandet under de senaste hundra åren. I uppdraget ingick att jämföra andelen röstande i olika grupper av röstberättigade och studera om eventuella skillnader har förändrats över tid. Även om studien innefattar en lång tidsperiod är det de senaste valen som ligger i fokus.

Analyserna visar att det finns tydliga skillnader i valdeltagande mellan olika grupper. Andelen röstande är betydligt mindre bland ensamstående, lågutbildade, låginkomsttagare, arbetare, arbetslösa och personer utanför arbetskraften. Omvänt är deltagandet högre bland sammanboende, högutbildade, höginkomsttagare, tjänstemän och sysselsatta. När det gäller valdeltagande i olika åldersgrupper har vi kunnat konstatera att det är något lägre bland de yngsta och de äldsta. Vi kan även konstatera att andelen röstande är betydligt mindre bland personer som är utländska medborgare och bland utrikes födda.

Kvinnor röstar i högre grad än män. Skillnaden är i dag endast en procentenhet totalt sett, men om vi ser till personer under 60 år är kvinnors valdeltagande klart högre. Sett i ett längre tidsperspektiv innebär detta en stor förändring. Under första halvan av 1900-talet röstade män i betydligt högre grad än kvinnor. Sedan 1960-talet har dock skillnaderna varit små.

Även sett till andra aspekter så har skillnader i valdeltagande mellan olika grupper minskat i jämförelse med hur det såg ut i början av 1900-talet. Utifrån vad vi har möjlighet att studera tycks skillnaderna ha varit som minst under 1970-talet då valdeltagandet var som högst. Mönstren har dock i huvudsak varit entydiga över tid: det är samma grupper som genomgående har ett jämförelsevis högt valdeltagande, även om skillnaderna i förhållande till andra grupper kan variera över tid.

Den minskning av valdeltagandet som skedde mellan 1994 och 2002 medförde ett på många sätt mer ojämnt valdeltagande. Detta eftersom nedgången i valdeltagande framför allt skedde i de grupper som redan tidigare deltog i mindre utsträckning. De senaste två valen har dock andelen röstande åter ökat. Den ökningen har skett främst i de grupper som har en jämförelsevis liten andel röstande, vilket har inneburit att

valdeltagande blivit något mer jämlikt. Samtidigt bör det understrykas att skillnaderna vad gäller andelen röstande i olika grupper är större i dag än vad de var i början av 1990-talet.

1. Inledning

Den svenska valstatistiken har en lång historia. År 1872 publicerade SCB för första gången statistik över valresultat. Studier av hur valdeltagandet ser ut i olika grupper inleddes i och med redovisningen av 1911 års val till riksdagens andra kammare. Över tid har statistiken utvecklats och redovisningarna har blivit allt mer omfattande. Den senaste valdeltagandeundersökningen genomfördes av SCB i samband med 2011 års omval. I och med den undersökningen har alltså SCB studerat hur valdeltagandet ser ut i olika befolkningsgrupper under hundra års tid. Sammantaget finns därmed goda möjligheter att utifrån tidigare redovisningar studera hur andelen röstande har utvecklats över tid i olika grupper av röstberättigade. Dessutom innebär tillgången till stora datamaterial och nya statistiska metoder att det även är möjligt att genomföra nya, mer ingående analyser av valdeltagandets mekanismer i dagens svenska demokrati.

Den 27 oktober 2011 gav regeringen SCB i uppdrag (Ju2011/7407/D) att genomföra en studie med syfte att ta tillvara på dessa möjligheter. I regeringsbeslutet beskrivs studien på följande sätt.

[Den] ska omfatta dels en analys av valdeltagandet vid de tre senaste allmänna valen, dels en beskrivning av valdeltagandet i Sverige sedan 1911. SCB ska undersöka hur valdeltagandet ser ut i olika grupper av den röstberättigade befolkningen och om det i dem förekommer några skillnader i valdeltagandet över tid. I uppdraget ingår även att göra jämförelser utifrån olika socioekonomiska faktorer och att studera skillnader med avseende på kön och ålder.

SCB avrapporterade uppdraget den 15 oktober 2012. Den här rapporten utgör en utökad och reviderad version av vad som tidigare har rapporterats.

I beslutet ingick även uppdrag till SCB om att utföra ytterligare två studier. Dessa två studier avsåg analyser av unga personer i demokratin och förtroendevaldas representativitet. Avsikten är att även de två övriga uppdragsdelarna kommer att resultera i rapporter i SCB:s rapportserie Demokratistatistik.

Bakgrund

Valdeltagande kan uttryckas som andelen röstande bland de röstberättigade. Antalet röstberättigade baseras på uppgifter från röstlängderna och från röstsammanräkningen vet vi antalet avgivna röster. Detta gör att vi så fort valresultatet är färdigställt också vet valdeltagandet ned till den minsta geografiska enhet, vilken i valsammanhang är valdistrikt. Vad vi däremot inte känner till är hur valdeltagandet ser ut i olika grupper av röstberättigade. Det är av den anledningen som SCB sedan 1911 har genomfört särskilda valdeltagandeundersökningar, som visar just hur andelen röstande ser ut i olika grupper.

Sådana undersökningar har sedan dess genomförts regelbundet. Under tvåkammarriksdagens tid genomfördes de i samband med val till andra kammaren, det vill säga vart fjärde år. Från och med 1970 har de genom-

förts i samband med val till riksdag, landstings- och kommunfullmäktige. Dessutom har valdeltagandeundersökningar genomförts i vid folkomröstningar sedan 1957 och vid val till Europaparlamentet sedan det första svenska valet 1995. Den senaste ordinarie valdeltagandeundersökningen genomfördes i anslutning till 2010 års val. Den baserades på ett urval om närmare 110 000 röstberättigade personer.

Alla SCB:s valdeltagandeundersökningar har det gemensamt att uppgifter om huruvida personerna som ingår i undersökningen har röstat eller inte är hämtade från röstlängderna. Det är värt att understryka att informationen om valdeltagande alltså inte baseras på intervjusvar, utan det är det faktiska valdeltagandet som hämtas in. Det innebär att det inte finns några av de problem i form av mätfel som kan uppstå när man frågar intervju-personer om de har röstat eller inte. Uppgifterna om valdeltagande kompletteras med annan information från SCB:s olika register, bland annat kön, ålder, födelseland, civilstånd, utbildning och inkomst. Registeruppgifterna används för att kunna identifiera olika grupper av intresse och sedan studera hur valdeltagandet ser ut i dem. Sedan 1964 används urvalsdelar från SCB:s arbetskraftsundersökningar som grund för valdeltagandeundersökningen. Därmed kan information som redan är insamlad i ett annat sammanhang användas för än mer ingående studier av valdeltagandet. En mer utförlig beskrivning av valdeltagandeundersökningarnas historia och upplägg finns i kapitel 3.

Upplägg

Syftet med den här rapporten är att studera hur valdeltagandet ser ut i olika grupper av röstberättigade. Detta dels för att undersöka om det finns skillnader i valdeltagande, dels om dessa skillnader har förändrats över tid. I enlighet med det uppdrag som ligger till grund för den här rapporten, är val under senare år i fokus. Där så är möjligt kommer vi dock även att studera valdeltagandet i ett längre tidsperspektiv.

När det gäller valdeltagande längre tillbaka i tiden är vi hänvisade till tidigare publicerade uppgifter. Sådana resultat har därför sammanställts och bearbetats i syfte att möjliggöra jämförelser över tid. Dessa bearbetade uppgifter visar förändringar över tid på ett mer överskådligt och sammanhållet sätt än vad som tidigare varit fallet. Alla publikationer med valstatistik som ligger till grund för sammanställningen finns elektroniskt tillgängliga via SCB:s webbplats. För senare omgångar av valdeltagandeundersökningen finns de ursprungligen insamlade datamaterialen att tillgå, vilka gör det möjligt att ta fram nya redovisningar och analyser.

De flesta analyserna av valdeltagande i den här rapporten avser riksdagsval. Det finns ett flertal skäl till detta. Ett skäl är att under lång tid av valdeltagandeundersökningarnas historia var det endast val till riksdagen som studerades. Ett annat skäl är att även i de fall resultat finns för övriga val, avser den mest omfattande redovisningen riksdagsval. Samtidigt är inte det av någon avgörande betydelse för analyserna, eftersom nästan alla som röstar i riksdagsval även röstar i val till landstings- och kommunfullmäktige. Den grupp vi dock inte fångar upp genom att fokusera på riksdagsval är utländska medborgare, eftersom de inte har rösträtt i riksdagsval. Vi kommer därför även att studera deltagande efter medborgarskapsland i val till kommunfullmäktige.

Andra studier av svenskt valdeltagande

Den representativa demokratin baseras på att folket genom allmänna och fria val får bestämma vilka som ska styra över dem. Men de röstberättigade har även ett grundläggande val mellan att rösta eller inte rösta. Då valdeltagandet på så vis ligger nära demokratins kärna är det inte förvånande att det ägnats stor uppmärksamhet i den samhällsvetenskapliga litteraturen (se exempelvis Franklin 2004; Blais 2007).

Det finns jämförelsevis mycket goda möjligheter att studera valdeltagande i Sverige. Detta tack vare det svenska systemet med personnummer i kombination med möjligheten att hämta uppgifter om faktiskt deltagande från röstlängderna. Det finns också ett flertal svenska studier av valdeltagandet utöver den officiella statistik som SCB tar fram. Det kraftigt minskade valdeltagandet i 1998 års val låg till grund för antologin *Valdeltagande i förändring* (SOU 1999:132). Där ingick bland annat ett kapitel med analyser av valdeltagandet utifrån de så kallade *Medborgarundersökningarna* som genomfördes vid Uppsala universitet 1987 och 1997 (Teorell & Westholm 1999). Antologin innefattade även ett kapitel med analyser baserade på *Valundersökningarna*, som SCB genomför i samarbete med Göteborgs universitet (Bennulf & Hedberg 1999).

Senare omgångar av såväl *Medborgarundersökningarna* som *Valundersökningarna* har också använts för andra studier av det svenska valdeltagandet (se t.ex. Oscarsson & Holmberg 2004; Oskarsson 2003). Dessa undersökningar är intervjuundersökningar där respondenterna har fått svara på en lång rad frågor, bland annat kring den svenska demokratin. Intervju svaren har, på samma sätt som för SCB:s valdeltagandeundersökningar, kompletterats med uppgifter om valdeltagande från röstlängderna. Sammantaget ger de därmed rika material att använda för analyser av mekanismerna bakom beslutet att rösta eller inte.

För att vara samhällsvetenskapliga intervjuundersökningar har de förhållandevis stora urval, 2 000 – 4 000 personer. I jämförelse med SCB:s valdeltagandeundersökningar är de dock väldigt små. Undersökningen i samband med 2010 års val hade närmare 110 000 röstberättigade i urvalet. Dessutom täcker valdeltagandeundersökningen, till skillnad från övriga nämnda undersökningar, in samtliga grupper av röstberättigade. Då syftet med den här rapporten är att jämföra valdeltagandet i olika grupper snarare än att finna motiv bakom valet att rösta eller inte, är SCB:s valdeltagandeundersökning den överlägset bästa datakällan.

Även om valdeltagandeundersökningen utgör det största tillgängliga data-materialet kring svenskt valdeltagande har materialet hittills använts i begränsad utsträckning utöver den officiella statistik som SCB tar fram. Det finns visserligen studier av valdeltagande baserade på materialet (se t.ex. Järnbert & Öhrvall 2003; Öhrvall 2006; Bevelander 2011; Persson m.fl. 2012), men den här rapporten utgör den första större, systematiska studien. Samtidigt bör det understrykas att det finns en lång rad ytterligare frågeställningar där valdeltagandeundersökningen kan vara en källa till ny kunskap. Förhoppningsvis kommer materialet att i högre grad användas för sådana studier framöver.

Rapportens disposition

Rapporten är indelad i tio kapitel. Efter detta inledningskapitel kommer ett kapitel kring studier av valdeltagande och vad den internationella forskningen nått för slutsatser. I kapitel tre ges en beskrivning av valdeltagandundersökningens historia. Den läsare som inte är intresserad av hur undersökningen är upplagd och hur dess design har förändrats över åren kan hoppa över det kapitlet. Därpå följer ett kapitel som jämför det svenska valdeltagandet med hur det ser ut i andra demokratiska länder. Kapitel fem ger en översiktlig bild över hur det svenska valdeltagandets har utvecklats under de senaste hundra åren.

I den resterande delen av rapporten studerar vi valdeltagandet i olika grupper av röstberättigade. I kapitel sex ser vi närmare på deltagandet efter kön, ålder och civilstånd. Därefter kommer ett kapitel med analyser av röstningsbenägenheten i grupper med olika socioekonomisk bakgrund. Det innefattar jämförelser mellan grupper med olika social ställning, arbetsmarknadssituation, utbildningsnivå och inkomster. I det åttonde kapitlet tar vi oss an hur valdeltagande hänger samman med medborgarskap, invandring och utvandring. Det nionde kapitlet ägnas åt att med hjälp av statistiska modeller analysera alla dessa bakgrundsvariabler sammantaget. Detta i hopp om att nå större kunskap om vilka egenskaper som hänger samman med beslutet att rösta eller inte. Slutligen sammanfattas rapportens viktigaste resultat i det tionde och avslutande kapitlet.

2. Att studera valdeltagande

Den representativa demokratins främsta kännetecken är att medborgarna genom fria och regelbundna val får avgöra vilka som ska styra över dem. Att rösta i allmänna val kan därför ses som den mest grundläggande formen av politiskt deltagande. Det är därför inte förvånande att nivån på valdeltagandet ofta betraktas som en indikator på demokratins tillstånd.

Då valtadeltagandet tillmäts sådan betydelse är det naturligt att forskningen har ägnat det stor uppmärksamhet. Det finns ett stort antal studier av valdeltagande i olika länder och även jämförelser mellan länder. Vissa analyser fokuserar på övergripande drag, medan andra tar sig an små detaljers betydelse. Samtidigt är det talande att André Blais (2007) i en översikt över kunskapsläget konstaterade att ju mer det studeras desto tydligare blir det att röstande är något mer komplext än vad som tidigare har antagits.

Trots denna komplexitet har forskningen inom området gjort framsteg. I tidiga studier av valdeltagande under första halvan av 1900-talet låg fokus ofta på själva valet (Franklin 2004; se även Tingsten 1937). Sett ur det perspektivet berodde ett lågt valdeltagande på att valets utgång inte var tillräckligt oviss eller att de politiska frågor som debatterades inte lyckades engagera medborgarna. Väljarnas egenskaper ägnades inte samma uppmärksamhet. Detta förändrades senare, framför allt genom en artikel av William H. Riker och Peter C. Ordeshook (1957) där de, utifrån tidigare teorier presenterade av Anthony Downs (1957), poängterade att sannolikheten att en enskild röst påverkar valutfallet är närmast obefintlig. Utifrån rationalistiska antaganden om egen nytta är det därmed en paradox att så många ändå röstar.¹ Skälen till att medborgare trots allt röstar i hög grad måste utifrån den utgångspunkten vara av icke-materiell natur, som exempelvis att röstandet inger en känsla av att man uppfyllt sin plikt som medborgare.

Nästa milstolpe i forskningen kring valdeltagande utgörs av boken *Participation in America*, skriven av Sidney Verba och Norman H. Nie (1972). Där lanserade de en modell för valdeltagande som fokuserade på individernas resurser. De visade att resursstarka individer, med exempelvis högre utbildning och inkomst, tenderar att ha ett större politiskt intresse, ett starkare medborgerligt engagemang och att även rösta i högre grad än mindre resursstarka individer. En annan viktig slutsats de presenterade i boken är att valdeltagande spelar roll för den politik som förs. Detta genom att ett högre deltagande i en viss grupp gör att politiker blir mer lyhörda till den gruppens önskemål.

Denna resursmodell har senare utvecklats vidare för att även ta med det faktum att valdeltagandet också beror på vilken förmåga partier, intressegrupper och andra grupperingar har att mobilisera väljare (Verba,

¹ Edlin, Gelman och Kaplan (2007) har dock invänt att om man som individ räknar det totala samhällsvärdet av ett viss valutfall högt kan det ändå vara rationellt att rösta. Man kan även invända att det faktiskt händer att en enskild röst faller avgörandet i ett val. Så skedde exempelvis i 2006 års val till kommunfullmäktige i Klippans kommun (se Öhrvall 2008a).

Schlozman & Brady 1995). På så vis vidgas fokus från att enbart handla om individuella faktorer. Senare forskning har tagit in ytterligare aspekter. För att förklara skillnader i valdeltagande mellan olika länder har valsysteem, valadministration och institutioner fått en ökad uppmärksamhet, men även de tidiga teorierna kring själva valets betydelse har på nytt väckts till liv (Franklin 2002; Franklin 2004). Internationella jämförelser visar att ett proportionellt valsysteem med många mandat per valkrets och röstplikt ger ett högre valdeltagande (Franklin 2002; Blais 2007). När det gäller effekterna av möjlighet till förtidsröstning och valdag på helgen ger olika studier olika resultat (Franklin 2004; Blais 2007).

På senare tid har röstning betraktat som en vanehandling ägnats uppmärksamhet i forskningen (Plutzer 2002; Aldrich m.fl. 2010; Dina 2012). Utifrån det perspektivet kan beslutet att rösta, eller inte rösta, ses som en vana som etableras efter några valtillfällen. Utifrån resultat inom psykologin kan teorier kring vad som upprätthåller respektive bryter vanor formuleras. Av särskilt intresse blir unga väljare som får rösta första gången och därmed har möjligheten att etablera en sådan vana.

Ett närliggande aspekt som också hamnat i fokus under senare tid gäller röstning som en social handling. Tanken är visserligen inte ny inom forskningen (se t.ex. Campbell 1960), men ytterligare studier har byggt vidare på tidigare forskning och bidragit till ny kunskap (Bhatti & Hansen 2012a). Dessa studier framhåller vikten av sociala nätverk för beslutet att rösta eller inte. Till sociala nätverk hör exempelvis föräldrar, utbildningssystemet och den nya familj som man eventuellt bildar efter att ha lämnat föräldrahemmet. De sociala nätverken förändras under livscykeln. Det gäller inte minst för unga personer, som dessutom är i ett skede av livet då en vana att rösta eller inte är på väg att etableras. Det finns dock en del som fortfarande är outforskat när det gäller vilken roll sociala nätverk och vanor spelar för benägenheten att rösta.

Många av de ovan nämnda förklaringsmodellerna används ofta som komplement till varandra i forskningen. Exempelvis finns väljarnas uppfattning om betydelsen av valets utgång kvar som en viktig förklaring, även om forskningen i viss mån flyttat fokus till hur olika institutioner kan påverka detta.

Ett ojämligt valdeltagande

När det gäller hur valdeltagandet ser ut i olika grupper är den internationella forskningen samstämmig: deltagandet är inte jämligt. Privilegierade, resursstarka grupper tenderar att rösta i högre grad än andra (se t.ex. Wolfinger & Rosenstone 1980; Franklin 2004). Redovisningar från SCB:s valdeltagandeundersökningar har visat sådana skillnader även i svenska val. Samtidigt bör vi komma ihåg att röstande i val ändå är mer jämligt än övriga former av politisk deltagande (Lijphart 1997).

I boken *Political Behavior* (1937) formulerade Herbert Tingsten något han kallade "the law of dispersion". Utifrån studier av valdeltagande i olika länder kom Tingsten fram till att skillnader vad gäller andelen röstande i olika befolkningsgrupper är mindre ju högre det totala valdeltagandet är. I viss mån är det enkel aritmetik: är valdeltagandet väldigt högt totalt sett kan inte någon enskild delgrupp av större storlek ha ett lågt valdeltagande.

Det är ändå en viktig poäng som Tingsten gör och den har på senare tid fått förnyad uppmärksamhet då den lyfts fram av Arend Lijphart (1997).

Mot bakgrund av ovanstående är det av intresse att studera skillnader i valdeltagande mellan olika grupper, och hur dessa skillnader eventuellt har förändrats i takt med att valdeltagandet totalt sett ändrats. Detta är också den här rapportens syfte.

3. SCB:s valdeltagandeundersökningar

År 1909 fattade Sveriges riksdag beslut om stora förändringar i det svenska valsystemet. En av dessa förändringar innebar att lika rösträtt för män infördes i riksdagsval från och med 1911. Det nya valsystemet medförde även nya möjligheter för valstatistiken och fick till följd att den statistiska redovisningen utökades (Jorner 2008). I SCB:s redogörelse över valresultaten i 1911 års riksdagsval ingick för första gången mer ingående studier av valdeltagandet i olika grupper av röstberättigade. Hundra år senare, i samband med 2011 års omval, genomfördes den senaste valdeltagandeundersökningen. Det är inte förvånande att stora förändringar har skett under den långa tidsperioden. Inom statistikens område har stora landvinningar ägt rum, bland annat har teorierna bakom urvalsundersökningar tagits fram och etablerats. Även SCB:s valdeltagandeundersökningar har genomgått förändringar, bland annat som en följd av nya statistiska metoder och av utvecklingen av den officiella statistiken.

I ett grundläggande avseende är dock valdeltagandeundersökningen densamma i dag som för hundra år sedan: uppgifter om deltagande hämtas från röstlängderna. För samtliga personer som ingår i respektive undersökningsomgång har det prickats av huruvida de har utnyttjat sin rösträtt eller inte. Det är av två skäl viktigt att understryka att informationen kommer från röstlängderna. För det första innebär det att uppgifter om valdeltagande avser faktiskt valdeltagande enligt register. I många andra undersökningar tvingas man att förlita sig på uppgifter från respondenter, vilka av olika skäl kan ge felaktiga uppgifter. Den formen av mätproblem finns inte för SCB:s valdeltagandeundersökningar. För det andra innebär användandet av registeruppgifter att det inte finns något bortfall för den mest centrala variabeln: om personerna i urvalet har röstat eller inte. I dessa tider av stadigt ökande bortfall i individundersökningar är det en ynnest att få använda material från en undersökning utan bortfall.

Även om valdeltagandet har mätts på samma sätt sedan undersökningarnas början, så har en rad andra förändringar skett sedan dess. Man kan dela in valdeltagandeundersökningarnas historia i fyra perioder.

Totalundersökningarnas tid

När valdeltagandeundersökningarna inleddes år 1911 undersöktes valdeltagandet bland samtliga röstberättigade. Vid den här tiden fanns en rad diskvalifikationsgrunder som begränsade antalet röstberättigade, framför allt saknade kvinnor rösträtt. Detta till trots var det 1911 närmare 1,1 miljoner röstberättigade vars deltagande i valet skulle kontrolleras. Från och med 1921 års val fick även kvinnor rösta och ett antal andra diskvalifikationsgrunder togs också bort. Detta innebar att antalet röstberättigade steg till drygt 3,2 miljoner, vilket kan jämföras med knappt 1,2 miljoner i valet föregående år. Det är lätt att förstå att det var ett tidsödande arbete att hämta in information om alla dessa röstberättigade och deras valdeltagande. Trots detta lyckades SCB publicera statistiken endast ett drygt halvår efter valet.

En nackdel med de tidiga undersökningarnas upplägg var att man, trots den stora arbetsinsatsen, endast fick in ett fåtal bakgrundsuppgifter om de röstberättigade. Förutom geografiska indelningar så redovisades valdeltagandet endast efter yrkesgrupper (och i aggregerad form efter socialgrupper). Samtidigt innebar den totalräknade statistiken att det gick att presentera valdeltagande efter dessa yrkesgrupper även för mindre geografiska områden, såsom valdistrikt. I och med att kvinnor fick rösträtt 1921 kunde valdeltagandet även redovisas på motsvarande sätt efter kön.

Undersökningarna hade samma upplägg fram till och med 1940 års riksdagsval. Ett undantag finns dock i undersökningen 1932. Det rädde då ekonomisk kris i landet och även valdeltagandeundersökningen drabbades. Av kostnadsskäl valde SCB att inte genomföra någon sedvanlig studie av valdeltagandet i olika yrkesgrupper och socialklasser. Valdeltagande efter kön kunde dock redovisas då de uppgifterna ändå fanns tillgängliga. Vid nästa val år 1936 var den tidigare ordningen återställd. Sammantaget kan man beskriva valdeltagandestatistiken under perioden fram till och med 1940 som väldigt detaljerad och exakt, men begränsad till endast ett fåtal redovisningsgrupper.

De första urvalsundersökningarna

I samband med 1942 års kommunalval genomförde SCB för första gången en valdeltagandeundersökning som baserades på ett urval röstberättigade. Försöket visade sig falla väl ut och metoden etablerades i och med 1944 års riksdagsval. Urvalet motsvarade då ungefär var tionde röstberättigad. Övergången från totalundersökning till urvalsundersökning innebar en minskad arbetsbörda och därmed även en kostnadsbesparing. En del av de resurser som frigjordes lades i stället på att sammanställa fler uppgifter från röstlängderna, vilket i sin tur gav möjligheter att redovisa valdeltagandet i nya grupper. Statistiken över valdeltagandet utökades med redovisningar efter civilstånd och ålder. Framför allt möjligheten att redovisa valdeltagande efter ålder verkar ha varit angeläget, vilket bland annat märks genom att det lyfts fram som ett av argumenten för metodbytet.

Även om valdeltagandeundersökningen började baseras på urval fanns fortfarande totalräknad statistik över valdeltagande efter kön kvar fram till och med 1960 års val. Detta har sin förklaring i att antalet röstberättigade och röstande summerades efter kön i respektive valdistrikt. Då undersökningarna baserades på stora urval tillförde den totalräknade statistiken inte mycket till skattningar för hela riket, men den innebar att det gick att studera valdeltagande efter kön på olika geografiska nivåer ända ned till valdistriktsnivå. För övriga bakgrundsvariabler fanns endast urvalsundersökningen att tillgå och efter 1960 gäller det även för redovisningar efter kön.

I undersökningen i samband med 1960 års val minskades urvalets storlek. Tidigare hade ungefär var tionde röstberättigad ingått i urvalet, men nu övergick man till att välja alla som var födda den 15:e i varje månad, vilket motsvarar ungefär var 30:e röstberättigad.² Samtidigt bör det framhållas att

² Det skedde även en del andra metodologiska förändringar. Tidigare hade urvalen dragits med olika principer för landsbygd respektive städer, men nu drogs urvalen på ett enhetligt sätt.

urvalet trots minskningen ändå bestod av närmare 170 000 personer, vilket jämförelsevis är ett mycket stort urval. Undersökningen 1960 var även första gången statistik över valdeltagande efter inkomst samlades in och redovisades.

Nyttjande av arbetskraftsundersökningarna

Även om valdeltagandeundersökningarna gick från att vara totalundersökningar till att baseras på urval, var de fortfarande kostsamma och tidskrävande. Detta då inte bara uppgifter om valdeltagande skulle samlas in för samtliga personer som ingick i undersökningen, utan dessutom skulle deras yrkeskategori registreras utifrån den information som fanns tillgänglig i röstlängden. Till detta ska läggas att det fanns frågetecken kring statistikens kvalitet. I många fall var uppgifterna om yrke så knapphändiga att det var svårt att avgöra till vilken yrkeskategori personen skulle föras. Och det fanns även farhågor om att uppgifterna inte var uppdaterade. Detta väckte tanken om att använda ett annat material med bättre kvalitet på yrkesuppgifter och till det materialet föra uppgifter om valdeltagande. Valet föll på de arbetskraftsundersökningar som SCB hade börjat genomföra år 1961.

I valdeltagandeundersökningen 1964 används för första gången urval från arbetskraftsundersökningarna. Även om det i redovisningen av undersökningens resultat framhålls att metodbytet framför allt berodde på en strävan efter bättre kvalitet, kan man anta att kostnadsbesparingen vägde väldigt tungt. Förutom att man nu inte längre behövde koda yrkesuppgifter minskade urvalet från närmare 170 000 till knappt 15 000 personer. Minskningen innebar en försämrad precision i skattningar av valdeltagandet och en minskning av kvaliteten i det avseendet. Samtidigt innebar det ändrade upplägget förutom bättre kvalitet i yrkesuppgifter även möjligheter att redovisa valdeltagande efter yrkesställning, näringsgren och arbetsmarknadsstatus. Det bör i sammanhanget nämnas att även om ett urval om 15 000 personer är litet i valdeltagandeundersökningarnas historia är det i jämförelse med de flesta andra undersökningar inom samhällsvetenskapens område att betrakta som stort.

Därefter följde ett flertal undersökningsomgångar med i stort sett samma upplägg.³ En stor förändring skedde dock i och med 1973 års undersökning. Då hade arbetskraftsundersökningarna infört en övre åldersgräns för sina urval, vilket därmed drabbade valdeltagandeundersökningarna. Detta innebar att undersökningsomgångarna 1973 till och med 1985 inte hade med personer 75 år och äldre i urvalet. Perioden kan av det skälet betraktas som en mörk tid i valdeltagandestudiernas historia. Samtidigt skedde viss metodmässig utveckling: redovisningen kompletterades med skattningar av antal röstande och röstberättigade i olika grupper, och framför allt presenterades mått på osäkerheten i skattningarna i form av konfidensintervall. En annan stor förändring som inträffade under perioden var att utländska medborgare fick rösträtt till landstings- och kommunfullmäktige i och med 1976 års val. För att mäta valdeltagandet även i den gruppen

³ Undersökningsomgången 1968 baserades på en utökad arbetskraftsundersökning, vilket innebar dels att urvalet var något större (cirka 20 000 personer), dels att uppgifter om utbildning fanns med som bakgrundsvariabel.

drogs från och med då ett särskilt urval av utländska medborgare (utan övre åldersgräns).

En rad förbättringar introducerades i 1988 års valdeltagandeundersökning. Då tillkom ett särskilt urval av äldre personer för att kunna mäta valdeltagandet i samtliga åldrar. Vidare utökades urvalsstorleken till cirka 37 000 personer, vilket var en dubbling i förhållande till tidigare. Dessutom utökades redovisningen med statistik över valdeltagande efter utbildningsnivå och deltagande bland utländska medborgare som erhållit svenskt medborgarskap.

Senare tids valdeltagandeundersökningar

Valdeltagandeundersökningarna har haft i stort sett samma upplägg under senare år, även om vissa förändringar har skett. En sådan förändring består i att ett särskilt urval med utlandssvenskar från och med 1998 års val har ingått i undersökningen. Bakgrunden var en förändring i vallagen som innebar att utlandssvenskar från och med 1998 års val inte längre togs upp i en särskild röstlängd. Lagförändringen innebar även att antalet röstberättigade utlandssvenskar ökade kraftigt. För att även kunna täcka in den gruppen har därför sedan 1998 års undersökning ett särskilt urval med utlandssvenskar inkluderats i undersökningen. En annan förändring som genomförts är att urvalens allokering har förändrats från och med 2006 års val. Urvalet med utländska medborgare har minskats något för att i stället kunna utöka urvalet med svenska medborgare. Trots denna förändring är dock fortfarande urvalet med utländska medborgare proportionellt sett större.

Det bör nämnas att valdeltagandeundersökningar även har genomförts i samband med nationella folkomröstningar sedan omröstningen om tjänstepension 1957. Dessutom har motsvarande studier av valdeltagandet också utförts i samband med varje Europaparlamentsval sedan det första svenska valet 1995.

När det gäller de statistiska metoderna som används i studierna har en del utveckling skett på senare tid. Genom att bättre utnyttja tillgänglig och känd information kring antalet röstberättigade i olika grupper och antalet röstande på olika geografiska nivåer, har mer precisa skattningar kunnat tas fram. Dessa nya metoder har även använts för att revidera en del tidigare resultat. På senare år har även redovisningen utökats för att bättre tillgodose användarnas behov. Det gäller inte minst utökade redovisningar av valdeltagande efter utländsk bakgrund och av valdeltagande i val till landstings- och kommunfullmäktige.

Sammantaget kan man konstatera att valdeltagandeundersökningarna sedan starten har gått i takt med tiden. Tekniska och metodmässiga framsteg har hela tiden utnyttjats för att förbättra undersökningarna.

Redovisningar av resultat

Resultaten från den första valdeltagandeundersökningen 1911 redovisades i SCB:s publikation *Riksdagsmannavaalen*. Efterföljande undersökningsomgångar redovisades i motsvarande publikationer för respektive valår (från och med 1960 års val är dessa publikationer uppdelade i två delar och resultat av valdeltagandeundersökningarna återfinns då i den andra delen).

Från och med 1970 träder enkammarriksdagen i kraft och samtidigt blir valdagen gemensam för val till riksdag, landstings- och kommunfullmäktige. SCB:s valstatistik ges från och med då ut i publikationsserien *Allmänna valen*. För respektive val gavs ett antal delar ut och resultat från valdeltagandeundersökningen ingick i del tre (från och med 1998 års val i del fyra).

När det gäller resultat från valdeltagandeundersökningar i samband med val till Europaparlamentet så har de redovisats i sammanfattande publikationer med valstatistik för respektive val. Resultat från valdeltagandeundersökningar avseende folkomröstningar har getts ut i särskilda publikationer.

Samtliga publikationer med valstatistik finns tillgängliga i elektroniskt format via SCB:s webbplats. Från och med 2010 års val har SCB övergett tryckta publikationer. I samband med det har även de sammanhållande publikationerna också övergetts. Resultat från valdeltagandeundersökningen presenteras istället i form av tabeller på SCB:s webbplats. Resultat från valdeltagandeundersökningar under senare tid finns även tillgängliga via SCB:s Statistikdatabasen, som går att nå via SCB:s webbplats. Där kan användare själva ta ut tabeller efter egna önskemål och även exportera resultaten i olika format för vidare bearbetning.

I stora delar är resultaten från olika omgångar av valdeltagandeundersökningen jämförbara över tid. Det bör dock beaktas att det i vissa fall har skett förändringar av redovisningsgrupper. Dessutom har även ändringar av rösträtten skett vid olika tillfällen. Hur rösträtten har förändrats över tid tas upp i kapitel 5.

Tillgång till datamaterial

Även om valdeltagandeundersökningarna har en lång historia finns tyvärr inte de ursprungliga datamaterialen (mikrodata) från alla dessa undersökningsomgångar bevarade. Längre tillbaka i tiden bevarades inte datamaterialen efter att statistikresultaten publicerats. Det fanns ett flertal olika skäl till att de inte bevarades, men följderna är att det inte går att göra nya analyser kring valdeltagandet för dessa år. De datamaterial som finns bevarade och dokumenterade avser val till riksdag, landstings- och kommunfullmäktige från 1991 och framåt, och val till Europaparlamentet 1999 och senare. Dessutom finns datamaterial från folkomröstningen om euron 2003 bevarat. Dessa material är alla tillgängliga för forskning.

Mer information om undersökningarna

En utförligare beskrivning av valdeltagandeundersökningen finns i slutet av den här rapporten (se avsnittet "Fakta om statistiken"). Den innefattar framför allt en mer ingående redogörelse över hur de senaste undersökningsomgångarna har genomförts. Än mer utförlig information finns att hämta i den dokumentation av undersökningarna som går att finna på SCB:s webbplats, www.scb.se. Dessutom finns i redovisningen av respektive undersökningsomgång ytterligare information kring upplägg och genomförande.

4. Ett internationellt perspektiv

I senare kapitel i rapporten kommer vi att ingående studera det svenska valdeltagandets utveckling över tid. Men innan vi ger oss i kast med det kommer vi i det här kapitlet att kortfattat sätta in det svenska valdeltagandet i ett internationellt perspektiv.

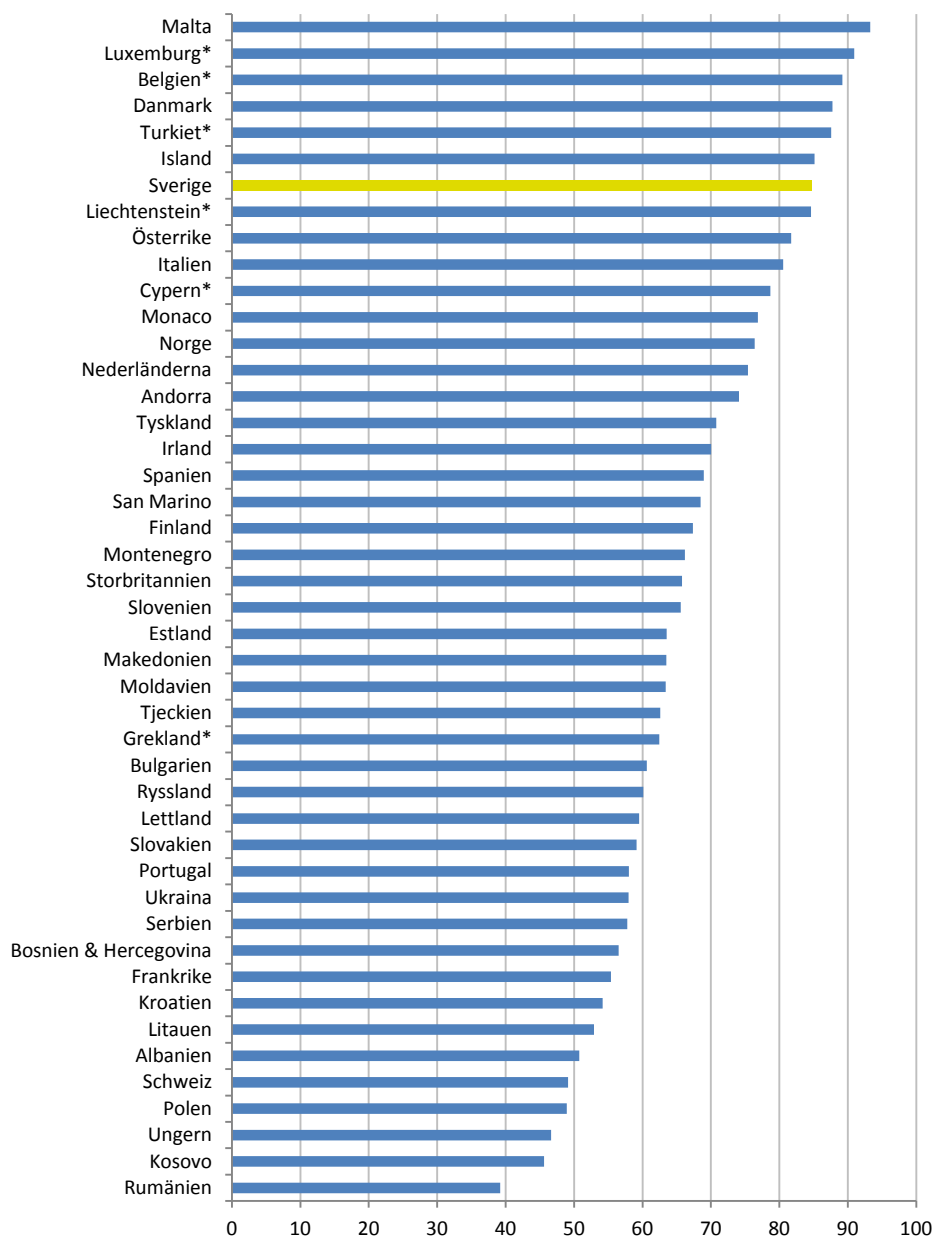
I demokratier förekommer vanligtvis val på ett flertal olika nivåer och olika val tillmäts olika betydelse i olika länder. Vid jämförelser mellan länder bör man även ta hänsyn till att olika länder har olika valsystem, som exempel kan nämnas att en del länder har röstplikt. Att ha rösträtt i allmänna val anses i demokratiska länder vara en medborgerlig rättighet. I en del länder anses det även vara en medborgerlig skyldighet att rösta och deltagande i val har därför i dessa länder reglerats i vallagar och konstitution. Argumenten för röstplikt brukar vara att de folkvalda får en större legitimitet om valdeltagandet är högt, att röstande har en utbildande effekt på folket samt att ett folkstyre innebär att folket också har en skyldighet att delta. Motargumenten brukar baseras på att det inte är förenligt med den frihet som demokratiska val bör kännetecknas av, att de folkvaldas legitimitet inte blir större av ett högt valdeltagande om det är framtvingat samt att obligatoriskt röstande kan motverka den utbildande effekten. Forskningen på området visar att röstplikt medför ett högre valdeltagande, även om mekanismerna är oklara och det är osäkert hur pass starka sanktioner som krävs för att öka benägenheten att rösta (Blais 2007).

Det finns även andra skillnader mellan länder som kan påverka valdeltagandet, såsom regler kring registrering för att få rösta, tillgång till förtidsröstning och om man har proportionella val eller majoritetsval i enmansvalkretsar. I ett försök att ändå jämföra olika länder har statsvetaren André Blais (2007) sammanställt deltagandet i val till lagstiftande församlingar i alla demokratier under perioden 1972 – 2004. Sammanställningen inkluderar 533 val i 106 länder. I genomsnitt ligger andelen röstande i dessa val på 76 procent. Sverige hamnar med 88 procent på en på sextondeplats. I topp ligger Malta, Australien och Belgien.

Även vid en internationell jämförelse av genomsnittligt valdeltagande under efterkrigstiden framstår det svenska valdeltagandet som förhållandevis högt, om än inte i det absoluta toppskiktet (IDEA 2002; IDEA 2004). Dessa sammanställningar avser valdeltagandet under längre tidsperioder, men hur ser det ut i dag? I diagram 4.1 illustreras deltagandet i det senaste valet till det nationella parlamentet i Europas länder. Mönstret liknar det tidigare konstaterade: det svenska valdeltagandet är jämförelsevis högt utan att nå upp till de allra högsta positionerna. Även vid en jämförelse mellan europeiska länder finns skillnader att ta i beaktande. I vissa länder, som exempelvis Frankrike, får presidentval större uppmärksamhet och når högre valdeltagande än val till det nationella parlamentet.

Diagram 4.1

Valdeltagande i europeiska länder, senaste nationella parlamentsval. Procent

Källa: IDEA, Litauens valkommission, Ukrainas valkommission och Inrikesministeriet i Frankrike.

Kommentar: * = landet har röstplikt.

I genomsnitt uppgår valdeltagandet i de länder som redovisas i diagram 4.1 till 67 procent. Det är lägre än i de tidigare sammanställningar som refererats till ovan. Det finns en generell internationell trend av sjunkande valdeltagande under efterkrigstiden (Blais 2007; IDEA 2002). Samtidigt minskar inte valdeltagandet i alla länder. Av de 45 europeiska länder som ingår i diagram 4.1 innebar det senaste parlamentsvalet en minskning av valdeltagandet i 26 länder. I de övriga 19 länderna ökade andelen röstande. Till de länder där valdeltagandet steg hör bland andra Sverige.

5. Valdeltagandets utveckling

I det föregående kapitlet satte vi in det svenska valdeltagandet i ett internationellt sammanhang. Från och med nu kommer det svenska valdeltagandet att vara i fokus. I rapportens följande kapitel kommer vi att närmare studera valdeltagandet i olika grupper av röstberättigade. Innan dess kan det vara på sin plats att i det här kapitlet först ge en översiktlig bild av hur rösträtten och valdeltagandet utvecklats i Sverige under de senaste hundra åren. Då vi här inte går in på olika gruppers valdeltagande kan vi använda oss av statistik över röstberättigade och röstsammanräkningens siffror över antal röstande för att få fram uppgifter om valdeltagande. Vi behöver med andra ord inte förlita oss på valdeltagandeundersökningens urval, utan vi kan genomgående använda totalräknade uppgifter som inte är förknippade med någon urvalsosäkerhet.

En utökad rösträtt

Den här rapporten tar sitt avstamp i 1911 års val. Anledningen är att då genomfördes SCB:s första valdeltagandeundersökning. Men det var även det första riksdagsval där allmän och lika rösträtt för män tillämpades. Den förändringen innebar att antalet röstberättigade fördubblades i förhållande till föregående val, till 1,1 miljoner. Det bör dock understrykas att även om rösträtten för män brukar betraktas som allmän från och med 1911, så var 21 procent av männen inte röstberättigade trots att de uppnått rösträttsåldern. Skäl till att inte få rösta i riksdagsval kunde vara att man var omyndigförklarad, hade skulder till kommunen eller staten, var i konkurs-tillstånd, inte hade fullgjort värnplikt, hade blivit dömd till straffpåföljd eller erhöll fattigunderstöd. Dessutom saknade alla kvinnor rösträtt.⁴

Den allmänna och lika rösträttens införande i Sverige brukar dateras till år 1921. Valet till riksdagens andra kammare det året utgjorde det första tillfället då kvinnor fick rösta i riksdagsval.⁵ Sverige var därmed sist av de nordiska länderna med att införa kvinnlig rösträtt. Förutom att kvinnor för första gången fick rösta i riksdagsval försvann även de grunder för diskvalifikation som hade med skulder att göra. Sammantaget innebar detta att antalet röstberättigade ökade från 1,2 till 3,2 miljoner i jämförelse med 1920 års val.

Övriga diskvalifikationsgrunder fanns kvar vid 1921 års val och 1,8 procent av de svenska medborgarna upptagna i röstlängden fick inte rösta av sådana skäl.⁶ Kravet att ha fullgjort värnplikt försvann vid det därpå följande valet. Och från och med riksdagsvalet 1948 försvann kriterierna som tidigare gjort att personer omhändertagna av den allmänna fattigvården, med straffpåföljd eller i konkurstillstånd inte fick rösta. Därefter var det bland svenska medborgare som uppnått rösträttsåldern endast

⁴ Ogifta kvinnor fick däremot rösta i kommunala val givet att de uppfyllde de krav på inkomst eller förmögenhet som då gällde. För en mer utförlig redovisning av förändringar av den kommunala rösträttens utveckling, se Ersson och Wide (2001).

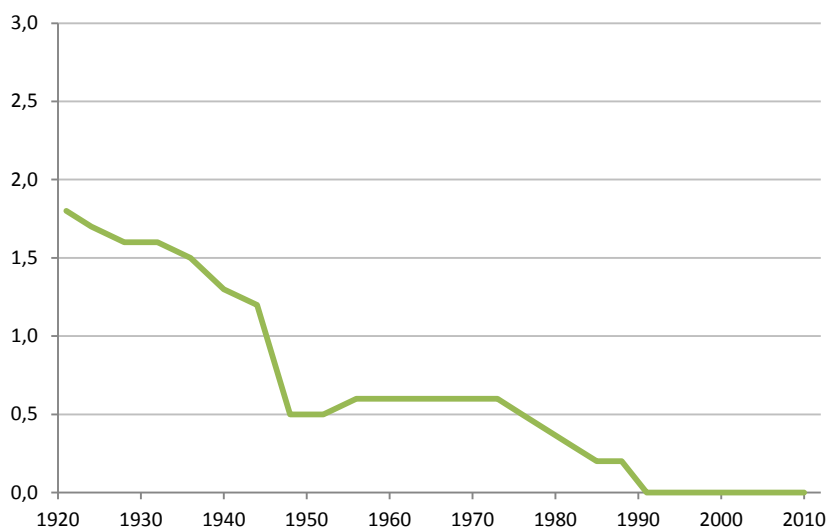
⁵ När det gäller kommunala val tillämpades allmän och lika rösträtt för första gången i 1918 års val.

⁶ Om man även räknar med utländska medborgare var andelen 2,2 procent.

omyndigförklarade som inte fick rösta i riksdagsval. Denna sista diskvalifikationsgrund försvann i och med 1991 års val.

Diagram 5.1

Andel ej röstberättigade bland svenska medborgare som uppnått rösträttsålder, riksdagsval 1921–2010. Procent

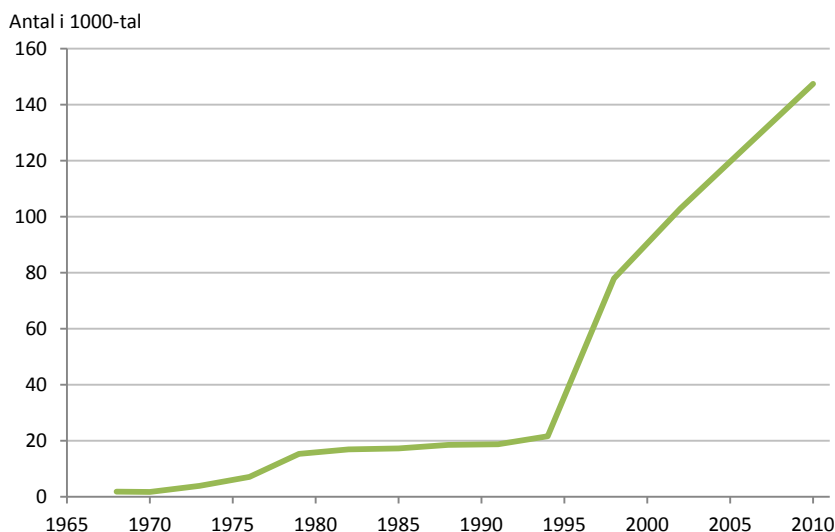

Källa: SCB:s valstatistik

Från och med 1991 års val har alltså alla svenska medborgare som senast på valdagen nått rösträttåldern rätt att delta i riksdagsval. Åldersgränsen för att få rösta är i dag 18 år. Den gränsen har dock stegvis sänkts under de senaste hundra åren. År 1911 var man tvungen att året innan valåret ha fyllt 24 år för att få rösta. Åldersgränsen sänktes sedan i och med reformen 1921 till 23 år och år 1945 sänktes den till ytterligare till 21 år. Sedan kom ett antal sänkningar av rösträttsåldern i ganska tät följd: 1965 till 20 år, 1969 till 19 år och 1975 till 18 år. Ändringen 1975, som fick effekt i 1976 års val, innebar även en förändring i att det från och med då är ålder på valdagen som avses. Tidigare hade åldersgränsen avsett uppnådd ålder året före valåret. Sedan 1975 har inga ytterligare sänkningar av rösträttsåldern skett.

En särskild utökning av rösträtten skedde i och med 1968 års val. Svenska medborgare bosatta utomlands, så kallade utlandssvenskar, fick då rösträtt i riksdagsval. För att tas upp i röstlängden var de tvungna att ansöka om det. En förutsättning för att tas med var att de varit folkbokförda i Sverige någon gång under de fem år som föregick det år då röstlängden upprättades. Det var dock endast 1 900 utlandssvenskar som togs upp i röstlängden 1968. Den nämnda tidsgränsen förlängdes vid senare val.

Diagram 5.2
Antal röstberättigade utlandssvenskar i riksdagsval 1968–2010

Källa: SCB:s valstatistik

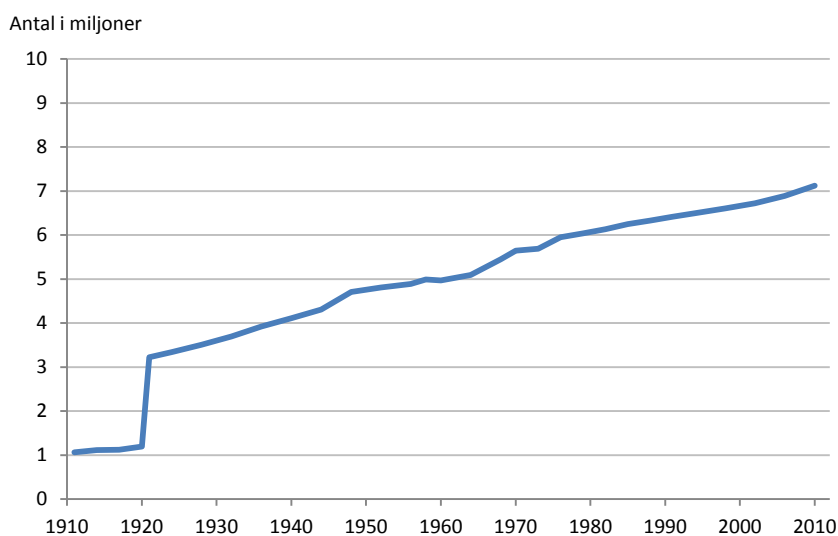
Den stora förändringen skedde dock i och med 1998 års riksdagsval. Då hade vallagen ändrats så att alla svenska medborgare som någon gång varit folkbokförda i Sverige hade rätt att rösta. En annan förändring som infördes då består i att personer som utvandrat de senaste 10 åren automatiskt tas upp i röstlängden. Därefter måste de ansöka för en ny tioårsperiod. Då Valmyndigheten betraktar en inkommen röst som en anmälan till röstlängden är det av mindre betydelse. Dessa förändringar i vallagen har inneburit att antalet röstberättigade utlandssvenskar har ökat kraftigt, från knappt 22 000 i 1994 års val till över 147 000 i 2010 års val.

Från och med 1976 års val har även utländska medborgare rösträtt om de varit folkbokförda i Sverige i minst 3 år. Rösträtten är dock begränsad till val till landstings- och kommunfullmäktige. De argument som framfördes till stöd för reformen utgick framför från kopplingen mellan rättigheter och skyldigheter, men av argumentationen framgick även en förhoppning om att reformen skulle öka de utländska medborgarnas politiska inflytande, intresse och självkänsla (se exempelvis SOU 1975:15). I samband med 1998 års val lindrades kraven ytterligare genom att medborgare i andra EU-länder, Island och Norge endast behöver vara folkbokförda i Sverige för att vara röstberättigade i val till landstings- och kommunfullmäktige. Rösträtt i riksdagsval är dock fortsatt förbehållen svenska medborgare.

I och med det svenska EU-inträdet tillkom ytterligare ett val, nämligen val till Europaparlamentet. Röstberättigade vid svenska Europaparlamentsval är svenska medborgare som är eller har varit folkbokförda i Sverige, det vill säga även utlandssvenskar har rösträtt. EU-medborgare som är folkbokförda i Sverige och har anmält sig till röstlängden är också röstberättigade i svenska val till Europaparlamentsvalet. De får då inte rösta i något annat EU-lands val till Europaparlamentet. För att få rösta i Europaparlamentsval krävs dessutom, liksom i övriga svenska allmänna val, att man har fyllt 18 år senast på valdagen.

Under de senaste hundra åren har alltså rösträtten steg för steg utvidgats. Detta har skett genom att olika diskvalifikationsgrunder tagits bort. De största förändringarna skedde under 1900-talets första årtionden, men även under senare år har förändringar skett. I riksdagsval, som står i fokus i den här rapporten, kan i dag alla svenska medborgare som fyllt 18 år senast på valdagen utnyttja sin rösträtt. Samtidigt sker även förändringar i hur de röstberättigade fördelar sig efter olika grupper, vilket vi får anledning att återkomma till senare i rapporten. Dessutom har befolkningsutvecklingen stor betydelse över hur antalet röstberättigade förändras över tid, både totalt sett och i olika grupper.

Diagram 5.3
Antal röstberättigade i riksdagsval 1911–2010

Källa: SCB:s valstatistik

Valdeltagande under hundra år

Om vi ser till de senaste hundra åren har det svenska valdeltagandet ökat. I 1911 års riksdagsval röstade 57 procent av de röstberättigade. Andelen röstande var större i de två därpå följande valen för att sedan sjunka till 55 procent i 1920 års val. Som togs upp i föregående avsnitt var det här en tid då majoriteten av befolkningen inte hade rösträtt. Detta eftersom kvinnor inte fick rösta. I 1921 års val fick kvinnor för första gången rösta i riksdagsval. Det valet kan av det skälet betraktas som startpunkten för den svenska demokratin. I valet deltog endast 54 procent av de röstberättigade. Och i det följande riksdagsvalet 1924 sjönk det ytterligare en procentenhet till 53 procent. Det är det lägsta valdeltagandet under de hundra år som här studeras och därmed också det lägsta valdeltagandet under Sveriges historia som demokrati. Efter den bottennoteringen följde periodens största ökning i och med 1928 års val. Andelen röstande steg med över 14 procentenheter till drygt 67 procent.

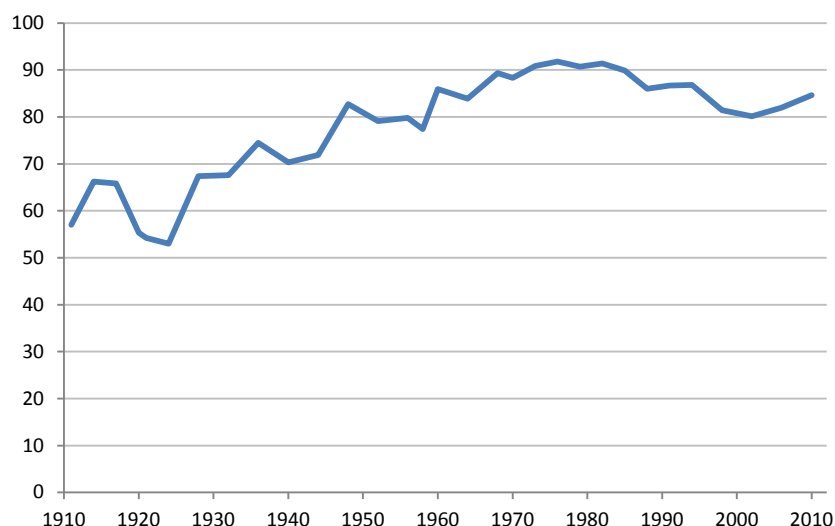
Därefter följde en lång period av stigande valdeltagande. Det var visserligen inte så att andelen röstande steg i varje enskilt val, utan det fanns såväl upp- som nedgångar. Men den generella trenden var stigande. I 1960 års riksdagsval uppgick valdeltagandet till 86 procent. Det var första

gången valdeltagandet var över 80 procent och sedan dess har det aldrig sjunkit under den nivån.

Det hittills högsta valdeltagandet uppnåddes i riksdagsvalet 1976, då 91,8 procent av de röstberättigade valde att delta. Till det höga valdeltagandet i det valet bidrog en dramatisk och hätsk valkampanj och ett ovanligt stort politiskt intresse i väljarkåren (Esaiaasson 1990:264-270). Redan i valet 1973 hade valdeltagandet nått över 90 procent, och det höll sig över den nivån även i valen 1979 och 1982. Varken före eller efter perioden 1973-1982 har ett valdeltagande över 90 procent uppnåtts.

Sedan den perioden har andelen röstande minskat. Framför allt gick röstandet ned i 1988 och 1998 års val. I riksdagsvalet 2002 var valdeltagandet nere på 80,1 procent, vilket är den lägsta nivån sedan 1958. De senaste två valen har dock inneburit ett trendbrott och valdeltagandet har stigit betydligt. I 2010 års riksdagsval röstade 84,6 procent av de röstberättigade, vilket alltså innebar en ökning med 4,5 procentenheter i förhållande till 2002 års val.

Diagram 5.4
Valdeltagande i riksdagsval, 1911–2010. Procent

Källa: SCB:s valstatistik

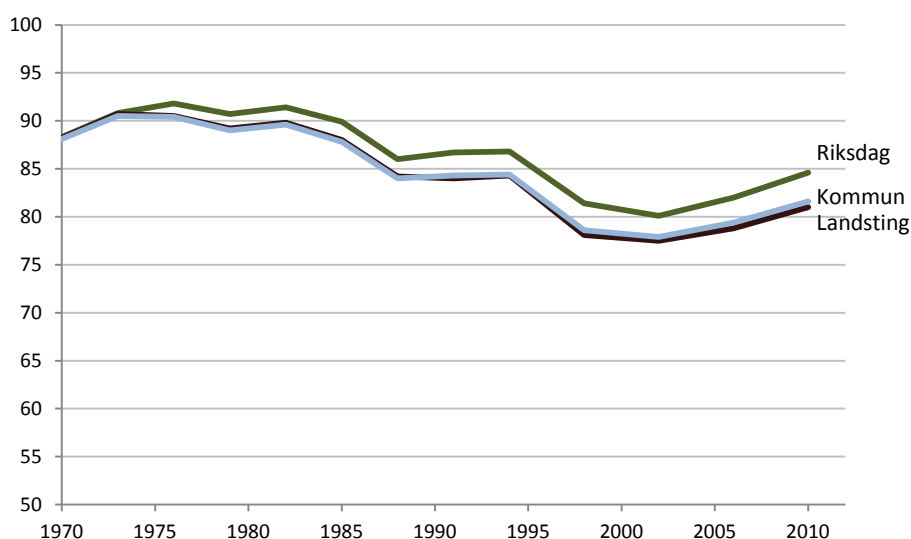
Under första halvan av 1900-talet var valdeltagandet lägre i kommunala val än i riksdagsval. Svante Ersson och Jessika Wide (2001) lyfter fram två tänkbara förklaringar till detta. För det första var kommunerna av relativt begränsad betydelse under den perioden. Det var först senare under 1900-talet som de genom olika välfärdsreformer fick en större politisk betydelse. För det andra var valen ofta opolitiska till sin karaktär. Från och med 1942 tillämpades gemensam valdag för val till landstings- och kommunfullmäktige i alla kommuner. Detta i kombination med den tilltagande partipoliseringen av de kommunala valen kan förklara att valdeltagandet i dessa val närmade sig riksdagsvalens nivåer.

I samband med att Sverige övergick från ett system där riksdagen hade två kammare till att endast ha en, så infördes även gemensam valdag för val till riksdag, landstings- och kommunfullmäktige. Den första gemensamma valdagen var år 1970. Då var skillnaderna i valdeltagande mellan dessa tre

valtyper några få tiondelar av en procentenhet. Dessa skillnader blev senare större efter att utländska medborgare 1976 fick rösträtt i val till landstings- och kommunfullmäktige. Detta eftersom utländska medborgare röstar i lägre grad än svenska medborgare. I takt med att valdeltagandet sjunkit bland utländska medborgare har skillnaderna i valdeltagande mellan valtyperna ökat, eftersom utländska medborgare inte får rösta i riksdagsval.⁷ Bland de svenska medborgare folkbokförda i Sverige som röstar i riksdagsval är det över 98 procent som även röstar i val till kommunfullmäktige.⁸ I 2010 års riksdagsval röstade 84,6 procent av de röstberättigade. Motsvarande siffror för valen till landstings- och kommunfullmäktige var 81,0 respektive 81,6 procent.

Diagram 5.5

Valdeltagande i val till riksdag, landstings- och kommunfullmäktige, 1970–2010. Procent

Källa: SCB:s valstatistik

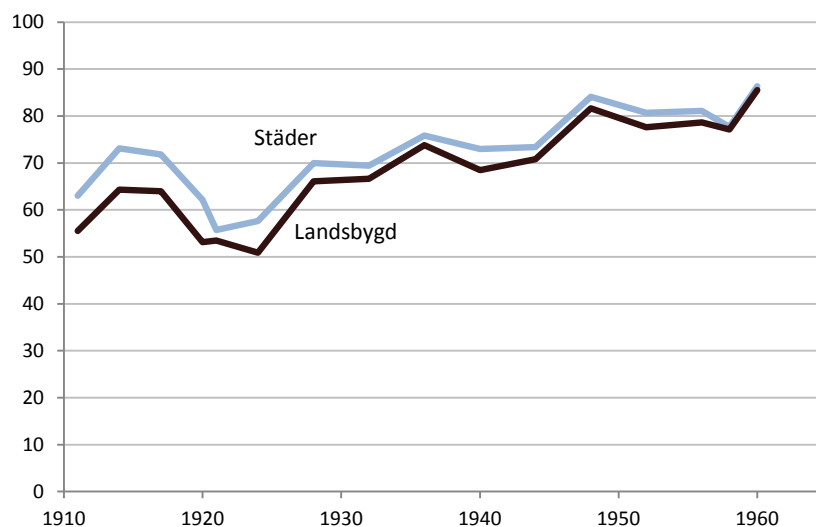
Svenska valdeltagandets geografi

I den tidiga valstatistiken gjordes ofta redovisningar efter indelning i stad och landsbygd. Det gällde även redovisningar av andelen röstande. Och det fanns betydande skillnader mellan dessa två typer av områden. Som framgår av diagram 5.6 var under 1900-talets början valdeltagandet betydligt högre i städerna. I 1911 års val till riksdagen röstade 63 procent i städerna. Motsvarande andel på landsbygden var 56 procent. Under de följande årtiondena minskade den skillnaden successivt. Det varierar något mellan valåren, men sett över tid ökar valdeltagandet i städer och i än högre grad på landsbygden, vilket gör att avståndet minskar. I riksdagsvalen 1958 och 1960 var skillnaden under en procentenhet. Efter 1960 års val försvann indelningen i stad och landsbygd från redovisningen av valdeltagandet.

⁷ I kapitel 8 går vi in närmare på valdeltagandet bland utländska medborgare.

⁸ Siffran avser 2010 års val. Svenska medborgare boende i utlandet är inte röstberättigade i val till landstings- eller kommunfullmäktige.

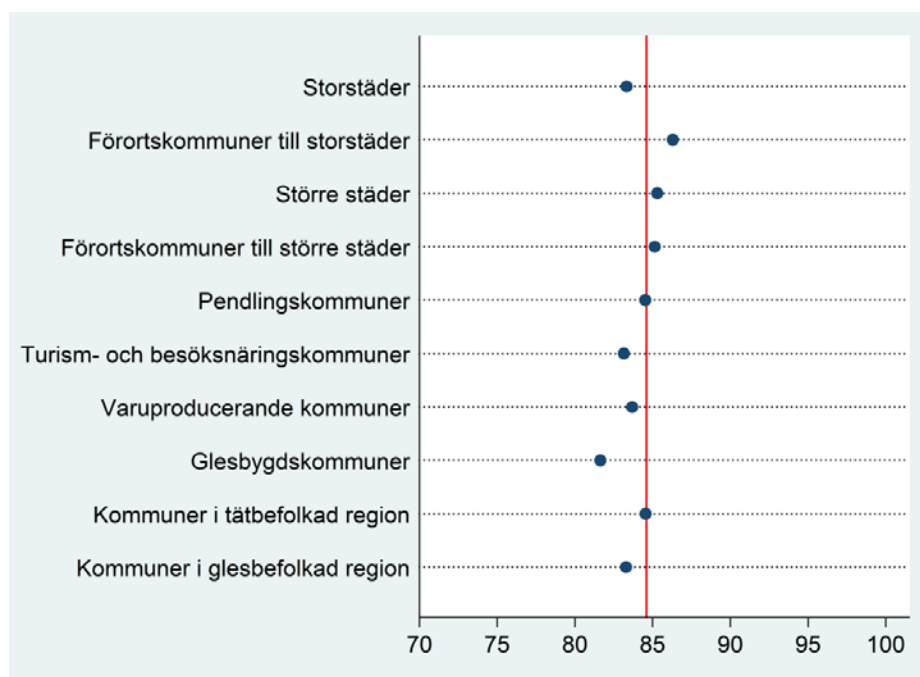
Diagram 5.6
Valdeltagande i val till riksdagen, efter stad och landsbygd 1911–1960.
Procent

Källa: SCB:s valstatistik

Även om uppdelningen i stad och landsbygd inte används på samma sätt i dag, finns andra indelningar som används för att fånga geografiska variationer. En vanligt förekommande sådan är Sveriges Kommuner och Landstings kommungruppsindelning. Den delar in kommuner i 10 olika grupper efter befolkning och näringsstruktur. I diagram 5.7 illustreras valdeltagandet i 2010 års riksdagsval i dessa 10 grupper.

Diagram 5.7
Valdeltagande i 2010 års riksdagsval, efter kommungrupp. Procent

Källa: SCB:s valstatistik

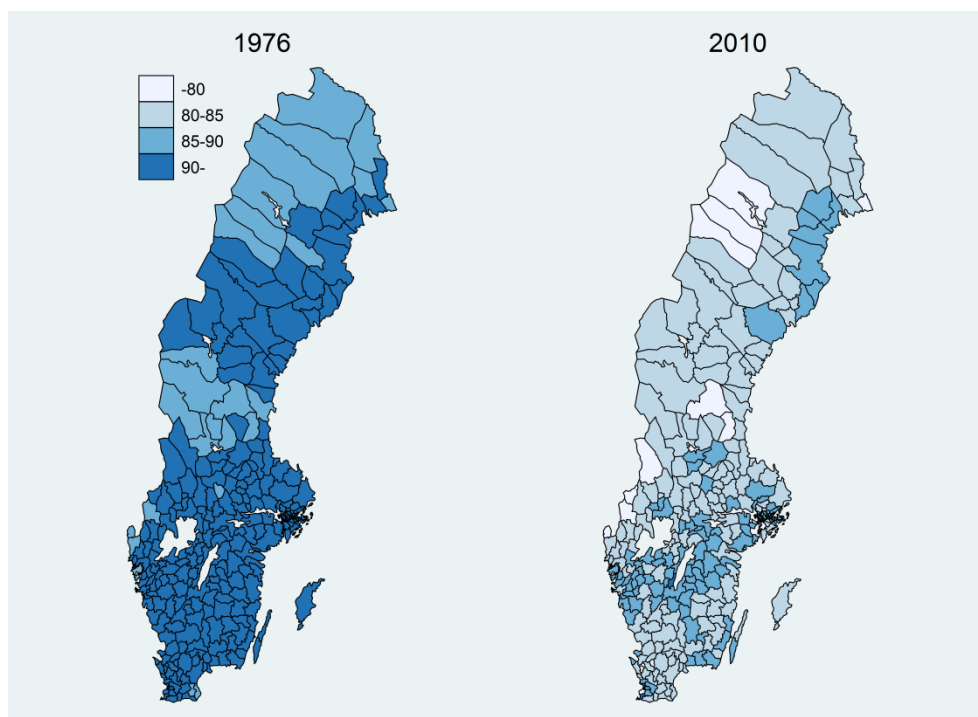
Kommentar: Indelningen följer Sveriges Kommuner och Landstings kommungruppsindelning (från 2011). Den vertikala linjen avser valdeltagandet i hela riket.

Som framgår av diagrammet är skillnaderna efter kommungrupp små. Samtliga har ett valdeltagande över 80 procent. Lägst är det i glesbygdskommuner, där 81,6 röstade. Det högsta valdeltagandet, 86,3 procent, finner vi i förortskommuner till storstäder.

Om vi går ned på lägre geografisk nivå och jämför valdeltagandet i olika kommuner kan större skillnader skönjas. I 2010 års riksdagsval varierade andelen röstande mellan 71,0 procent i Haparanda och 91,3 procent i Lomma kommun. Skillnaderna i valdeltagande mellan olika kommuner var betydligt mindre om vi går några årtionden tillbaka i tiden. I 1976 års riksdagsval, då det svenska valdeltagandet nådde sin hittills högsta nivå, var andelen röstande över 85 procent i samtliga landets kommuner. Även då var valdeltagandet högst i Lomma (96,0 procent). Lägst var det i Jokkmokk (85,0 procent). Med andra ord var skillnaden mellan den kommun som hade högst respektive lägst valdeltagande 11 procentenheter 1976, och den skillnaden hade vuxit till 20 procentenheter i och med 2010 års val. Hur valdeltagandet varierade mellan kommuner i 1976 och 2010 års riksdagsval illustreras i form av kartor i diagram 5.8.

Diagram 5.8

Valdeltagande i riksdagsval efter kommun, 1976 och 2010. Procent

Källa: SCB:s valstatistik

Förtida röstning

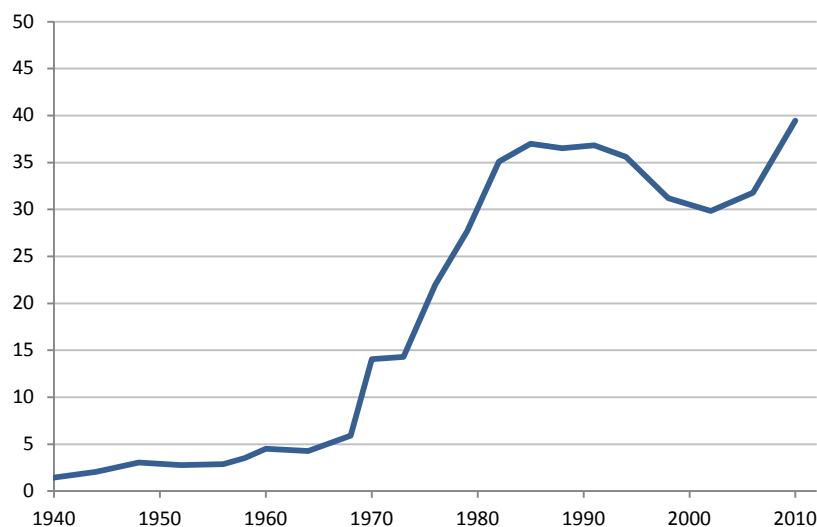
Förtidsröstning har en lång tradition i Sverige med början redan vid valen 1940. Då avskaffades det tidigare systemet med valedelsförsändelser och i stället gavs möjlighet till att få rösta före valdagen eller rösta på valdagen i annat valdistrikt än det där man var folkbokförd. Detta gällde för personer som skulle vistas utom riket och för vissa specifika yrkesgrupper. För att få den möjligheten krävdes dock att man först ansökte om det. I och med 1944

års riksdagsval ändrades systemet så att all röstning före valdagen eller utanför det egna valdistriktet skulle ske vid postanstalt.

Den tidiga förtidsröstningen var begränsad i sin omfattning. Endast personer som av särskilda skäl var förhindrade att rösta i vallokal tilläts att förtidsrösta. Denna mer restriktiva hållning gällde fram till 1969 års riksdagsbeslut om att röstning i annan ordning än i vallokal inte skulle begränsas i onödan. År 1982 utökades möjligheterna ytterligare i och med att riksdagen fastslog att den som finner sig förhindrad att rösta i vallokal ska tillåtas förtidsrösta. Förtidsröstandet ökade från 14 procent av de röstande 1970 till 37 procent 1985. Därefter sjönk andelen förtidsröstare successivt till knappt 30 procent i 2002 års val.⁹

I de allmänna valen 2006 introducerades förtidsröstning i kommunal regi. Tidigare hade ansvaret för den förtida röstningen legat hos Posten. I stället för att som förr poströsta fick väljare nu bege sig till bibliotek, kommunhus och andra lokaler. Det visade sig på många sätt vara en lyckosam reform. Antalet röstmottagningsställen där väljarna kunde rösta i förtid ökade, och det blev även en större mångfald när det gäller typer av röstningslokaler. Dessutom ökade andelen förtidsröstare 2006 och än mer i 2010 års val. I diagram 5.9 illustreras andelen förtidsröstande bland dem som röstat i riksdagsval 1940 – 2010.

Diagram 5.9
Andel förtidsröstande bland röstande i riksdagsval, 1940–2010. Procent

Källa: SCB:s valstatistik

Kommentar: Andelen förtidsröstande är beräknade som totala antalet förtidsröstare delat med antalet röstande i respektive riksdagsval. Det innebär att andelen antagligen överskattas marginellt från och med 1970 års val då gemensam valdag infördes (se fotnot 9).

⁹ I och med att gemensam valdag infördes i samband med 1970 års val är det svårt att avgöra exakt hur stor andel som förtidsröstar i riksdagsval. Detta då vissa förtidsröstare kan ha röstat endast i val till landstings- eller kommunfullmäktige. Här har vi antagit att alla förtidsröstare röstar i riksdagsval. Om vi antar att utländska medborgare förtidsröstar i samma utsträckning som svenska medborgare innebär det att vi förmodligen överskattar andelen förtidsröstare bland de röstande i 2010 års riksdagsval med en knapp procentenhet.

Det finns ett antal studier av såväl förtidsröstare som förtidsröstningens inverkan på valdeltagandet. Boken *Svenska poströstare* (Brothén 2003) ger en utförlig beskrivning av vilka det är som väljer att utnyttja möjligheten att förtidsrösta. Den visar bland annat att förtidsröstning är jämförelsevis populärt bland kvinnor, äldre och ensamstående. En annan slutsats av studien är att förtidsröstning i hög grad nyttjas av resursstarka grupper som har ett högt valdeltagande.

I samband med att ansvaret för förtidsröstningen övergick från Posten till kommunerna genomfördes en särskild studie av sambandet mellan förtida röstning och valdeltagande. Resultaten, som presenteras i boken *Förtida röstning i Sverige* (Dahlberg m.fl. 2008), visar att reformen innebar en ökad tillgänglighet vad gäller antalet förtidsröstningslokaler. I studien hittas även små effekter av reformen på valdeltagandet. Dessa effekter består i att individer som hade en större tillgång till förtidsröstningslokaler röstade i något högre grad.

Omval

Omval är inte något vanligt inslag i den svenska demokratin. Det är Valprövningsnämnden som avgör ifall val ska göras om. Inför 2010 års val hade omval bara ägt rum fyra gånger sedan Valprövningsnämnden inrättades 1975. I samtliga dessa fall avsåg omvalen val till kommunfullmäktige. De val som fått göras om var valet i Hallsberg 1979, i Borgholm och Åre 1985 och i Orsa 2002. I omvalet i Orsa ökade valdeltagandet med 4 procentenheter. Det är dock undantaget. I de tre övriga omvalen sjönk valdeltagandet med mellan 10 och 17 procentenheter jämfört med nivån vid det ordinarie valtillfället.

Efter 2010 års val beslutade Valprövningsnämnden att valen till landstingsfullmäktige i Västra Götalands län och till kommunfullmäktige i Örebro (nordöstra valkretsen) skulle göras om. Omvalet i Västra Götaland innebar att ungefär var sjätte röstberättigad i landet fick rösta om, vilket var betydligt fler än i tidigare omval. Även omvalet till kommunfullmäktige i Örebro innebar en skillnad mot tidigare. Visserligen var antalet röstberättigade i paritet med tidigare omval, men omvalet i Örebro avsåg endast en av fyra kommunvalkretsar. Det innebar att inte hela kommunen berördes av omvalet.

Omvalen i Västra Götaland och Örebro ägde rum år 2011 och innebar större nedgångar i valdeltagande än vid tidigare omval. I Örebros nordöstra valkrets sjönk valdeltagandet i förhållande till det ordinarie valet med 20 procentenheter till 63 procent. Och i omvalet till landstingsfullmäktige i Västra Götaland landade valdeltagandet på 44 procent. Det innebar en nedgång med närmare 37 procentenheter jämfört med det ursprungliga, överklagade valet. Omvalen 2011 skiljer sig även från tidigare omval genom att vi har betydligt bättre kunskap kring dem. SCB genomförde på uppdrag av regeringen en särskild studie av valdeltagandet, vilken finns redovisad i rapporten *Valdeltagande vid omvalen 2011* (Öhrvall 2012). Dessutom genomförde SOM-institutet en undersökning i samband med omvalet i Västra Götaland. Resultat från den studien finns redovisade i antologin *Omstritt omval* (Berg & Oscarsson 2012), vilken bland annat inkluderar ett kapitel om valdeltagandet (Persson m.fl. 2012).

Folkomröstningar

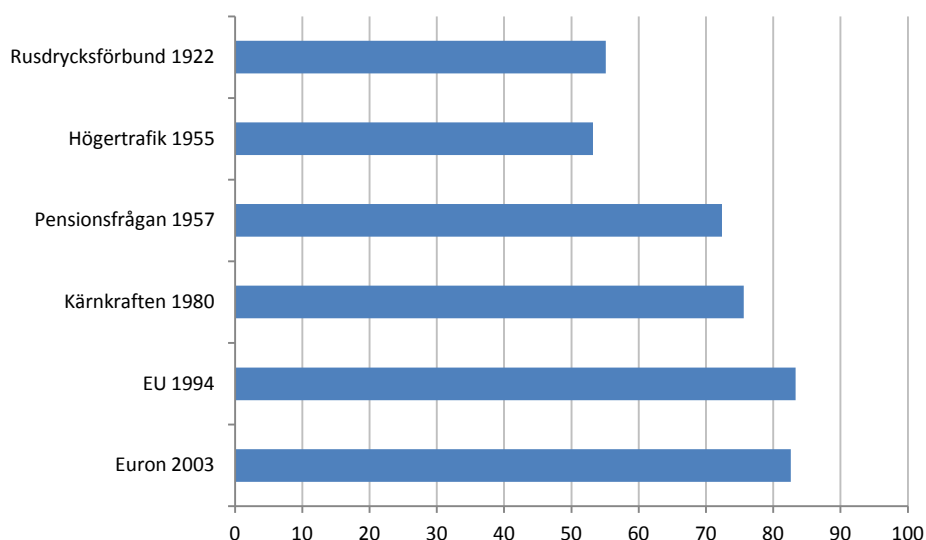
I Sverige finns inga frågor där folkomröstning *måste* föregå riksdagsbeslut, utan folkomröstningarna kan behandla vilken fråga som helst som riksdagen beslutar om. Det finns två slags folkomröstningar i Sverige: rådgivande folkomröstning och folkomröstning i grundlagsfråga. Rådgivande folkomröstningar är, som framgår av namnet, rådgivande till sin natur. Det innebär att resultatet av folkomröstningen inte är bindande, utan riksdagen kan fatta beslut som går emot folkomröstningens resultat.

Sedan 1980 är det även möjligt att hålla beslutande folkomröstningar om ändringar i grundlagen. Någon folkomröstning i grundlagsfråga har dock aldrig hållits i Sverige.

Rösträtt i en folkomröstning har enligt folkomröstningslagen de som har rösträtt i riksdagsval. Riksdagen kan dock ändra detta genom den speciella lag som reglerar den aktuella folkomröstningen. Detta gjordes i folkomröstningen om kärnkraften och i folkomröstningen om euron. I dessa två folkomröstningar kunde även de som hade rösträtt i kommunala val delta.

I diagram 5.10 redovisas valdeltagandet i de sex nationella folkomröstningar som hittills har ägt rum. Den generella trenden är att valdeltagandet har ökat under de senaste hundra åren. Det hittills högsta valdeltagandet uppnåddes i samband med 1994 års folkomröstning om EU. Då röstade 83,3 procent av de röstberättigade, vilket är 0,7 procentenheter mer än i 2003 års folkomröstning om euron. Vid jämförelser mellan omröstningarna bör det dock tas i beaktande att i folkomröstningarna om kärnkraften respektive euron kunde även de utländska medborgare som hade rösträtt vid kommunala val delta. Och som tidigare nämnts är valdeltagandet lägre bland utländska medborgare.

Diagram 5.10
Valdeltagande i nationella folkomröstningar, 1922–2010. Procent

Källa: SCB:s valstatistik

Även om det var en historiskt sett hög andel som deltog i folkomröstningen om EU, så var andelen lägre än de 86,8 procent som deltog i det riksdagsval som hölls tidigare samma år. Vid folkomröstningen om euron

uppnåddes dock ett högre valdeltagande än i närmast föregående riksdagsval. Det var första gången detta skedde sedan 1922 års folkomröstning om rusdrycksförbud.

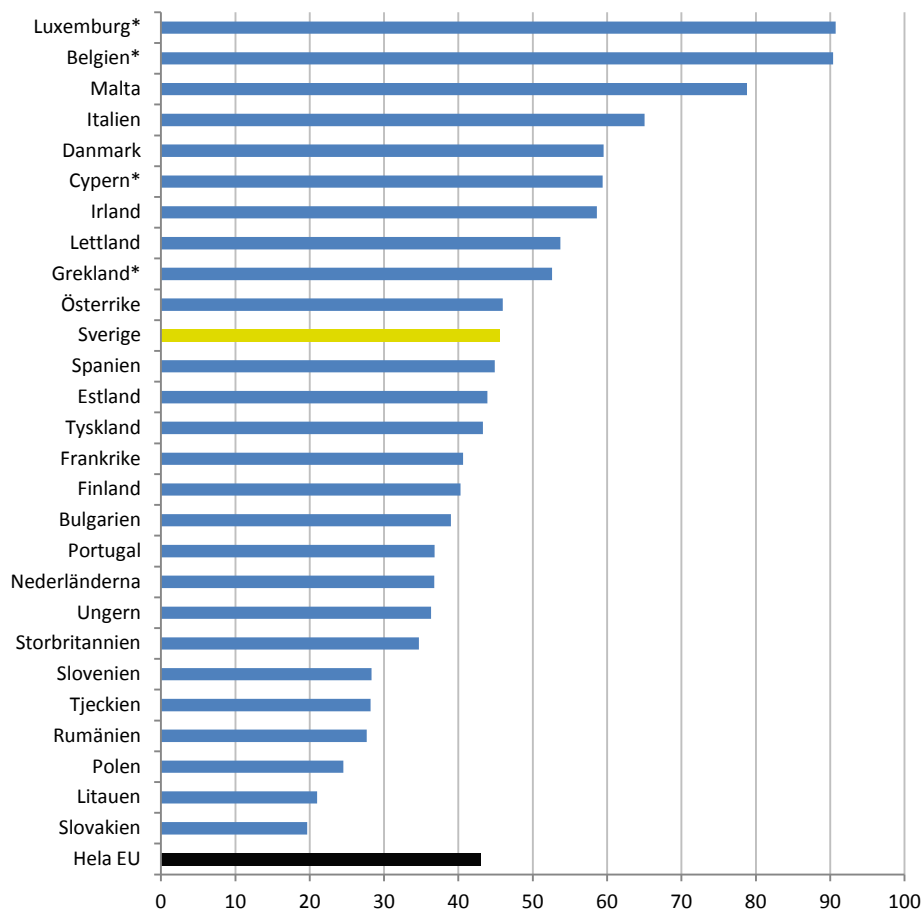
Val till Europaparlamentet

Sverige gick med i EU den 1 januari 1995. Det första svenska valet till Europaparlamentet hölls den 17 september samma år. Valdeltagandet blev endast 41,6 procent. I de två därpå följande valen sjönk det ytterligare, till 38,8 procent 1999 och 37,9 procent 2004. Det var inte bara i Sverige som valdeltagandet sjönk, utan det gällde även de flesta andra EU-länder. I valet 2004 hade dock Sverige det lägsta valdeltagandet med undantag för de nyligen invalda EU-länderna. Dessutom låg det svenska valdeltagandet under nivån för EU i sin helhet. Detta står i kontrast till svenska riksdagsval, som internationellt sett har ett förhållandevis högt valdeltagande (IDEA 2002; IDEA 2004; Blais 2007).

Ett trendbrott kom i och med 2009 års val. Då steg valdeltagandet till 45,5 procent, vilket alltså innebar en ökning med 7,6 procentenheter. Det innebar även att det svenska valdeltagandet för första gången hamnade över valdeltagandet för EU totalt sett.

Diagram 5.11

Valdeltagande i 2009 års val till Europaparlamentet, efter medlemsland. Procent

Källa: Europaparlamentet

Kommentar: * = landet har röstplikt.

När vi i resterande kapitel av rapporten ser närmare på valdeltagandet i olika grupper av röstberättigade kommer vi att framför allt fokusera på riksdagsval. Redovisningar av andelen röstande i Europaparlamentsval för samma grupper finns dock framtagna genom SCB:s valdeltagandeundersökningar för respektive valår. Resultaten finns tillgängliga via SCB:s webbplats.

6. Valdeltagandets demografi

I det föregående kapitlet målade vi med bred pensel en bild av hur det svenska valdeltagandet har utvecklats under de senaste hundra åren. Det här och resterande kapitel av rapporten kommer vi att ägna åt att studera valdeltagandet i olika grupper av röstberättigade. Detta både genom att se till utvecklingen över tid och genom att mer ingående studera skillnader mellan olika grupper. I huvudsak kommer fokus att ligga på riksdagsvalen. De valdeltagandeundersökningar som är genomförda efter 1944 är baserade på urval och har därför en viss statistisk osäkerhet. I rapportens tabellbilaga presenteras skattningar med en precisering av den osäkerheten i form av felmarginaler.

Vi inleder med att i det här kapitlet studera hur benägenheten att rösta varierar efter de grundläggande indelningarna kön och ålder. Det är av flera skäl av särskilt intresse att se hur valdeltagandet ser ut bland unga som får rösta för första gången, så vi kommer därför att ägna lite extra utrymme åt just förstagångsväljarna. I slutet av kapitlet kommer vi även att beröra sambandet mellan valdeltagande och civilstånd.

Minskande könsskillnader

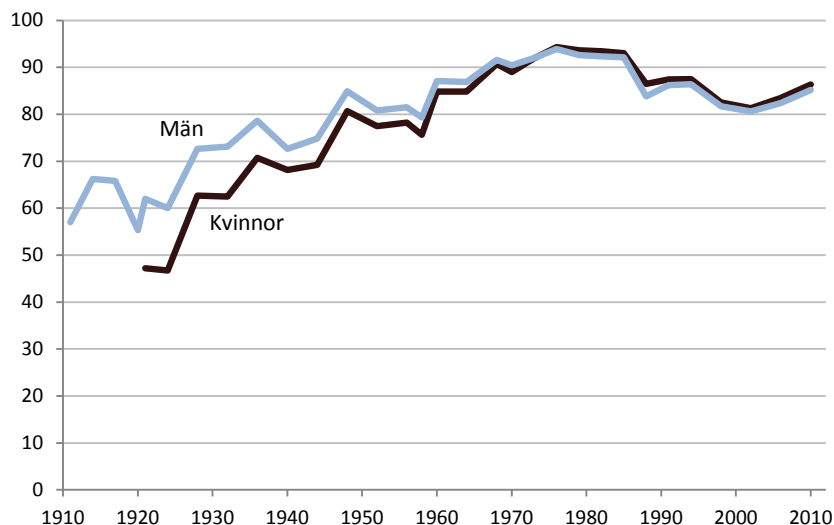
Om man ska studera valdeltagande i riksdagsval efter kön blir den naturliga startpunkten valet 1921. Det var, som tidigare har nämnts, det första valet med kvinnlig rösträtt. Det är värt att understryka vilken dramatisk förändring av väljarkåren det innebar; kvinnor gick från att inte få rösta alls i 1920 års val till att i 1921 års val utgöra en majoritet av de röstberättigade. Fast av de röstande utgjorde männen fortfarande en majoritet. Detta på grund av att valdeltagandet var lägre bland kvinnor än bland män, 47 procent jämfört med 62 procent.

Att män utgjorde en majoritet av de röstande gällde fram till 1960 års val. I det valet röstade för första gången fler kvinnor än män. Detta förhållande har sedan gällt i alla följande val till riksdagen. Det bör dock nämnas att valdeltagandet 1960 fortfarande var lägre bland kvinnor än bland män, 85 jämfört med 87 procent. Att kvinnor ändå utgjorde en majoritet av de röstande berodde på att det fanns fler kvinnor än män i befolkningen och även bland röstberättigade.¹⁰

Som framgår av diagram 6.1 minskade skillnaden i valdeltagande mellan män och kvinnor under de årtionden som följde den kvinnliga rösträtts införande 1921. I början av den perioden var skillnaden i valdeltagande 15 procentenheter. I riksdagsvalet 1948 hade den skillnaden minskat till 4 och 1960 till 2 procentenheter.

¹⁰ Under hela den hundraårsperiod som här studeras består befolkningen av fler kvinnor än män, men enligt SCB:s prognoser kommer det förhållandet att förändras och män att vara i majoritet från och med år 2017 (SCB 2012). Det återstår att se om detta innebär att män åter kommer att utgöra en majoritet av de röstande.

Diagram 6.1
Valdeltagande i riksdagsval efter kön, 1911–2010. Procent

Källa: SCB:s valstatistik

Kommentar: Statistiken är totalräknad fram till och med 1960 års val. Därefter baseras skattningarna på urvalsundersökningar och har därmed en viss osäkerhet. I undersökningarna 1973 – 1985 ingår inte personer 75 år och äldre i urvalet.

I de därpå följande valen minskade avståndet ytterligare och till slut gick kvinnors valdeltagande förbi. Det är dock svårt att avgöra exakt när detta skifte skedde. Valdeltagandeundersökningen i samband med riksdagsvalet 1976 visade en något större andel röstande bland kvinnor än bland män, men skillnaden var inte statistiskt säkerställd. Dessutom genomfördes den undersökningen under den period 1973 – 1985 då personer äldre än 75 år tyvärr inte ingick i urvalet. Detta har betydelse då valdeltagandet är lägre bland dem över 75 år, och det är fler kvinnor än män i den gruppen. I riksdagsvalet 1988 kan vi dock för första gången med säkerhet konstatera att kvinnor röstar i högre grad än män, och det förhållandet har gällt sedan dess.

Samtidigt ska man inte överdriva dessa skillnader. Sedan slutet av 1960-talet har kvinnor och män röstat i ungefär samma grad. Från och med 1990-talet är kvinnors valdeltagande endast omkring en procentenhet högre än mäns. På det hela taget är därmed röstande i allmänna val en jämställd form av politiskt deltagande. Samtidigt förtjänar det att nämnas att vissa könsskillnader framträder om vi ser till valdeltagande inom en del specifika grupper. Detta gäller framför allt när vi studerar valdeltagandet efter kön i olika åldersgrupper, vilket föranleder oss att gå vidare med att göra just det. Men även i andra delar av rapporten kommer vi att återkomma till jämförelser mellan könen när vi studerar andelen röstande inom olika grupper av röstberättigade.

Skillnader efter ålder

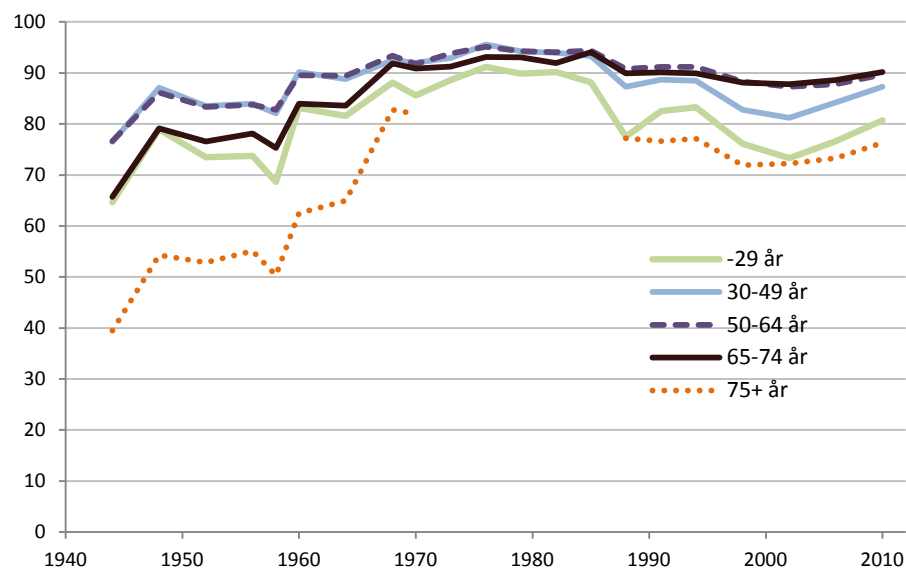
I valdeltagandeundersökningarnas historia är det först från och med riksdagsvalet 1944 som redovisningar av valdeltagande efter ålder ingår. Sedan dess har det förekommit lite olika åldersindelningar, bland annat på grund av att rösträttsåldern sänkts vid ett antal tillfällen (se kapitel 5). I

huvudsak har de dock varit enhetliga och det går att skapa åldersklasser som är jämförbara över tid.¹¹ En brist, som tidigare har nämnts, är dock att undersökningarna under perioden 1973 – 1985 hade en övre åldersgräns. Detta innebär att det för dessa val inte går att redovisa valdeltagandet bland dem 75 år och äldre.

I diagram 6.2 illustreras hur valdeltagandet har förändrats sedan 1944 i fem olika åldersgrupper. I början av perioden var skillnaderna stora. Framför allt var valdeltagandet mycket lägre bland dem 75 år och äldre. I riksdagsvalet 1944 röstade 39 procent i den gruppen, vilket kan jämföras med 72 procent totalt sett. Högst var valdeltagandet i gruppen 30-64 år, bland dem röstade 77 procent. De under 30 år och de i åldersgruppen 65-74 år röstade i ungefär samma grad, omkring 65 procent.

Diagram 6.2

Valdeltagande i riksdagsval efter åldersgrupper, 1944–2010. Procent

Källa: SCB:s valstatistik

Kommentar: Statistiken är totalräknad fram till och med 1960 års val. Därefter baseras skattningarna på urvalsundersökningar och har därmed en viss osäkerhet. I undersökningarna 1973 – 1985 ingår inte personer 75 år och äldre i urvalet. Rösträttsåldern har stegvis sänkts under perioden (se kapitel 5).

I valet 1948 steg valdeltagandet med 11 procentenheter, vilket är den näst största uppgången i den svenska demokratins historia. Andelen röstande steg i samtliga åldersgrupper, men ökningen var som störst bland dem som tidigare röstade i lägre grad. När sedan valdeltagandet steg under framför allt 1960-talet minskade skillnaderna mellan åldersgrupperna ytterligare. Framför allt steg valdeltagandet kraftigt bland de allra äldsta under den perioden. De är dock ändå genomgående den åldersgrupp som röstar i lägst grad, även om skillnaderna har minskat. I riksdagsvalet 1970 var skillnaden i valdeltagande mellan de äldsta och den åldersgrupp som

¹¹ Jämförbarheten påverkas i viss mån av att ålder har avsett olika tidpunkter i olika undersökningsomgångar. Fram till och med 1964 års valdeltagandeundersökning avsåg ålder uppnådd ålder vid valårets början. I 1968 års undersökning och framåt avses ålder vid valårets slut. Detta bedöms dock ha en relativt sett liten påverkan på jämförbarheten.

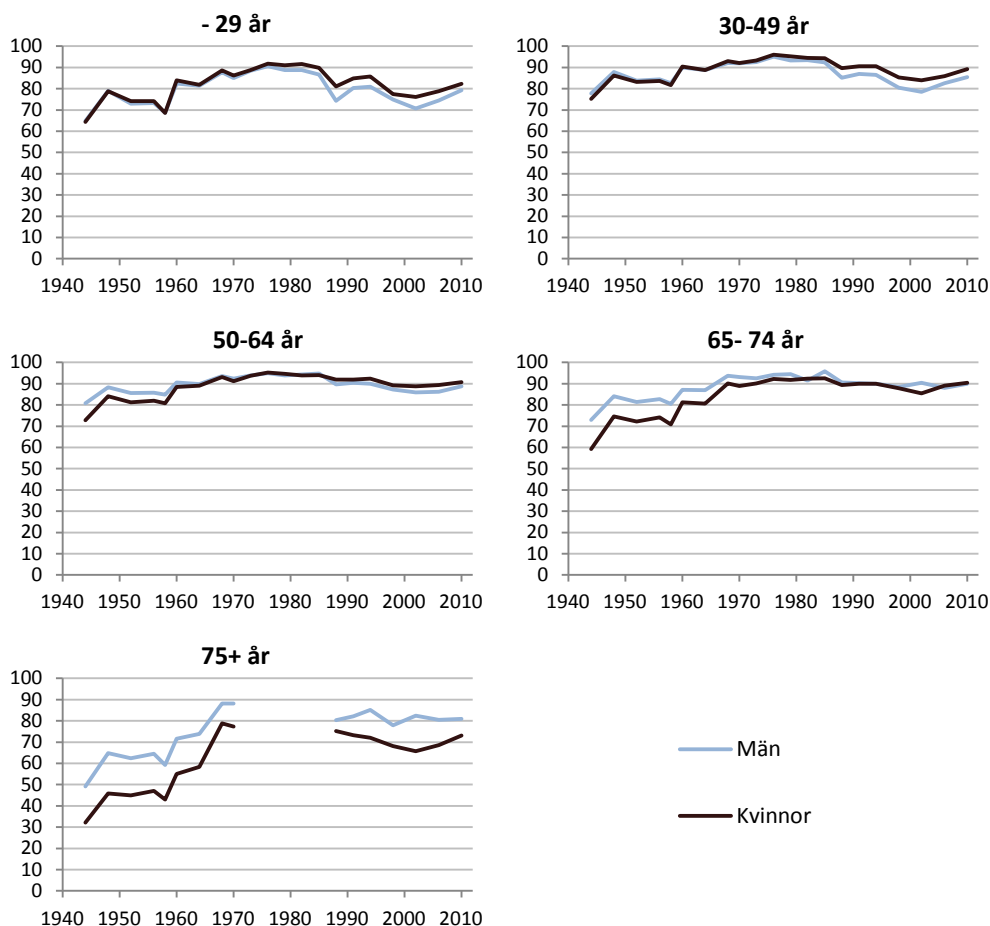
röstade i högst grad (50-64 år) 10 procentenheter. Motsvarande skillnad i valet 1944 var 37 procentenheter.

När det svenska valdeltagandet under perioden 1973 – 1982 låg över 90 procent var också skillnaderna mellan åldersgrupperna som minst. Tyvärr var det, som nämndes ovan, även en period i valdeltagandeundersökningarnas historia då de 75 år och äldre inte ingick. Men då andelen röstande i den gruppen nådde de dittills högsta nivåerna i valen 1968 och 1970 kan vi anta att även de hade ett osedvanligt högt valdeltagande under dessa år.

När valdeltagandet sjönk kraftigt i valen 1988 och 1998 så gällde det framför allt bland dem under 50 år. Skillnaderna i valdeltagande mellan olika åldersgrupper förstärktes på så vis. De senaste valens uppgång i valdeltagande har dock varit starkare i de åldersgrupper som tidigare hade ett jämförelsevis lågt valdeltagande, och skillnaderna har därmed minskat. Det är dock fortfarande så att valdeltagandet är lägre bland de yngsta och bland de äldsta.

Diagram 6.3

Valdeltagande i riksdagsval efter åldersgrupper och kön, 1944–2010. Procent

Källa: SCB:s valstatistik

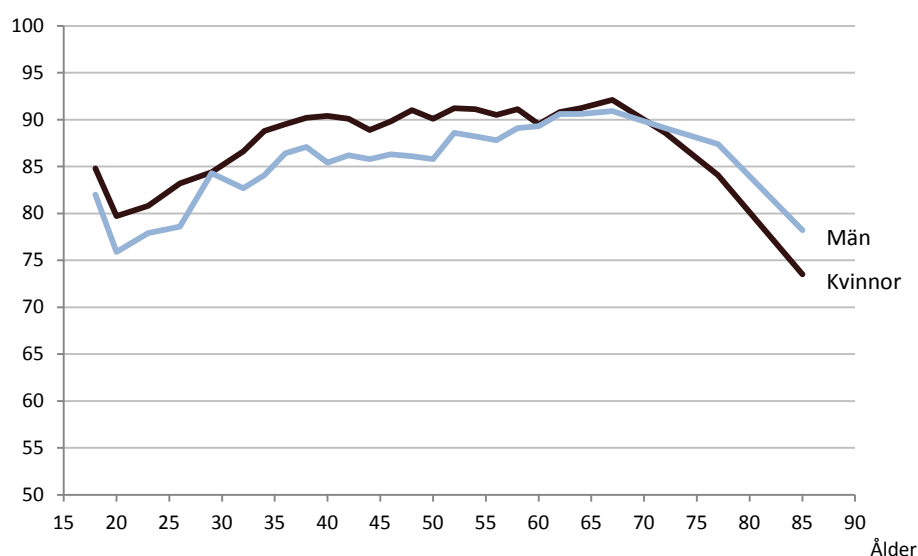
Kommentar: Statistiken är totalräknad fram till och med 1960 års val. Därefter baseras skattningarna på urvalsundersökningar och har därmed en viss osäkerhet. I undersökningarna 1973 – 1985 ingår inte personer 75 år och äldre i urvalet. Rösträttsåldern har stegvis sänkts under perioden (se kapitel 5).

I diagram 6.3 redovisas utvecklingen i valdeltagande uppdelat efter kön inom respektive av de fem åldersgrupperna. I valet 1944 röstade män i högre grad än kvinnor i alla åldersgrupper. Ju äldre åldergrupp desto större var skillnaden. Bland dem under 30 år var den endast en halv procentenhet, medan den var 17 procentenheter bland dem 75 år och äldre. Sedan dess har valdeltagandet ökat mer bland kvinnor än bland män i alla åldersgrupper. I de senaste valen röstar kvinnor i högre grad än män i åldersgrupperna upp till 65 år. Bland dem 65-74 år är det numera väldigt jämnt, och det är bara bland dem 75 år och äldre där valdeltagandet är högre bland män än bland kvinnor. Värt att notera är att de senaste två riksdagsvalen har inte bara inneburit ett ökat valdeltagande, utan även minskade könsskillnader i alla åldersgrupperna.

För valdeltagandeundersökningar genomförda under senare år gör tillgången på datamaterial och urvalens storlek att vi kan studera sambandet mellan kön och ålder på ett mer detaljerat sätt. I diagram 6.4 illustreras det sambandet med en mer finfördelad åldersindelning för riksdagsvalet 2010. Även om urvalet är mycket stort finns det ändå en viss osäkerhet i siffrorna, vilket förklarar det något skakiga mönstret i diagrammets linjer.¹²

Det går ändå att konstatera att kvinnor röstar i högre grad än män i åldrar upp till 60 år. Skillnaden är ungefär 3-5 procentenheter, om än något mindre bland dem 50-60 år. I åldrarna 60-74 år är andelen röstande ungefär lika stor, och bland dem 75 år och äldre röstar män i högre grad. Internationell forskning har visat att olika generationer röstar i olika hög grad (se t.ex. Blais 2007; Wass 2007). Sådana skillnader förefaller även finnas i den svenska väljarkåren, vilket skulle kunna medföra att det högre valdeltagandet bland kvinnor på sikt kommer att sträcka sig upp i än högre åldrar.

Diagram 6.4
Valdeltagande i riksdagsvalet 2010, efter kön och ålder. Procent

Källa: SCB:s valstatistik

Kommentar: Skattningarna är baserade på urval och är beräknade för små åldersgrupper. Tillhörande felmarginaler varierar, men ligger i stort sett genomgående strax under ± 2 procentenheter (cirka ± 3 procentenheter för dem 75 år och äldre).

¹² Skattningarna baseras på nästan 87 000 observationer.

Det framgår även av diagram 6.4 att valdeltagandet i huvudsak har ett kurvlinjärt samband med ålder. Med det avses att andelen röstande är stigande i takt med ålder upp till ungefär 70 år för att sedan avta. Motsvarande samband har kunnat konstateras i andra länder (se t.ex. Wolfinger & Rosenstone 1980; Bhatti, Hansen & Wass 2012). Att valdeltagande är lägre bland de allra äldsta är inte så förvånande då det bland dem finns en stor andel med olika former av hälsoproblem. Senare forskning har lyft fram att förlust av sociala nätverk är ytterligare en delförklaring (Bhatti & Hansen 2012b). Med detta avses att många äldre förlorar det nätverk som arbetet gav dem och i vissa fall även sin partner. Sådan förluster har visat sig ha en negativ effekt på benägenheten att rösta.¹³

Det finns dock en avvikelser från det kurvlinjära sambandet: andelen röstande är större bland dem som är 18 år och precis uppnått rösträttsåldern än bland de något äldre. Detta är inget unikt för 2010 års val, utan det förhållandet har observerats tidigare i svenska val (Öhrvall 2009) och även i andra länder (Bhatti, Hansen & Wass 2012). En trolig förklaring är att en stor andel av dessa 18-åringar går i gymnasieskolan i samband med valet (jfr. Wolfinger & Rosenstone 1980: kapitel 3). Inom ramen för arbetet i skolan kan information kring valsystemet och partierna förmedlas, vilket torde öka medvetenheten och förhoppningsvis även intresset bland skoleleverna. En annan förklaring som har lyfts fram av Yosef Bhatti och Kasper M. Hansen (2012a) är att de allra yngsta i högre grad bor hos sina föräldrar. Deras studie visar att det finns en positiv påverkan på röstningsbenägenheten bland unga av att bo hemma hos föräldrar som röstar (se även Plutzer 2002).

Förstagångsväljare

Att delta eller inte delta, det är en fråga som alla röstberättigade står inför vid varje valtillfälle. Men för de väljare som röstar för första gången kan den frågan vara av särskild betydelse. Statsvetaren Mark N. Franklin (2004) har lyft fram att dessa väljares tidiga erfarenheter kan påverka deras benägenhet att rösta senare i livet. Även annan statsvetenskaplig forskning på senare år har lyft fram att röstande kan ses som en vanehandling och att valdeltagande i unga år kan forma en vana som vidmakthålls senare i livet (Plutzer 2002; Aldrich m.fl. 2010).

Mot bakgrund av detta är förstagångsväljare en grupp som är av särskilt intresse. Det bör framhållas att begreppet inte är entydigt och det finns flera olika sorters förstagångsväljare. Exempelvis kan en person som har erhållit svenskt medborgarskap och av det skälet får rösta för första gången i ett riksdagsval betraktas som en förstagångsväljare. Vanligtvis är det dock personer som uppnått rösträttsålder sedan föregående val som avses, och det är även det vi avser här. Men inte heller med den definitionen är begreppet helt glasklart. Om vi tar riksdagsvalet 2010 som exempel, så kan vi betrakta dem som fyllt 18 år efter 2009 års Europaparlamentsval som

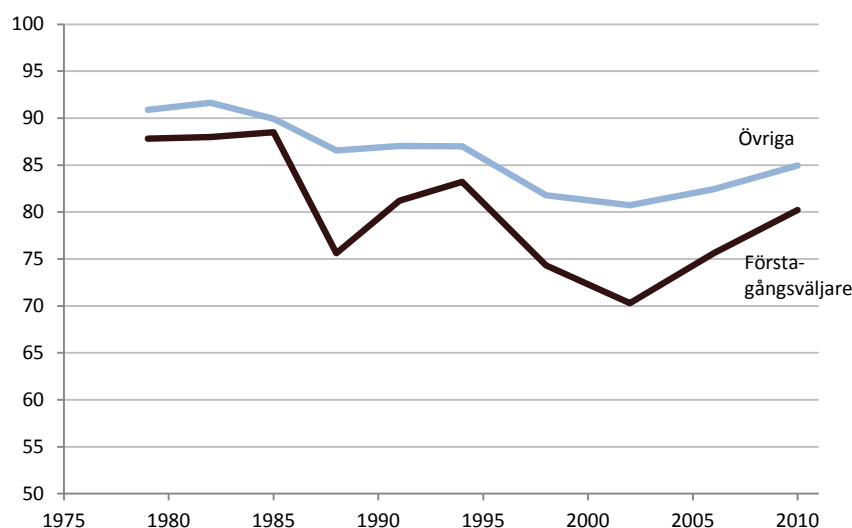
¹³ Resultaten kommer från en studie av Yosef Bhatti och Kasper M. Hansen (2012) som avser 2009 års kommunala val i Danmark. De använder sig av ett material som innefattar omkring 650 000 röstberättigade som är 60 år och äldre. Samtidigt förtjänar det att påpekas att i 2010 års svenska riksdagsval var valdeltagandet 89 procent bland dem 70-74 år, vilket antyder att arbetet inte tycks ha så stor betydelse, i alla fall inte i Sverige.

förstagångsväljare, men vi kan även avse dem som fyllt 18 år efter 2006 års riksdagsval. Valet är inte självklart, men vi har i den här rapporten valt det senare alternativet. Då vi i det här avsnittet är intresserade av förstagångsväljare i riksdagsval innebär det att vi definierar dem som de personer som uppnått rösträttsålder sedan föregående riksdagsval. Den främsta anledningen till att vi väljer den definitionen är att den underlättar vid jämförelser över tid.

Med definitionen på plats kan vi gå vidare och se hur valdeltagandet bland förstagångsväljare har utvecklats från 1976 och framåt. Det är den period då rösträttsåldern har varit 18 år. I och med riksdagsvalet 1976 sänktes åldersgränsen för att få rösta från 19 till 18 år. Dessutom ändrade man till att avse ålder på valdagen i stället för som tidigare ålder uppnådd året innan valåret. Sammantaget gjorde detta att det var ovanligt många förstagångsväljare i 1976 års val, totalt närmare en halv miljon personer. I valen därefter uppgick antalet till omkring 300 000 personer. Antalet förstagångsväljare blev sedan åter större i och med att mandatperiodernas längd ändrades från tre till fyra år efter 1994 års val. Framför allt var antalet mycket stort i riksdagsvalet 2010, omkring 500 000 personer. Detta berodde på att de stora barnkullarna som föddes i slutet av 1980-talet och i början av 1990-talet då fick rösta för första gången.

Hur ser valdeltagandet ut i den här gruppen? I diagram 6.6 illustreras valdeltagandet bland förstagångsväljare och övriga under perioden 1976 – 2010. Som framgår av diagrammet är valdeltagandet lägre bland förstagångsväljare än bland övriga väljare. Det är inget förvånande mot bakgrund av vad vi tidigare i kapitlet kunnat konstatera kring valdeltagande i olika åldersgrupper.

Diagram 6.6
Valdeltagande i riksdagsval, förstagångsväljare och övriga, 1976–2010.
Procent

Källa: SCB:s valstatistik

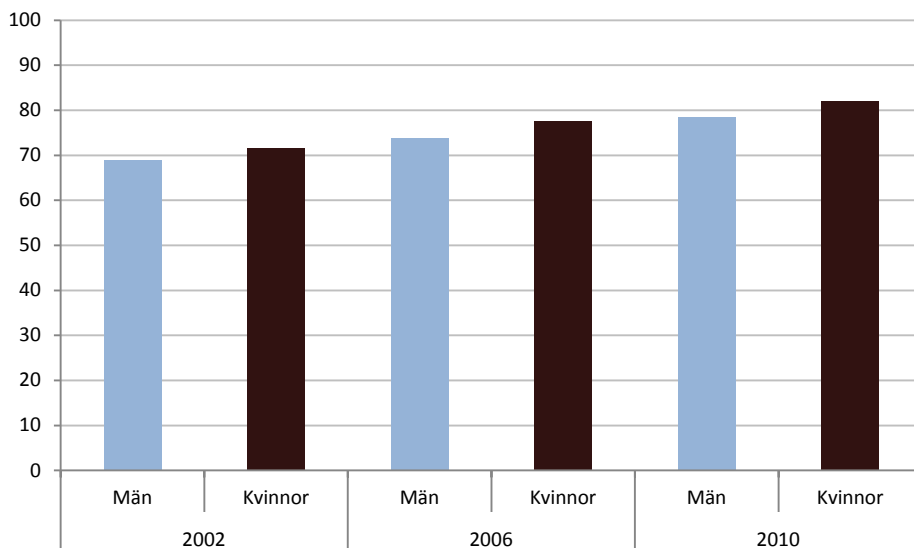
Vi kan även se att utvecklingen av andelen röstande bland förstagångsväljare över tid liknar den bland övriga åldersgrupper, men förändringarna mellan olika val är större. Exempelvis var den nedgång i valdeltagande

som skedde mellan 1994 och 2002 betydligt kraftigare bland förstagångsväljare. Samtidigt är den uppgång som har skett i och med de senaste två valen på motsvarande sätt mer markant. I riksdagsvalet 2010 röstade 80 procent av förstagångsväljarna, vilket är 5 procentenheter lägre än i övriga åldersgrupper. Den skillnaden var dubbelt så stor i 2002 års val.

Vi har tidigare i kapitlet kunnat konstatera att bland yngre personer röstar kvinnor i högre grad än män. Det är därför inte förvånande att vi även finner en sådan skillnad bland förstagångsväljare. Differensen är ungefär 3–4 procentenheter om vi ser till de senaste tre riksdagsvalen, vilket illustreras i diagram 6.7. Skillnaden är statistiskt säkerställd för valen 2006 och 2010, men inte för valet 2002. Det har att göra med att urvalet i valdeltagandeundersökningen 2002 är mindre och skattningen därför mer osäker. I de senaste två valen är urvalen förstärkta och vi kan konstatera en statistiskt säkerställd skillnad.

Diagram 6.7

Valdeltagande i riksdagsval bland förstagångsväljare, efter kön, 2002–2010. Procent

Källa: SCB:s valstatistik

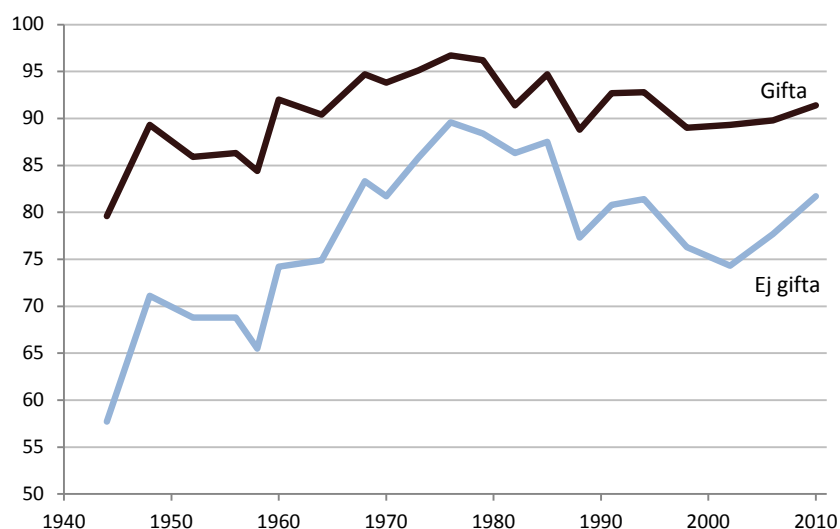
Civilstånd

Vi har tidigare i kapitlet studerat valdeltagande efter kön och ålder. En annan intressant indelningsgrund är civilstånd. Statistik över andelen röstande efter civilstånd går att redovisa från och med riksdagsvalet 1944. Vi är här intresserade av att studera benägenheten att rösta bland dem som är gifta och bland dem som inte är det. I gruppen "ej gifta" inkluderar vi både ogifta och tidigare gifta, det vill säga skilda, änkor och änklingar. För val under senare tid inkluderas även registrerade partners i gruppen gifta.¹⁴

¹⁴ Som vi får anledning att återkomma till senare är det snarare sammanboende än äktenskap som har betydelse för valdeltagandet, men vi har inte tillgång till uppgifter om sammanboende från register. Detta kommer att förändras när det i framtiden finns ett lägenhetsregister att tillgå.

I diagram 6.8 illustreras hur andelen röstande i dessa två kategorier har utvecklats från och med riksdagsvalet 1944. Valdeltagandet är under den perioden genomgående högre bland gifta än bland dem som inte är gifta. Skillnaden var som störst i valet 1944, då den uppgick till 22 procentenheter. I takt med att valdeltagandet ökade under de följande årtiondena minskade skillnaden.

Diagram 6.8
Valdeltagande i riksdagsval efter civilstånd, 1944–2010. Procent

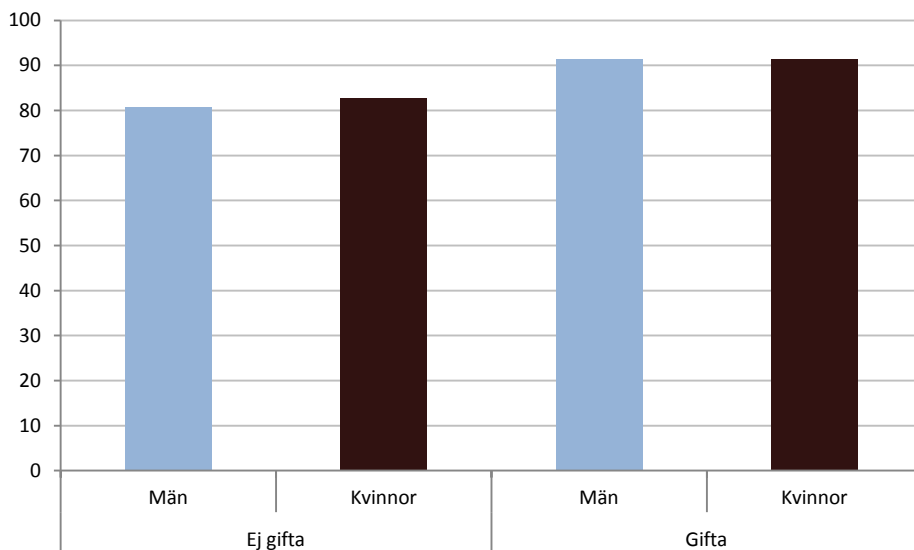
Källa: SCB:s valstatistik

Kommentar: I undersökningarna 1973 – 1985 ingår inte personer 75 år och äldre i urvalet.

Under perioden 1973-1985 då valdeltagandet totalt sett var som högst var också avståndet mellan gifta och ej gifta som minst. Troligen underskattas skillnaden något under den perioden då personer 75 år och äldre inte ingick i valdeltagandeundersökningen dessa år (se kapitel 3). Men även om vi håller oss till jämförbara åldersgrupper kan vi konstatera att skillnaden i valdeltagandet mellan gifta och ej gifta var jämförelsevis liten under den period då valdeltagandet totalt sett nådde sina högsta nivåer. Avståndet ökade sedan under perioden fram till och med 2002 års val, då andelen röstande föll i något högre grad bland dem som inte var gifta. De senaste valens ökning av valdeltagandet har inneburit att skillnaden åter har minskat.

Sett över tid har valdeltagandet ökat mer bland kvinnor än bland män, och det gäller både gifta och ej gifta. I valet 1944 röstade gifta män i högre grad än gifta kvinnor. Avståndet uppgick till knappt 4 procentenheter. Det avståndet har successivt minskat för att i de senaste valen helt försvinna. Som framgår av diagram 6.9 röstar i dag gifta män och kvinnor i samma utsträckning. En motsvarande utveckling finns även bland dem som inte är gifta: i den gruppen röstade förr män i högre grad än kvinnor, medan det i dag är kvinnor som röstar i högre grad än män. I 2010 års riksdagsval uppgick den skillnaden till ungefär 2 procentenheter.

Diagram 6.9
Valdeltagande i riksdagsvalet 2010 efter civilstånd och kön. Procent

Källa: SCB:s valstatistik

Det är i sammanhanget värt att nämna att mer ingående analyser visar att det inte tycks vara själva äktenskapet som har en effekt på valdeltagandet. För den urvalsdelen i valdeltagandeundersökningen som kommer från arbetskraftsundersökningen har vi även information om urvalspersonerna är sambo eller inte. Vi kan utifrån dessa data se att det är sammanboende snarare än giftermål som hänger samman med benägenheten att rösta. Det är i linje med de teorier som säger att det sociala nätverket, och då inte minst personer i den egna familjen har betydelse för valdeltagandet (se t.ex. Bhatti & Hansen 2012b).

Vi har i det här kapitlet studerat samband mellan å ena sidan valdeltagande och å andra sidan kön, ålder och civilstånd. Det finns även ett samband mellan ålder och civilstånd: andelen gifta är mindre bland de allra yngsta. I kapitel 9 kommer vi att samtidigt studera dessa två egenskaper tillsammans med en rad andra egenskaper. Detta med avsikt att nå än större klarhet kring hur olika egenskaper hänger samman med benägenheten att rösta. Närmast går vi dock i nästa kapitel vidare med att se vilken betydelse olika former av sociala resurser har för valdeltagandet.

7. Resurser och röstande

Som nämndes i kapitel 2 har tidigare forskning visat att resursstarka individer tenderar att vara mer politiskt aktiva (se även t.ex. Verba & Nie 1972). Med resursstarka avses i dessa sammanhang exempelvis personer med hög utbildning eller inkomst. I det här kapitlet kommer vi att studera hur sådana egenskaper, och andra socioekonomiska indelningar, hänger samman med benägenheten att rösta.

Sedan valdeltagandeundersökningarna inleddes år 1911 har såväl samhället som redovisningsgrupper förändrats. Detta försvårar i viss mån jämförelser över tid. När det gäller val under de senaste två årtiondena har vi bättre tillgång till data och kan därför ge en mer utförlig bild av valdeltagandet, men för äldre undersökningsomgångar är vi hänvisade till vad som redan finns publicerat. Sammantaget finns ändå goda möjligheter att ge en förhållandevis utförlig beskrivning över hur valdeltagandet hänger samman med socioekonomiska faktorer och hur utvecklingen har sett ut över tid.

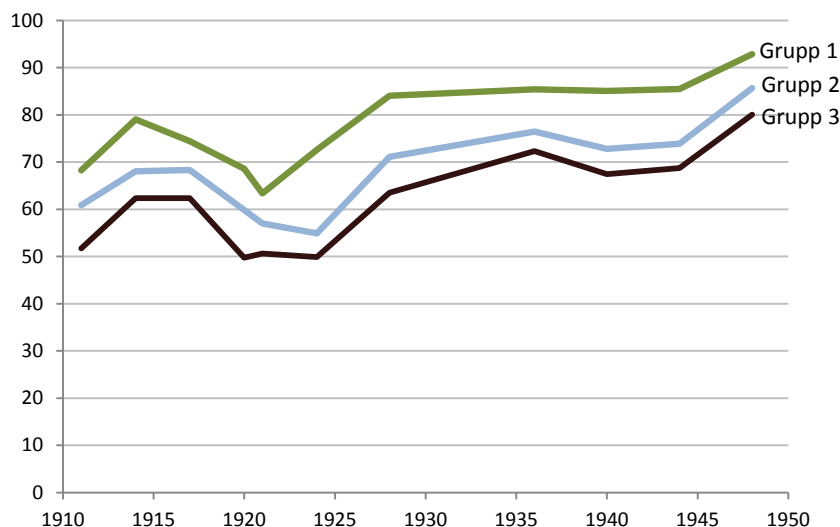
Socioekonomiska indelningar

De tidiga valdeltagandeundersökningarnas resultat bestod av redovisningar av andelen röstande efter kön och efter olika yrkesgrupper. Dessa yrkesgrupper slogs även samman till tre olika socialgrupper, i syfte att ge en mer översiktlig bild av hur valdeltagandet skilde sig åt mellan olika samhällssikt. De tre socialgrupperna numrerades 1, 2 och 3. Socialgrupp 1 benämns även den högre klassen. Där återfanns yrkesgrupper såsom godsägare, direktörer och tjänstemän av högre grad. Medelklassen återfanns i socialgrupp 2, vilken inkluderade bland andra hemmansägare, hantverkare och kontorister. Slutligen innefattade socialgrupp 3, eller arbetarklassen, jordbruks- och skogsarbetare, fiskare och andra arbetare.

I publikationerna med resultat från den här tidens valdeltagandeundersökningar nämns att det svårt att koda yrkesgrupper utifrån den information som fanns i röstlängderna, men indelningen i socialgrupper bedöms vara av god kvalitet. Redovisningar av valdeltagande efter socialgrupp fanns i den officiella statistiken från och med 1911 till och med 1948. Under den tiden förändrades de röstberättigades fördelning över dessa tre grupper något. I valet 1911 tillhörde 7 procent socialgrupp 1, 46 procent socialgrupp 2 och 48 procent socialgrupp 3. I slutet av perioden hade fördelningen blivit 5, 40 respektive 55 procent. Andelen som tillhörde socialgrupp 3 hade alltså ökat på de andra gruppernas bekostnad.

Hur såg då valdeltagandet ut i dessa grupper? I diagram 7.1 illustreras andelen röstande efter socialgrupp under perioden 1911 – 1948. Som framgår av diagrammet utvecklades valdeltagandet på samma sätt i alla tre grupper: andelen röstande var genomgående störst i socialgrupp 1, därefter följde socialgrupp 2 och lägst var andelen i socialgrupp 3. Detta är i enlighet med annan forskning som visat att resursstarka individer tenderar att delta i högre grad än resurssvaga.

Diagram 7.1
Valdeltagande i riksdagsval, efter socialgrupp, 1911–1948. Procent

Källa: SCB:s valstatistik

Kommentar: För 1932 års val genomfördes ingen undersökning av valdeltagandet i olika socialgrupper (se kapitel 3).

Skillnaderna i valdeltagande mellan socialgrupper varierade över den studerade perioden utan att följa något tydligt mönster. I valet 1948, vid periodens slut, var valdeltagandet som högst i alla grupper: de hade då alla ett valdeltagande över 80 procent. Avståndet mellan socialgrupp 1 och 3 var 13 procentenheter, vilket är jämförelsevis lite. Som mest uppgick den skillnaden till 23 procentenheter.

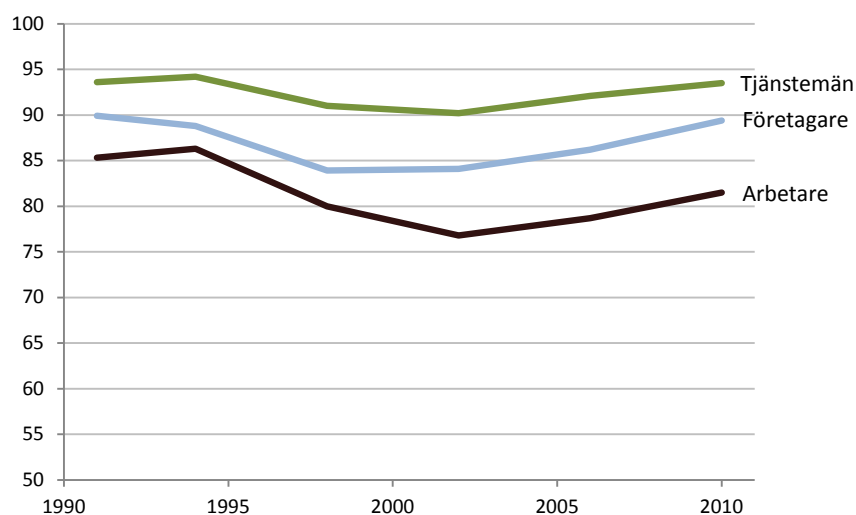
I 1921 års riksdagsval, då kvinnor för första gången fick rösta, var valdeltagandet högre bland män i alla socialgrupper. Dessa skillnader minskade dock under perioden. Bland arbetare och övriga i socialgrupp 3 minskade könsskillnaden från 15 till 5 procentenheter. Utvecklingen var likartad i socialgrupp 2, även om valdeltagandet där låg på högre nivåer för både män och kvinnor. Bland dem i socialgrupp 1 var könsskillnaden jämförelsevis liten 1921 – endast 7 procentenheter – och i slutet av den studerade perioden var valdeltagandet i stort sett jämlikt.

Efter 1948 års val upphörde redovisningar av valdeltagande efter socialgrupper i den officiella statistiken. Däremot följde ett antal undersökningsomgångar med redovisningar av andelen röstande i grupperna företagare, tjänstemän och arbetare. Av dem framgår att valdeltagandet var högst bland tjänstemän, något mindre bland företagare och minst bland arbetare. Detta gällde genomgående över ett antal val, men skillnaderna minskade i takt med att valdeltagandet ökade. I riksdagsvalet 1960 var det endast några få procentenheter som skilde de tre grupperna åt.

Från och med valdeltagandeundersökningen i samband med riksdagsvalet 1964 vidtog en lång period utan den här sortens redovisningar efter socioekonomisk bakgrund. Visserligen presenterades statistik över andelen röstande efter olika yrkesgrupper och näringsgrenar, men de indelningarna lyckades inte på ett lika bra sätt fånga de socioekonomiska skiljelinjerna.

Från och med riksdagsvalet 1991 har vi bättre tillgång till data, och vi kan från och med då åter redovisa valdeltagande bland arbetare, tjänstemän och företagare. Som framgår av diagram 7.2 så ser vi samma mönster som under 1950-talet, det vill säga andelen röstande är störst bland tjänstemän, något lägre bland företagare och lägst bland arbetare.

Diagram 7.2
Valdeltagande i riksdagsval bland sysselsatta 18–64 år, efter socioekonomisk grupp, 1991–2010. Procent

Källa: SCB:s valstatistik

Kommentar: I gruppen företagare ingår även lantbrukare.

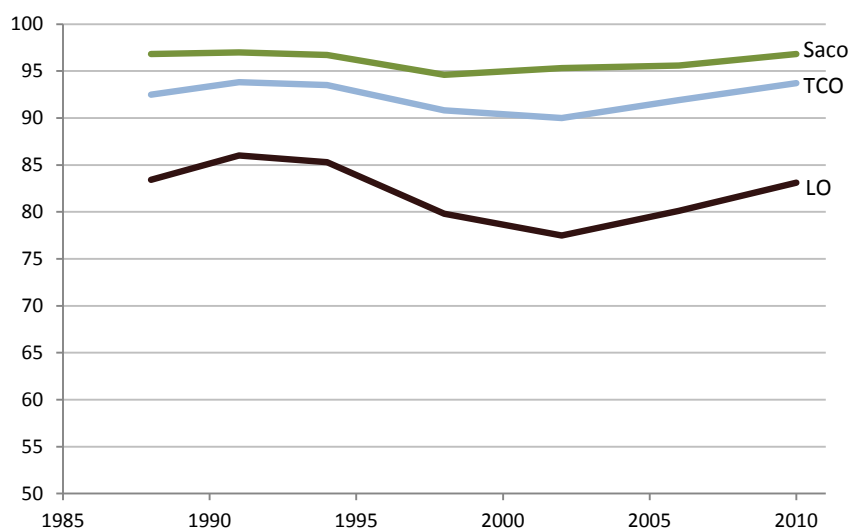
I jämförelse med hur det såg ut i början av 1990-talet så har avståndet mellan grupperna ökat. Den ökningen skedde samtidigt som valdeltagandet totalt sett gick ned. Visserligen minskade andelen röstande i alla tre grupper, men minskningen var framför allt stor bland arbetare. När valdeltagandet i de senaste två valen har ökat har också skillnaderna minskat, men de är fortfarande större än i början av den studerade perioden.

Inom de tre socioekonomiska grupperna finns små könsskillnader vad gäller andelen röstande. Bland arbetare var valdeltagandet i 2010 års riksdagsval 3 procentenheter högre bland kvinnor än bland män. Motsvarande skillnad var knappt 2 procentenheter bland tjänstemän. Inom gruppen företagare kan ingen statistiskt säkerställd skillnad konstateras. Detta beror troligen till viss del på att gruppen är jämförelsevis liten och osäkerheten i skattningarna är därför något större.

Ett annat sätt att studera liknande socioekonomiska skiljelinjer är genom att jämföra valdeltagande efter fackförbundstillhörighet. I diagram 7.3 redovisas andelen röstande bland anslutna till någon av de fackliga centralorganisationerna LO, Saco och TCO under perioden 1988 – 2010.

Diagram 7.3

Valdeltagande i riksdagsval bland anställda och arbetslösa 18–64 år, efter fackförening, 1988–2010. Procent

Källa: SCB:s valstatistik

Utvecklingen inom dessa grupper liknar vad vi tidigare kunde se inom de olika socioekonomiska grupperna. Valdeltagandet har framför allt gått ned bland LO-anslutna mellan 1994 och 2002. Bland Saco-anslutna låg valdeltagandet över 95 procent under hela den studerade perioden, medan deltagandet bland dem som tillhörde LO i 2002 års val låg under 80 procent. De senaste valen har inneburit en ökning av andelen röstande, och det framför allt bland LO-anslutna.

Även inom dessa grupper är könsskillnaderna små. I 2010 års riksdagsval var skillnaden endast statistiskt säkerställd bland dem som tillhörde LO. Inom den gruppen var valdeltagandet drygt 3 procentenheter högre bland kvinnor än bland män.

En ytterligare aspekt ur vilken man kan studera resursers betydelse är genom att jämföra valdeltagande bland sysselsatta, arbetslösa och de som inte tillhör arbetskraften.¹⁵ En sådan jämförelse visar att andelen röstande är ungefär 10 procentenheter större bland sysselsatta än bland dem som står utanför arbetskraften. Det förhållandet är relativt konstant under perioden 1991 – 2010. Valdeltagandet bland arbetslösa ligger på ungefär samma nivå som bland dem utanför arbetskraften, men ibland till och med något under den nivån. Andelen röstande bland de arbetslösa förefaller öka i tider av hög arbetslöshet. Det finns ett antal tänkbara förklaringar till detta, dels kan sämre tider skapa ett större politiskt intresse i den gruppen, dels innebär en ökad arbetslöshet att fler personer hamnar i gruppen arbetslösa och dessa personer kan ha en större benägenhet att rösta.

¹⁵ För mer information om exakt hur dessa olika arbetsmarknadsbegrepp definieras hänvisas till den information om arbetskraftsundersökningarna som finns tillgänglig via SCB:s webbplats.

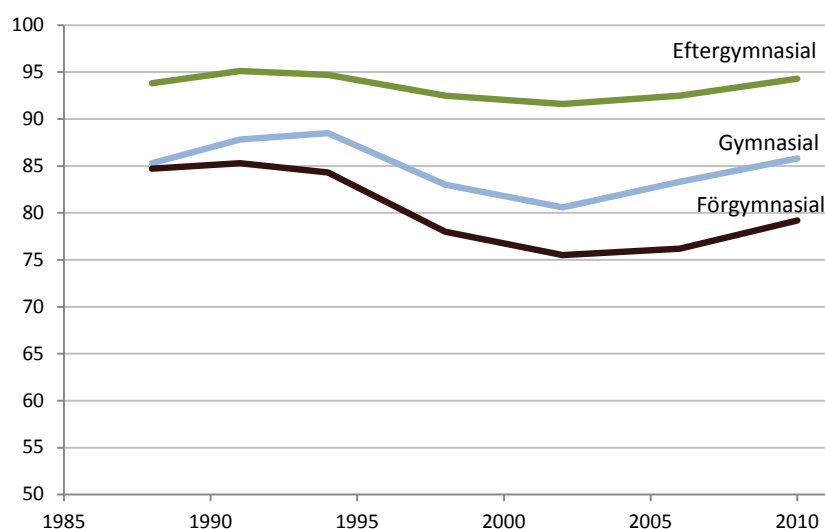
Skillnader efter utbildning

Tidigare forskning har visat att utbildning, tillsammans med ålder, är den sociodemografiska faktor som har starkast samband med benägenheten att rösta (Blais 2007). Sverige är inte något undantag i det avseendet, utan även här finner vi ett starkt samband mellan utbildningsnivå och valdeltagande. I valdeltagandeundersökningen i samband med 1968 års val ingick för första gången redovisningar efter utbildning. Den redovisningen visade tydligt att andelen röstande var högre bland dem med högre utbildningsnivå.

Efter 1968 följde två årtionden för vilka det inte finns några redovisningar efter utbildning i valdeltagandeundersökningarna, men från och med 1988 års undersökningsomgång ingår de åter. I diagram 7.4 illustreras andelen röstande bland dem med förgymnasial, gymnasial och eftergymnasial utbildning för perioden 1988 – 2010. Av diagrammet framgår att valdeltagandet har utvecklats på liknande sätt i alla tre grupper, men nivåerna och förändringarnas storlek varierar kraftigt. Generellt gäller att ju högre utbildningsnivå desto högre valdeltagande, vilket alltså är i linje med vad internationell forskning tidigare har kunnat konstatera.

Diagram 7.4

Valdeltagande i riksdagsval, 18–74 år efter utbildningsnivå, 1988–2010. Procent

Källa: SCB:s valstatistik

Kommentar: Uppgifter om utbildning har hämtats från SCB:s register Befolkningens utbildning som innehåller uppgifter om högsta slutförda utbildning för personer i åldrar 16-74 år. Uppgifterna har hämtats från den registerversion som avser 1 januari för respektive valår. Utbildningarna är klassificerade enligt Svensk utbildningsnomenklatur (SUN).

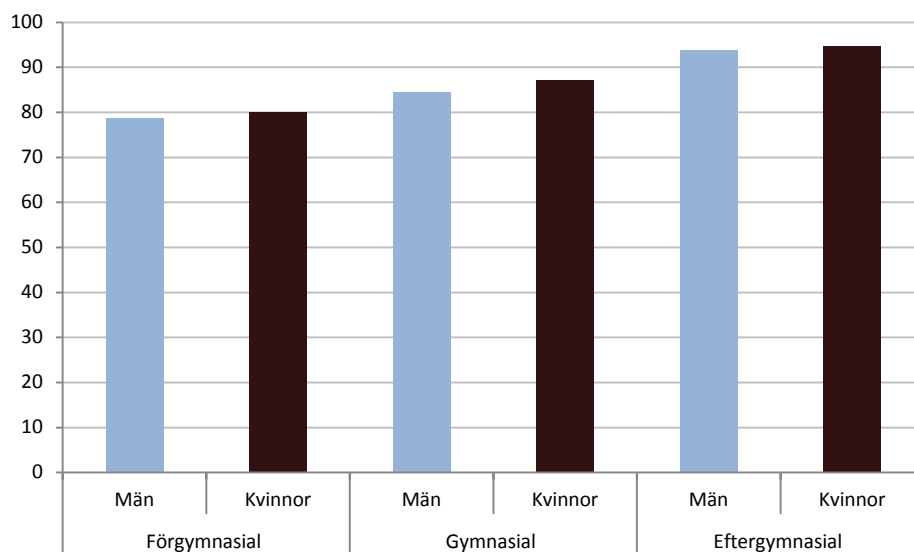
Vi kan även se att den nedgång i valdeltagande som skedde mellan 1994 och 2002 framför allt skedde bland dem med förgymnasial och gymnasial utbildning. Detta gjorde att skillnaden i valdeltagande i förhållande till dem med eftergymnasial utbildning ökade betydligt. I valet 1994 var andelen röstande bland dem med förgymnasial utbildning 10 procentenheter mindre än bland dem med eftergymnasial. Det avståndet hade växt till 15 procentenheter i 2002 års val. De senaste valens uppgång i röstandet har inneburit ett något mer jämlikt valdeltagande med avseende på

utbildning, men det är små förändringar och skillnaderna är betydligt större i dag än i början av 1990-talet.

Inom de tre utbildningskategorierna är skillnaderna vad gäller valdeltagande efter kön små. Kvinnor röstar i något högre grad än män, och det gäller framför allt bland dem med gymnasial utbildning. I diagram 7.5 illustreras detta för 2010 års riksdagsval.

Diagram 7.5

Valdeltagande i riksdagsvalet 2010, 18–74 år efter utbildningsnivå och kön. Procent

Källa: SCB:s valstatistik

Inkomst och deltagande

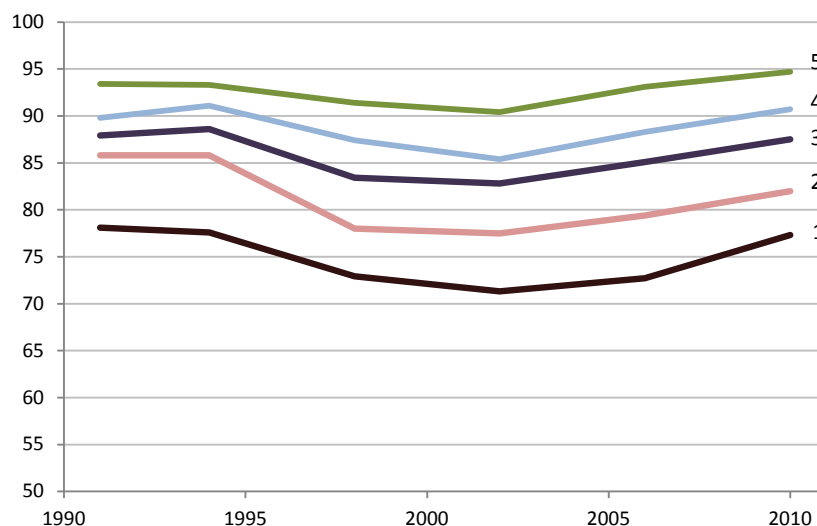
En egenskap som samvarierar med utbildning är inkomst. I valdeltagandeundersökningarna har andelen röstande i olika inkomstklasser redovisats från och med riksdagsvalet 1968. Redan då kunde det konstateras att personer med höga inkomster röstar i högre grad än personer med låga inkomster. Det är dock inte helt enkelt att studera utvecklingen över tid. Detta dels då indelningarna har förändrats över tid, dels då inflation medför att en given inkomstnivå kan vara relativt sett hög vid ett tillfälle och låg vid ett senare tillfälle.

På senare tid har SCB valt att inom valstatistiken använda inkomstindelningar som ger bättre jämförbarhet över tid. Vi har då utgått från den sammanräknade förvärvsinkomsten för den folkbokförda befolkningen över 18 år. Vi har därefter skapat inkomstklasser som delar in befolkningen i fem likstora grupper, från dem med lägst till dem med högst inkomster.¹⁶ Dessa klasser kan även benämnas inkomstkvintiler. Om en person har en inkomst som ligger i den första kvintilen innebär det att han eller hon hör till den femtedel av befolkningen med lägst inkomster. I den femte inkomstkvintilen återfinns den femtedel av befolkningen som har de högsta inkomsterna.

¹⁶ För mer information om inkomstindelningen, se kommentaren till diagram 7.6.

Finns då ett samband mellan inkomst och valdeltagande? Som framgår av diagram 7.6 finns ett sådant samband och det är väldigt tydligt: ju högre inkomst desto större är benägenheten att rösta. I likhet med vad vi tidigare såg avseende utbildning, så har ojämlikheten ökat sett till de senaste två årtiondena.

Diagram 7.6
Valdeltagande i riksdagsval, efter inkomstkvintil, 1991–2010. Procent

Källa: SCB:s valstatistik

Kommentar: Inkomstuppgifterna är hämtade från SCB:s inkomst- och taxeringsregister (IoT). Med inkomst avses här summan av den sammanräknade förvärvsinkomsten, dvs. inkomst av tjänst och inkomst av näringsverksamhet. Inkomst av kapital ingår inte. Inkomstklasserna är baserade på inkomstkvintiler. De är beräknade utifrån hela Sveriges befolkning över 18 år. Exempelvis innebär detta att de personer som redovisas i första inkomstkvintilen tillhör de 20 procent av befolkningen över 18 år som har lägst inkomster, osv. De personer som saknat deklarerad inkomst eller av andra skäl inte deklarerat någon inkomst ingår inte i fördelningarna. Uppgifterna avser inkomster under året innan respektive valår enligt valårets taxering.

Inom de olika inkomstkvintilerna finner vi könsskillnader i valdeltagandet: kvinnor röstar i högre grad än män i alla inkomstklasser. Skillnaderna är inte stora, men de är entydiga. I den högsta inkomstklassen handlar det om ett par procentenheter och i övriga inkomstklasser är skillnaderna något större.

Resurser av betydelse för valdeltagande

Vi har i det här kapitlet utifrån en rad olika aspekter studerat sambandet mellan socioekonomiska resurser och valdeltagande. Inom samtliga studerade områden gäller sambandet att mer resursstarka individer är mer benägna att rösta. Det är ett samband som går att konstatera redan i 1911 års val och det gäller ända fram till i dag.

I det föregående kapitlet kunde vi fastställa när det gäller åldersgrupper så var skillnaderna i valdeltagande som minst när valdeltagandet under 1970-talet var som högst totalt sett. Tyvärr har vi inte lika bra data för socioekonomiska faktorer för den tidsperioden, men kan ändå konstatera att de nedgångar i valdeltagande som skett under de senaste årtiondena har inneburit ett mindre jämlikt valdeltagande. Och de senaste valens uppgång i valdeltagandet har omvänt medfört att dessa skillnader generellt sett har minskat. Samtidigt bör det påpekas att vissa skillnader är betydligt

större i dag än de var i början av 1990-talet. Det gäller bland annat skillnader i valdeltagande efter utbildningsnivå och inkomst.

Många av de egenskaper som vi har studerat i det här kapitlet samvarierar med andra egenskaper. Exempelvis finns ett tydligt samband mellan ålder och inkomstnivå, då de yngsta och de äldsta har lägre förvärvsinkomster. Det finns även ett samband mellan utbildningsnivå och inkomst, och det gäller även många andra faktorer. I kapitel 9 kommer vi att ta ett mer sammanhållet grepp kring valdeltagandet och studera ett flertal egenskaper samtidigt. Innan vi ger oss i kast med det kommer vi i nästa kapitel att ta upp integration och valdeltagande.

8. Integration och valdeltagande

I det här kapitlet kommer vi framför allt att studera röstningsbenägenheten bland utländska medborgare och svenska medborgare födda utomlands. Då utländska medborgare endast har rösträtt i kommunala val kommer vi att studera dem separat och då se närmare på deras deltagande i val till kommunfullmäktige. Avslutningsvis kommer vi i det här kapitlet även att ta upp valdeltagandet bland de svenska medborgare som är bosatta utomlands, så kallade utlandssvenskar.

Bakgrund¹⁷

Sett i ett längre tidsperspektiv har Sverige gått från att vara ett utvandringsland till att bli ett invandringsland. Under andra halvan av 1800-talet och de första årtiondena av 1900-talet pågick en betydande utvandring till Nordamerika. Den invandring till Sverige som fanns fram till andra världskriget var liten och bestod i huvudsak av återvändande svenskamerikaner. Det var först därefter som invandringen tog fart. Efter krigsslutet var tillväxten hög i den svenska industrin och brist på arbetskraft uppstod. Det gav upphov till en period av omfattande arbetskraftsinvandring som sträckte sig en bit in på 1970-talet. De som invandrade då kom i första hand från de övriga nordiska länderna och i andra hand från övriga Europa. Invandring från länder utanför Europa var på den tiden relativt sällsynt. Antalet utrikes födda i den svenska befolkningen mer än femdubblades under den här perioden av arbetskraftsinvandring, från 100 000 år 1945 till 538 000 år 1970.

Efter 1970 började invandringen ändra karaktär; arbetskraftsinvandringen minskade successivt samtidigt som flykting- och anhöriginvandringen tilltog. En stor del av invandringen kom att bestå av personer som flydde krig och förtryck i Asien och Sydamerika. Under slutet av 1980-talet var invandringen omfattande från länder som Iran, Chile, Libanon, Polen och Turkiet. Det forna Jugoslaviens sammanbrott och de svåra konflikter som uppstod i samband med detta medförde att ett stort antal människor flydde till Sverige under 1990-talets början. På senare år har många från bland annat Afghanistan och Somalia sökt sig till Sverige för att komma undan krig och våld.

I dag bor 1,4 miljoner utrikes födda personer i Sverige, vilket motsvarar 15 procent av den svenska befolkningen. Det är värt att poängtera att även om invandrade personer har det gemensamt att de är bosatta i ett annat land än de föddes i, så finns stora skillnader inom den gruppen. Detta gäller både ursprung och skäl till att man sökt sig till Sverige. Ytterligare skillnader ligger i att sysselsättningen var hög bland de personer som kom till Sverige under perioden av arbetskraftsinvandringen, medan de som kommit under senare tid har haft svårt att etablera sig på arbetsmarknaden (SCB 2004; SCB 2009). De invandrade är alltså i flera avseenden en heterogen grupp, och det är viktigt att hålla det i åtanke då de studeras i statistiken.

¹⁷ Det här avsnittet baseras till stora delar på Öhrvall (2006).

Andelen utrikes födda är något lägre bland röstberättigade än i befolkningen i stort. I 2010 års riksdagsval var 11 procent av de röstberättigade utrikes födda. Att andelen är lägre beror framför allt på att utländska medborgare inte är röstberättigade i riksdagsval (se kapitel 5). I valen till kommunfullmäktige 2010 var knappt 393 000 utländska medborgare röstberättigade, vilket motsvarar 5 procent av alla röstberättigade. Vi kommer i det här kapitlet att studera valdeltagandet bland såväl utländska medborgare som bland utrikes födda.

Sjunkande valdeltagande bland utländska medborgare

Valåret 1976 utgjorde det första tillfället då utländska medborgare fick rösta i val till kommun- och landstingsfullmäktige.¹⁸ I valet till kommunfullmäktige deltog 60 procent av de röstberättigade utländska medborgarna, vilket var en högre andel än vad som förväntades inför valet (Hammar 1979:107). Till det höga valdeltagandet bidrog det intresse som den utvidgade rösträtten skapade och de informationskampanjer som anordnades med anledning av reformen. Dessutom var det politiska intresset rent allmänt väldigt högt: riksdagsvalet det året hade det hittills högsta valdeltagandet (se kapitel 5).

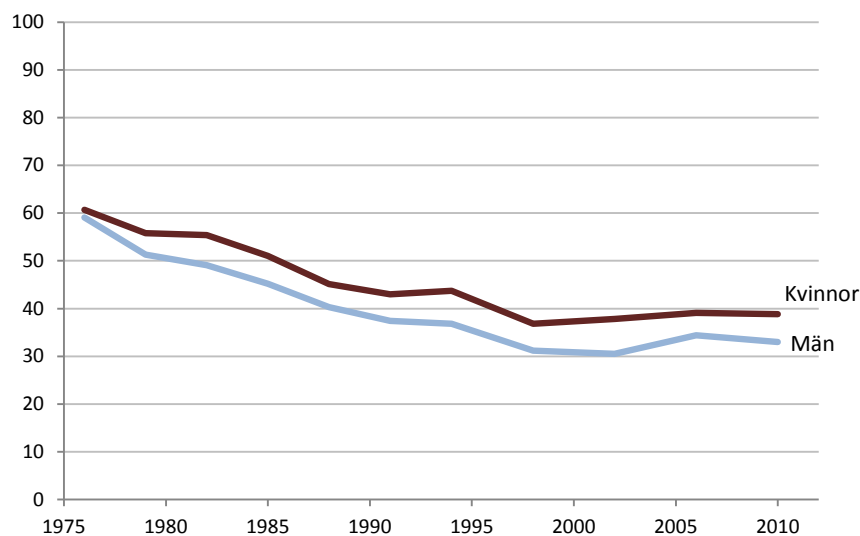
Sedan dess har dock valdeltagandet bland utländska medborgare sjunkit vid i stort sett varje val. Vid 2010 års val till kommunfullmäktige var andelen röstande knappt 36 procent. Det innebär en minskning med 24 procentenheter under perioden 1976 till 2010. Om vi ser till samtliga röstberättigade minskade valdeltagandet i val till kommunfullmäktige under samma period med 9 procentenheter. Nedgången i valdeltagande har alltså varit betydligt större bland utländska än bland svenska medborgare. Om vi endast ser till den senare delen av perioden tycks valdeltagandet bland utländska medborgare ha stabiliserat sig, men på en jämförelsevis väldigt låg nivå.

Det bör understrykas att utländska medborgare är en grupp som har förändrats över tid. En del av dem erhåller sedermera svenskt medborgarskap och samtidigt kommer nya utländska medborgare till Sverige och blir röstberättigade. Att gruppen på så vis har förändrats över tid kan vara en delförklaring till det sjunkande valdeltagandet. Sett över tid har antalet utländska medborgare inte vuxit i samma utsträckning som antalet utrikes födda. Sedan 1976 har andelen utländska medborgare bland de röstberättigade ökat med knappt 2 procentenheter till drygt 5 procent i 2010 års val till kommunfullmäktige.

I valet 1976 röstade män och kvinnor i ungefär samma utsträckning bland utländska medborgare. Sedan dess har dock kvinnor genomgående haft ett högre valdeltagande än män. Skillnaden har varierat något mellan valen, men den har uppgått till ungefär 5-7 procentenheter.

¹⁸ För mer information om rösträttskrav för utländska medborgare, se kapitel 5.

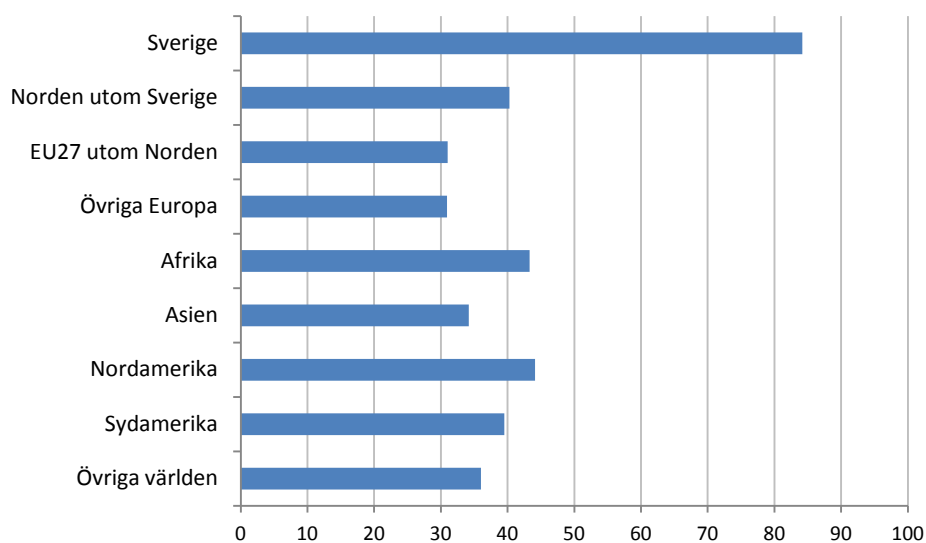
Diagram 8.1
Valdeltagande bland utländska medborgare i val till kommunfullmäktige, efter kön 1976–2010. Procent

Källa: SCB:s valstatistik

Det bör i sammanhanget nämnas att om man studerar olika grupper av utländska medborgare finner man variationer vad gäller andelen röstande. Bland annat finns det skillnader i valdeltagande beroende på medborgarskapsland. I diagram 8.2 illustreras sådana skillnader i 2010 års val till kommunfullmäktige. Som framgår av diagrammet är valdeltagandet något lägre bland medborgare i länder som tillhör Asien och de delar av Europa som ligger utanför Norden, än bland övriga utländska medborgare. Samtidigt är valdeltagandet inte i någon av dessa grupper högre än drygt hälften av vad det är bland svenska medborgare.

Diagram 8.2
Valdeltagande i val till kommunfullmäktige 2010, efter medborgarskapsland. Procent

Källa: SCB:s valstatistik

På ett mer generellt plan kan vi konstatera att det finns ungefär samma mönster i valdeltagandet bland utländska som bland svenska medborgare: De allra yngsta och de allra äldsta röstar i lägre grad än övriga. Gifta röstar i högre grad än de som inte är gifta. Och ju högre inkomst desto högre valdeltagande.

När reformen som gav utländska medborgarna rösträtt i kommunala val genomfördes fanns en förhoppning om att den utökade rösträtten skulle öka det politiska intresset. Det låga och dessutom över tid sjunkande valdeltagandet bland utländska medborgare är ett tydligt tecken på att den förhoppningen inte har infriats.

Lägre valdeltagande bland utrikes födda

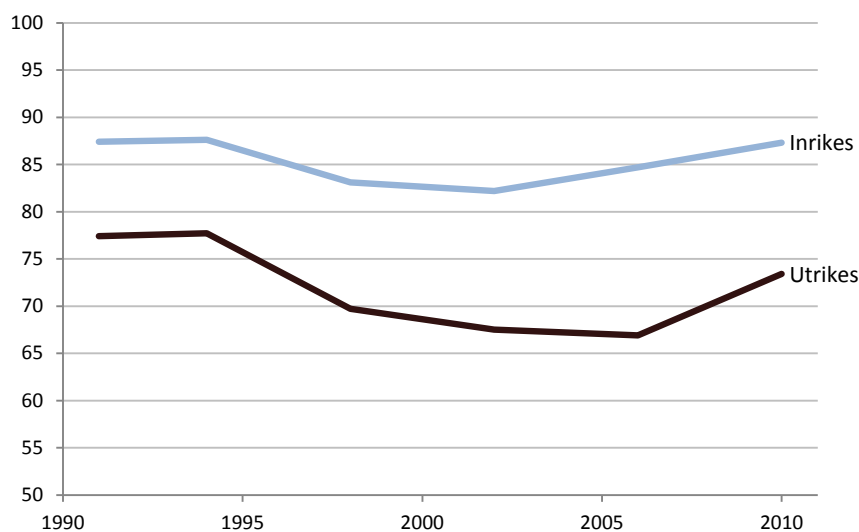
Vi lämnar nu redovisningen av valdeltagande bland utländska medborgare och flyttar fokus till andelen röstande bland svenska medborgare efter födelse-land. Det innebär även att vi återgår till att studera valdeltagande i val till riksdagen.

Bland svenska medborgare hör invandrade till de grupper som röstar i lägre grad än andra. Som framgår av diagram 8.3 så var skillnaden i valdeltagande mellan inrikes och utrikes födda jämförelsevis liten i början av 1990-talet, för att sedan öka i de följande valen. I riksdagsvalet 1991 var andelen röstande 77 procent bland utrikes födda och 87 procent bland inrikes födda, vilket innebar en skillnad på 10 procentenheter. I 2006 års val hade det avståndet vuxit till 18 procentenheter.

Riksdagsvalet 2010 kan dock ha inneburit ett trendbrott. I förhållande till 2006 års val ökade valdeltagandet bland utrikes födda med över 6 procentenheter. Valdeltagandet ökade även bland inrikes födda, men ökningen var mer än dubbelt stor bland utrikes födda. Detta innebar att i 2010 års val röstade 73 procent av de utrikes födda och 87 procent av de inrikes födda.

Diagram 8.3

Valdeltagande i riksdagsval, efter födelse-land, 1991–2010. Procent

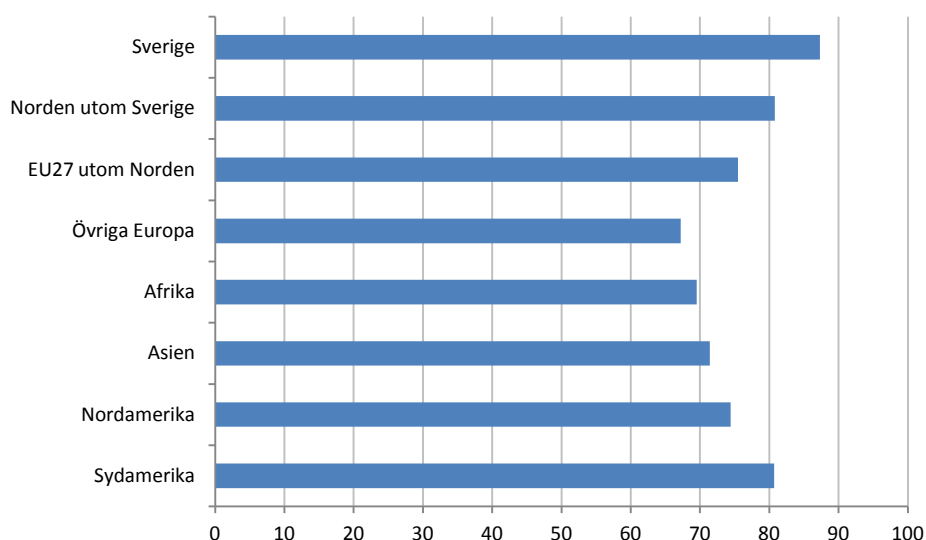
Källa: SCB:s valstatistik

Inom gruppen utrikes födda röstar kvinnor generellt sett i något högre grad än män. Skillnaderna är dock små och de är inte heller statistiskt säkerställda i alla val. Exempelvis kunde ingen sådan skillnad konstateras i 2010 års val.

Vi kan alltså fastställa att utrikes födda röstar i lägre grad än inrikes födda. Som nämntes tidigare i kapitlet är dock de utrikes födda inte någon homogen grupp. De utrikes födda har kommit från olika delar av världen och de har haft olika skäl till att söka sig till Sverige. Innebär det att valdeltagandet ser olika ut beroende på de invandrades födelseland?

Av diagram 8.4 framgår att valdeltagandet framför allt är lägre bland de utrikes födda som kommer ifrån Asien, Afrika och de delar av Europa som inte tillhör EU. Invandrade från Norden, EU-länder, Nordamerika och Sydamerika röstar i relativt sett högre grad. Även om det finns variationer i valdeltagande efter de invandrades födelseland är det dock värt att poängtera att de invandrade i samtliga av dessa grupper röstar i betydligt lägre grad än infödda.

Diagram 8.4
Valdeltagande i riksdagsvalet 2010, efter födelseland. Procent

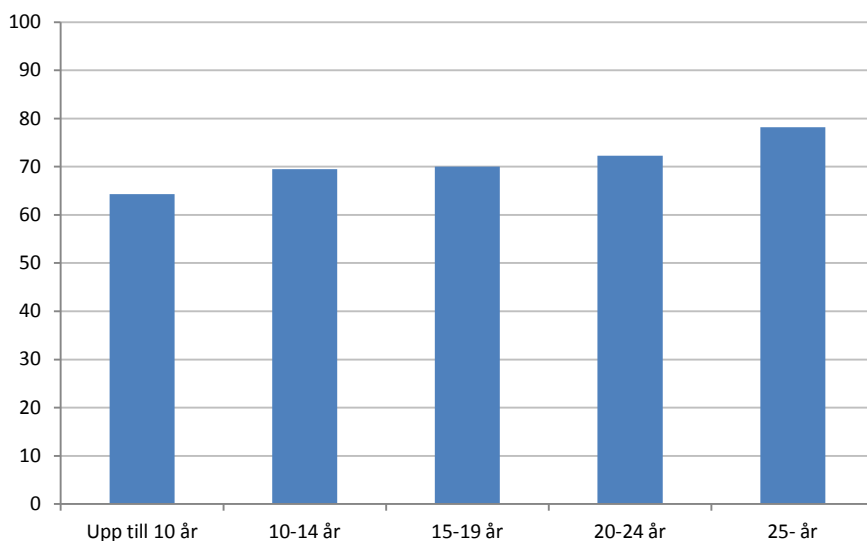

Källa: SCB:s valstatistik

Integration över tid

Man skulle kunna tänka sig att personer som invandrat till Sverige successivt röstar i större utsträckning i takt med att de blir mer rotade i det svenska samhället, och att deras valdeltagande på sikt närmar sig det bland inrikes födda. Hur ser det då ut? I diagram 8.5 illustreras valdeltagande bland utrikes födda efter den sammanlagda tid som de varit folkbokförda i Sverige. Då vi här studerar valdeltagande i riksdagsval är det utrikes födda med svenskt medborgarskap som avses. Som framgår av diagrammet är valdeltagandet högre bland dem som har tillbringat längre tid i Sverige. Bland dem som sammantaget har vistats i upp till 10 år i Sverige uppgår valdeltagandet till 64 procent. Det kan jämföras med omkring 70 procent bland dem som varit 10-20 år i Sverige och 78 procent bland dem som varit här i 25 år eller mer. Samtidigt är inte valdeltagandet i någon av dessa grupper i närheten av de 87 procent som röstade bland de inrikes födda.

Diagram 8.5
Valdeltagande i riksdagsvalet 2010 bland utrikes födda, efter sammanlagd vistelsetid i Sverige. Procent

Källa: SCB:s valstatistik

Kommentar: Med sammanlagd vistelsetid avses den sammanlagda tid som personen varit folkbokförd i Sverige fram till och med sista december 2010. Informationen är hämtad från SCB:s databas STATIV.

Vi kan alltså konstatera att valdeltagande i riksdagsval är något högre bland de utrikes födda som bott en längre tid i Sverige. Samtidigt måste vi komma ihåg att de inte utgör någon konstant grupp, utan nya personer som får svenskt medborgarskap och därmed får rösta i riksdagsval tillkommer över tid. Som nämndes tidigare i kapitlet skiljer sig dessutom den invandring som skett de senaste årtiondena i flera avseenden från den som skedde längre tillbaka i tiden. Detta kan också bidra till skillnaderna i valdeltagande bland utrikes födda efter tid i Sverige.

Ett annat sätt att studera integrationen är att studera valdeltagandet över tid bland personer som blev svenska medborgare under en viss tidsperiod. Om vi koncentrerar oss till dem som fick svenskt medborgarskap mellan åren 1971 och 1980 kan vi se att de i riksdagsvalet 1991 hade ett betydligt lägre valdeltagande i väljarkåren totalt sett. Den skillnaden ökade då valdeltagandet generellt sett gick ned mellan 1994 och 2002. Sedan dess har dock valdeltagandet i gruppen ökat kraftigt och uppgick i 2010 års riksdagsval till 82 procent.¹⁹

Om vi på motsvarande sätt fokuserar på dem som fick svenskt medborgarskap mellan åren 1991 och 2000, kan vi se att även i den gruppen har valdeltagandet ökat jämförelsevis starkt sett över de senaste två valen. De har dock ett betydligt lägre valdeltagande än personer som fått svenskt medborgarskap tidigare, även om vi tar hänsyn till hur lång tid som gått sedan de erhållit medborgarskapet.

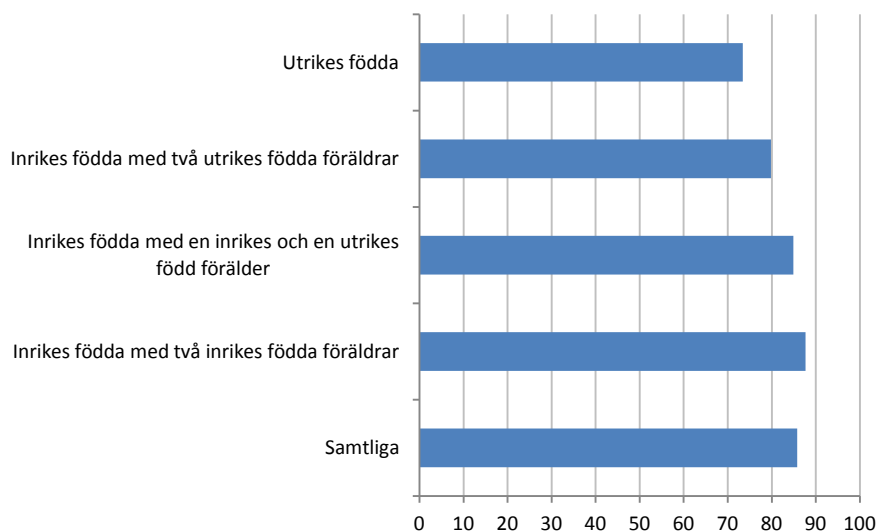
¹⁹ Jämförelsen påverkas i viss mån av att andelen yngre i gruppen av naturliga skäl blir färre med åren och som tidigare nämnts finns det ett samband mellan ålder och valdeltagande.

Nästa generation

Som nämndes i kapitlets inledning har andelen utrikes födda i den svenska befolkningen ökat betydligt under de senaste 50 åren. Det har medfört att även andelen som är inrikes födda med två utrikes födda föräldrar har ökat. I riksdagsvalet 2010 utgjorde den gruppen 2,5 procent av de röstberättigade, och den andelen kommer att öka framöver. Vi har tidigare i kapitlet kunnat konstatera att de som är födda utomlands röstar i lägre grad än de som är födda i Sverige. En intressant fråga är om det förhållandet även går vidare i nästa generation. Tidigare forskning visar att föräldrar har en stor betydelse för deras barns politiska deltagande (Verba m.fl. 1995:kapitel 15; Bhatti & Hansen 2012a). Det skulle kunna innebära att de invandrades lägre valdeltagande går i arv till nästa generation. Samtidigt har barn till invandrade växt upp i Sverige och gått i svenska skolor, vilket borde göra att de befinner sig i en annan situation än sina föräldrar.

I diagram 8.6 redovisas valdeltagandet bland utrikes födda och bland inrikes födda uppdelade efter föräldrarnas bakgrund. Det framgår av diagrammet att andelen röstande är mindre bland de inrikes födda som har två utrikes födda föräldrar än bland övriga inrikes födda. Samtidigt röstar inrikes födda med två utrikes födda föräldrar i större utsträckning än utrikes födda. För de grupper som redovisas i diagrammet gäller att kvinnor röstar i högre grad än män. Skillnaden är dock inte statistiskt säkerställd bland utrikes födda.

Diagram 8.6
Valdeltagande i riksdagsvalet 2010, efter svensk/utländsk bakgrund. Procent

Källa: SCB:s valstatistik

Det bör nämnas att gruppen inrikes födda med två utrikes födda föräldrar består av en jämförelsevis stor andel unga personer. Och som vi kunde konstatera i kapitel 6 så röstar unga relativt sett i något lägre grad. Man skulle därför kunna tänka sig att det förklarar de skillnader vi ser. Det visar sig dock att även vid kontroll för ålder och en rad andra faktorer, så kvarstår en betydande skillnad i valdeltagande mellan inrikes födda med två utrikes födda föräldrar och övriga inrikes födda (Öhrvall 2006).

Röstande bland utlandssvenskar

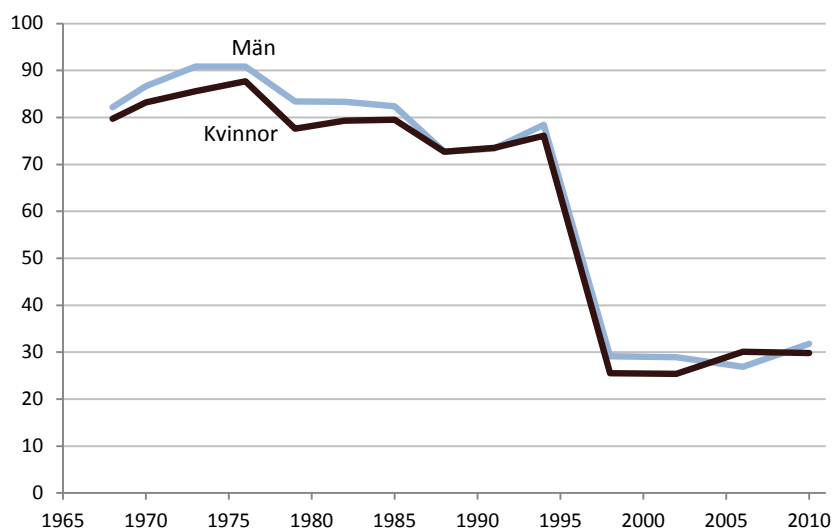
Vi har tidigare i kapitlet tagit upp valdeltagande bland dem som valt att flytta till Sverige. Nu vänder vi blicken till dem som har flyttat från Sverige. Som nämndes i kapitel 5 har svenska medborgare bosatta utomlands, så kallade utlandssvenskar, från och med 1968 rätt att rösta i val till riksdagen. Fram till och med 1994 togs utlandssvenskar upp i en särskild röstlängd. Det medför att vi för den perioden vet exakt hur många av dem som röstade.

En stor förändring skedde i och med 1998 års riksdagsval. Förändringen bestod i att personer som utvandrat från Sverige under senare år automatiskt togs upp i röstlängden (se kapitel 5). Dessutom togs de inte längre upp i en särskild röstlängd, vilket innebär att vi inte längre har totalräknade uppgifter kring deras valdeltagande. För att ändå få en uppfattning om hur stor andel av dem som röstar har ett särskilt urval av utlandssvenskar inkluderats i valdeltagandeundersökningarna från och med 1998 års val. Detta gör att vi kan studera valdeltagandet i den gruppen under hela perioden från det att de fick rösträtt 1968, och i diagram 8.7 illustreras just det.

Under perioden fram till och med 1994 års val var valdeltagandet högt bland utlandssvenskar. Det är inte förvånande då det under den perioden krävdes att de själva begärde att få bli upptagna i röstlängden. När vallagen förändrades och alla utflyttade de senaste 10 åren automatiskt togs upp i röstlängden blev det betydligt fler röstberättigade och valdeltagandet sjönk kraftigt. Antalet röstberättigade ökade från knappt 22 000 till närmare 78 000 personer mellan 1994 och 1998 års val. Och valdeltagandet sjönk från 77 till 27 procent. Det är en de största förändringarna i det svenska valdeltagandets historia. Men då ändringen i valsyste­met fick en sådan dramatisk effekt på antalet röstberättigade är det inte förvånande att valdeltagandet sjönk kraftigt.

Diagram 8.7

Valdeltagande i riksdagsval bland utlandssvenskar, efter kön, 1968–2010. Procent

Källa: SCB:s valstatistik

Antalet röstberättigade utlandssvenskar har fortsatt att öka i senare val (se kapitel 5), men andelen röstande har legat kvar omkring 30 procent. Om vi jämför valdeltagandet efter kön så har det varierat över tid, men i de senaste valen har det inte varit några tydliga skillnader.

9. Vad förklarar valdeltagandet?

Vi har hittills i den här rapporten kunnat konstatera att andelen röstande är olika stor i olika befolkningsgrupper. Samtidigt vet vi att en del av de egenskaper utifrån vilka vi har studerat valdeltagandet hänger samman. Exempelvis har vi kunnat konstatera att det finns ett positivt samband mellan valdeltagande och såväl inkomst som utbildning. Men vi vet också att det även finns ett samband mellan utbildningsnivå och inkomst. En intressant fråga blir då vilka av dessa faktorer som är betydelsefulla för att förklara valdeltagandet. För att studera det kommer vi att i det här kapitlet analysera dessa och andra faktorer samtidigt. Detta kan vi göra med hjälp av statistiska regressionsmodeller.

Vi är alltså intresserade av vilka av de egenskaper som vi tidigare i rapporten har studerat, som har betydelse för valdeltagandet när vi beaktar dem samtidigt. I analyserna kommer vi att använda oss av data från valen 2002, 2006 och 2010. Detta ger oss möjlighet att studera om eventuella effekter är robusta över tid. Inte minst är det intressant mot bakgrund av att valdeltagandet har ökat under den perioden. Sett till riksdagsval är ökningen över den perioden 4,5 procentenheter. Vi har i tidigare kapitel kunnat se att det ökade valdeltagandet i många fall har inneburit mindre skillnader mellan grupper. Vi kommer i det här kapitlet att kunna se om så även är fallet när vi studerar ett flertal egenskaper samtidigt.

Det här kapitlet innehåller mer information om variabler och statistiska metoder än rapportens övriga kapitel. Den läsare som endast är intresserad av analysens resultat kan koncentrera sig på kapitlets sammanfattning och lämna övriga delar därhän.

Datamaterial och upplägg

Som nämndes ovan kommer vi i de statistiska analyserna att använda oss av datamaterial från valdeltagandeundersökningarna 2002, 2006 och 2010. Dessa undersökningsomgångar har i stort sett samma design, vilket underlättar analyserna. De olika datamaterialen är mer utförligt beskrivna i kapitlet "Fakta om statistiken" i slutet av rapporten.

Datamaterialen kommer att användas för att skatta statistiska modeller avseende valdeltagande. Vi kommer att göra dessa skattningar i ett antal steg. Först kommer vi att studera hur olika egenskaper hänger samman med benägenheten att rösta i 2010 års val till kommunfullmäktige. Anledningen till att vi väljer att studera val till kommunfullmäktige är att vi vill kunna ta med egenskapen att vara utländsk medborgare eller inte i modellerna.²⁰ Vi kommer att studera ett antal modeller där vi stegvis introducerar fler variabler. Den modell där samtliga av våra variabler ingår kommer vi sedan att skatta för de tre valen 2002, 2006 och 2010. Detta för att se om vi kan upptäcka några förändringar över tid.

²⁰ För övriga egenskaper är det av mindre betydelse vilket val som studeras. Av de svenska medborgare folkbokförda i Sverige som röstade i 2010 års riksdagsval röstade över 98 procent även i samma års val till kommunfullmäktige.

Därefter kommer vi att skatta en uppsättning modeller för att se vilka egenskaper som har betydelse för valdeltagande i riksdagsval bland dem upp till 65 år. Att vi väljer att studera just detta är för att vi ska kunna introducera ytterligare ett par variabler i våra modeller. Det är variabler som avser individens arbetsmarknadssituation.

Metod

I det här kapitlet kommer vi att skatta ett antal statistiska modeller. Det som studeras i dessa modeller är olika variablers samvariation med valdeltagande, vilket innebär att den beroende variabeln i modellerna avser om respektive person i materialet har röstat eller inte. Eftersom den beroende variabeln är en dikotom variabel som endast kan anta två värden är sambandet mellan det som ska förklaras och de variabler som ska förklara inte linjärt. Det medför att vi inte kan använda oss av vanlig linjär regression, utan vi använder oss i stället av logistisk regression. Vid skattningar av dessa modeller har valdeltagandeundersökningens design beaktats.²¹

Vid logistisk regression är resultatet svårare att tolka än vid vanlig linjär regression. Svårigheten ligger i att en viss förändring av en förklarande variabel leder till olika sannolikhet för de olika utfallen på den variabel som ska förklaras, beroende på vad de övriga förklarande variablerna antar för värde. Exempelvis innebär det att om vi jämför skillnaden mellan mäns och kvinnors sannolikhet att rösta i en logistisk modell där även variablerna utbildning och inkomst ingår, så kan storleken på den könsskillnaden vara olika vid olika utbildnings- och inkomstnivåer. För att ändå kunna jämföra förklarande variablers effekter kan man utgå från oddskvoter, vilka har konstanta värden oavsett övriga variablers värden.

Oddskvoter är multiplikativa koefficienter, vilket innebär att oddskvoter över 1 motsvarar en positiv effekt, och omvänt motsvarar oddskvoter under 1 en negativ effekt. Då oddskvoter, som namnet antyder, är kvoter måste de vara större än noll. För att jämföra storleken på oddskvoter med positiv respektive negativ effekt kan inversen av den kvot som är under 1 tas, eller vice versa. Eftersom oddskvoter kan vara svåra att ta till sig kommer vi även att ge en verbal tolkning av modellernas resultat.²²

Variabler

Som har nämnts ovan är det vi ska förklara i våra statistiska modeller valdeltagande, vilket därmed blir vår beroende variabel. Vi skattar två olika uppsättningar av statistiska modeller. I den första uppsättningen ingår som oberoende, eller förklarande, variabler de bakgrundsvariabler vi har studerat i rapportens tidigare kapitel, det vill säga kön, ålder, medborgarskapsland, födelseland, civilstånd, utbildning och inkomst. Dessa är variabler som kommer från register och de finns därför att tillgå för samtliga personer i urvalen. Eftersom vi har med medborgarskapsland i

²¹ De vikter som använts vid estimationen är kalibrerade mot kända uppgifter om antal röstberättigade och antal röstande. I de modeller där variabler baserade på arbetskraftundersökningen ingår är vikterna även kalibrerade för att ta hänsyn till bortfall i den undersökningen. För mer information om kalibrering i valdeltagandeundersökningen, se undersökningens dokumentation som finns tillgänglig via SCB:s webbplats.

²² För mer information kring logistisk regression, se exempelvis Hosmer och Lemeshows bok *Applied Logistic Regression* (2000).

modellerna väljer vi att studera deltagande i val till kommunfullmäktige. Detta då utländska medborgare inte har rösträtt i riksdagsval.

I den andra uppsättningen modeller lägger vi till ett par ytterligare variabler: socioekonomisk grupp och arbetsmarknadsstatus. Detta medför dock att vi begränsar oss till att studera åldersgruppen 18-64 år. Dessutom har vi inte tillgång till dessa variabler för utländska medborgare, så vi väljer därför att skatta dessa modeller avseende riksdagsval.

Vi har även kodat de variabler som ingår i modellerna. När det gäller utbildningsnivå delar vi in den variabeln i två kategorier: med eller utan eftergymnasial utbildning. Det innebär att variabeln blir dikotom och endast kan anta två värden. Detsamma gäller för kön, medborgarskapsland, födelseland och civilstånd. I modellerna ser vi därmed effekten av att vara kvinna, utländsk medborgare, utrikes född respektive gift. I den andra uppsättningen modeller är de två variabler som tillkommer också dikotoma. Den första visar effekten av att vara arbetare och den andra visar effekten av att vara sysselsatt. Vi har i dessa modeller även möjlighet att inkludera sammanboende i samma kategori som gifta, vilket vi också gör.

När det gäller ålder är den variabeln klassindelad med åldersgruppen 18-29 år som referenskategori. Detta innebär att för de övriga ålderskategorierna estimeras effekten på valdeltagandet i förhållande till den referenskategori.²³ Slutligen ingår inkomst i modellerna i form av en kontinuerlig variabel. Modellens koefficienter motsvarar effekten av en ökning av den månatliga förvärvsinkomsten med 1 000 kronor.

Resultat

I tabell 9.1 redovisas skattade modeller för valdeltagandet i 2010 års val till kommunfullmäktige. I den första kolumnen redovisas de olika variabelernas bivariata effekter, det vill säga för varje variabel har en modell skattats där endast respektive variabel ingår som förklarande variabel, utan kontroll för övriga variabler. I de följande tre kolumnerna presenteras resultat avseende tre olika modeller. I modell A ingår kön, ålder och civilstånd som variabler. Dessa variabler plus variabler avseende medborgarskaps- och födelseland finns med i modell B. Slutligen har vi i modell C även lagt till variabler avseende utbildning respektive inkomst.

Om vi inleder med att studera de bivariata sambanden kan vi konstatera att alla sambanden mellan de olika variabelerna och valdeltagande går i förväntad riktning. För de förklarande variabelerna innebär en oddskvot under 1 att sannolikheten att rösta är lägre än för referenskategori. En oddskvot över 1 innebär att sannolikheten är högre. Kom ihåg: för ålder är referenskategori 18-29 år och för övriga variabler är referenskategori den som saknar den angivna egenskapen (dvs. män, svenska medborgare osv.). Det framgår av resultaten att sannolikheten att rösta är större bland kvinnor än bland män (oddskvoten är över 1). När det gäller ålder ser vi att benägenheten att rösta är större bland äldre än bland yngre, även om det

²³ Ofta brukar modeller över valdeltagande skattas med ålder och den kvadrerade åldern som förklarande variabler. Detta innebär att man antar att ålder har ett kurvlinjärt samband med valdeltagande. I det här sammanhanget bedömer vi dock att resultaten blir enklare att tolka när vi använder oss av åldersklasser. Detta har även fördelen att det blir konsekvent i förhållande till den tidigare redovisningen av valdeltagande efter ålder.

för dem 75 år och äldre inte är någon statistiskt signifikant skillnad i förhållande till dem under 30 år (referenskategori). Vi ser även att sannolikheten att rösta är högre bland gifta än bland dem som inte är gifta. Vidare hänger både högre utbildning och högre inkomst samman med ett högre valdeltagande. Allt detta är i linje med vad vi sett i tidigare kapitel, och det är också vad vi förväntar oss då vi studerar variablerna var för sig.

Tabell 9.1
Valdeltagande i val till kommunfullmäktige 2010. Logistisk regressionsmodell. Oddskvoter

Variabel	Bivariat	Modell A	Modell B	Modell C
Kvinna	1,14** (1,09-1,18)	1,17** (1,13-1,22)	1,20** (1,15-1,25)	1,31** (1,25-1,37)
30-49 år	1,61** (1,54-1,68)	1,29** (1,23-1,35)	1,42** (1,35-1,50)	0,85** (0,79-0,90)
50-64 år	2,32** (2,19-2,45)	1,72** (1,62-1,83)	1,74** (1,63-1,85)	1,10* (1,02-1,19)
65-74 år	2,60** (2,37-2,85)	1,87** (1,70-2,06)	1,76** (1,59-1,95)	1,31** (1,17-1,47)
75- år	1,02 (0,93-1,11)	0,80** (0,73-0,88)	0,68** (0,62-0,75)	0,62** (0,56-0,69)
Gift	2,19** (2,10-2,29)	1,91** (1,82-2,01)	2,27** (2,15-2,40)	2,11** (1,99-2,23)
Utländsk medborgare	0,10** (0,10-0,11)		0,19** (0,18-0,21)	0,20** (0,19-0,22)
Utrikes född	0,25** (0,24-0,26)		0,37** (0,34-0,39)	0,41** (0,38-0,44)
Eftergymnasial utbildning	2,66** (2,53-2,80)			2,40** (2,26-2,54)
Inkomst (i 1000-tals kronor per månad)	1,05** (1,05-1,05)			1,03** (1,03-1,04)
Antal observationer	-	107 229	107 229	106 529

Kommentar: * innebär att oddskvoten är signifikant i förhållande till referenskategori på 0,05-nivån, medan ** innebär att oddskvoten är signifikant på 0,01-nivån. Referenskategori för åldersvariablerna är åldersgruppen 18-29 år. Inkomstuppgifterna är hämtade från SCB:s inkomst- och taxeringsregister (IoT). Med inkomst avses här summan av den sammanräknade förvärvsinkomsten, dvs. inkomst av tjänst och inkomst av näringsverksamhet. Inkomst av kapital ingår inte. Uppgifterna avser inkomster under året innan respektive valår enligt valårets taxering. För övriga variabler gäller att referenskategori är att inte ha de nämnda egenskaperna (t.ex. för "Kvinna" är det att vara man). Till gifta räknas även registrerade partners. Uppgifter om utbildning har hämtats från SCB:s register Befolkningens utbildning som innehåller uppgifter om högsta slutförda utbildning för personer i åldrar 16-74 år. För personer 75 år och äldre har uppgifter om utbildning hämtats från tidigare registerversioner.

Vad händer då när vi studerar flera variabler samtidigt? Vi ser i modell A att sambandet mellan civilstånd och valdeltagande minskar något då vi kontrollerar för kön och ålder: oddskvoten minskar från 2,2 i det bivariata sambandet till 1,9. Vi ser även att alla oddskvoter avseende åldersgrupper minskar. Detta innebär att skillnaden i sannolikheten att rösta bland äldre åldersgrupper i förhållande till dem under 30 år minskar när vi kontrollerar för kön och civilstånd. Det är till och med så att när vi tar hänsyn till kön och civilstånd är benägenheten att rösta lägre bland de äldsta än bland de yngsta.

I modell B introducerar vi även variabler avseende om individerna i undersökningen är utländska medborgare eller inte och om de är utrikes födda eller inte. Om vi jämför dessa variablers oddskvoter med deras storlek i det bivariata sambandet så kan vi konstatera att effekterna är mindre i modell B. Detta betyder att effekten på sannolikheten att rösta av att vara utländsk medborgare eller utrikes född minskar betydligt när vi kontrollerar för kön, ålder och civilstånd. Effekterna är dock fortfarande stora och även större än för övriga variabler i modellen.

Slutligen lägger vi i modell C till variabler avseende utbildning och inkomst. Värt att notera är att effekterna av att vara utländsk medborgare eller utrikes född inte förändras särskilt mycket av det. Med andra ord: även vid kontroll för alla övriga variabler som ingår i modell C är effekterna av att vara utrikes född och framför allt utländsk medborgare på sannolikheten att rösta mycket stora. Även effekten av att ha eftergymnasial utbildning är mycket stark. Den är ungefär i samma storleksordning som effekten av att vara utrikes född, men sambanden går i olika riktning då eftergymnasial utbildning hänger samman med en högre sannolikhet att rösta.²⁴ Att utbildning har en stark effekt på valdeltagandet är i linje med vad tidigare forskning har visat (Blais 2007). Det bör dock understrykas att vi med effekter inte avser kausala samband. Detta gäller inte minst utbildningsnivå. Det finns det ny forskning som visar att det snarare är erfarenheter tidigare i uppväxten som påverkar både utbildningskarriär och benägenheten att rösta (Persson 2012).

Vidare kan vi i modell C se att när vi kontrollerar för alla övriga variabler är det bara åldersgrupperna 50–64 år och 65–74 år som har ett högre valdeltagande än unga under 30 år. Det är även värt att notera att effekten av kön är än större i modell C. Detta innebär att sannolikheten att rösta är större bland kvinnor än bland män, och när vi kontrollerar för utbildning och inkomst blir den skillnaden än större.

Vi går nu vidare för att studera den fulla modellen (modell C) för respektive av valåren 2002, 2006 och 2010. I tabell 9.2 presenteras resultat avseende dessa tre valår. Det främsta intrycket är att effekterna av de olika egenskaperna som ingår i modellerna är väldigt stabila över tid. Det man kan urskilja är något förändrade ålderseffekter till följd av att sannolikheten att rösta sett över dessa val har ökat bland dem under 30 år. Vi kan även se en något minskad effekt av att vara gift. När det gäller effekterna på sannolikheten att rösta av att vara utrikes född eller utländsk medborgare så har de inte minskat trots att valdeltagandet ökat sett till de tre val vi studerar här. Vi såg i det föregående kapitlet att skillnaden i valdeltagande mellan utrikes och inrikes födda har minskat något under de senaste valen. Men när vi i dessa modeller studerar effekten på röstningsbenägenheten av att vara utrikes född kan vi inte konstatera någon motsvarande förändring.

²⁴ För att jämföra effekternas storlek kan man ta inversen av de effekter som är under 1, vilket för utrikes födda blir $1/0,41=2,44$.

Tabell 9.2
Valdeltagande i val till kommunfullmäktige 2002 – 2010. Logistisk regressionsmodell. Oddskvoter

Variabel	2002	2006	2010
Kvinna	1,30** (1,22-1,38)	1,31** (1,25-1,37)	1,31** (1,25-1,37)
30-49 år	0,88** (0,82-0,95)	0,86** (0,81-0,92)	0,85** (0,79-0,90)
50-64 år	1,25** (1,14-1,36)	1,07 (0,99-1,15)	1,10* (1,02-1,19)
65-74 år	1,63** (1,37-1,94)	1,43** (1,26-1,62)	1,31** (1,17-1,47)
75- år	0,76** (0,67-0,87)	0,65** (0,59-0,72)	0,62** (0,56-0,69)
Gift	2,40** (2,23-2,58)	2,20** (2,07-2,31)	2,11** (1,99-2,23)
Utländsk medborgare	0,22** (0,20-0,24)	0,27** (0,25-0,29)	0,20** (0,19-0,22)
Utrikes född	0,45** (0,41-0,50)	0,38** (0,35-0,40)	0,41** (0,38-0,44)
Eftergymnasial utbildning	2,43** (2,26-2,61)	2,27** (2,14-2,40)	2,40** (2,26-2,54)
Inkomst (i 1000-tals kronor per månad)	1,04** (1,03-1,04)	1,04** (1,04-1,04)	1,03** (1,03-1,04)
Antal observationer	67 723	77 273	106 529

Kommentar: * innebär att oddskvoten är signifikant i förhållande till referenskategori på 0,05-nivån, medan ** innebär att oddskvoten är signifikant på 0,01-nivån. Referenskategorierna för åldersvariablerna är åldersgruppen 18-29 år. Inkomstuppgifterna är hämtade från SCB:s inkomst- och taxeringsregister (IoT). Med inkomst avses här summan av den sammanräknade förvärvsinkomsten, dvs. inkomst av tjänst och inkomst av näringsverksamhet. Inkomst av kapital ingår inte. Uppgifterna avser inkomster under året innan respektive valår enligt valårets taxering. För övriga variabler gäller att referenskategorierna är att inte ha de nämnda egenskaperna (t.ex. för "Kvinna" är det att vara man). Till gifta räknas även registrerade partners. Uppgifter om utbildning har hämtats från SCB:s register Befolkningens utbildning som innehåller uppgifter om högsta slutförda utbildning för personer i åldrar 16-74 år. För personer 75 år och äldre har uppgifter om utbildning hämtats från tidigare registerversioner.

Vi övergår nu till att studera vår andra uppsättning modeller. Förutom de variabler som vi har använt oss av hittills lägger vi nu till variabler som avser socioekonomisk grupp och arbetsmarknadsstatus. Mer konkret avser dessa två variabler dels om urvalspersonen är arbetare eller inte, dels om han eller hon är sysselsatt eller inte. För att kunna skatta modeller med alla dessa variabler och för valen 2002 – 2010 måste vi begränsa oss till svenska medborgare 18-64 år som är folkbokförda i Sverige. Eftersom vi då inte har med utländska medborgare i modellerna väljer vi att skatta modeller avseende valdeltagande i riksdagsval. Dessutom innebär det faktum att vi bara använder oss av de urvalsdelen som kommer från arbetskraftsundersökningarna att vi kan urskilja dem som är sambos. Vi har därför skapat en ny dikotom variabel som antar värdet 1 om urvalspersonen antingen är gift eller sammanboende, och annars antar värdet 0. Detta gör att vi i modellerna ser effekten av att vara gift eller sammanboende i förhållande till att vara ensamstående.

I tabell 9.3 redovisas resultat från sådana modeller avseende 2010 års riksdagsval. På motsvarande sätt som i tabell 9.1 avser den första kolumnen respektive variablers bivariata samband med valdeltagande.

Om vi ser till de bivariata sambanden så har alla variabler effekter på valdeltagande som går i de förväntade riktningarna. Sambanden är desamma som vi tidigare såg för samtliga röstberättigade i val kommunfullmäktige: kvinnor är mer benägna att rösta än män, och personer i medelåldern mer benägna än yngre person (de under 30 år är även här referenskategori för övriga åldersgrupper). Vi ser även att gifta eller sammanboende, inrikes födda och personer med eftergymnasial utbildning har högre sannolikhet att rösta än ensamstående, utrikes födda och personer utan eftergymnasial utbildning. Och ju högre inkomst desto större är sannolikheten att rösta.

Tabell 9.3
Valdeltagande i riksdagsvalet 2010. 18–64 år. Logistisk regressionsmodell. Oddskvoter

Variabel	Bivariat	Modell D	Modell E	Modell F
Kvinna	1,29** (1,21-1,38)	1,25** (1,16-1,34)	1,32** (1,22-1,43)	1,33** (1,23-1,43)
30-49 år	1,64** (1,51-1,79)	1,16** (1,06-1,27)	0,82** (0,72-0,92)	0,79** (0,71-0,89)
50-64 år	2,07** (1,89-2,27)	1,49** (1,35-1,65)	1,14* (1,00-1,30)	1,14* (1,00-1,30)
Gift/sammanboende	2,51** (2,34-2,69)	2,30** (2,13-2,48)	2,03** (1,87-2,21)	1,97** (1,81-2,14)
Utrikes född	0,38** (0,35-0,42)		0,38** (0,34-0,42)	0,39** (0,35-0,43)
Eftergymnasial utbildning	3,64** (3,31-4,01)		3,07** (2,78-3,39)	3,01** (2,73-3,32)
Inkomst (i 1000-tals kronor per månad)	1,04** (1,03-1,04)		1,02** (1,01-1,03)	1,02** (1,01-1,02)
Arbetare	0,54** (0,48-0,61)			0,80** (0,69-0,93)
Sysselsatt	2,11** (1,97-1,28)			1,29** (1,16-1,43)
Antal observationer	-	54 620	54 620	54 620

Kommentar: * innebär att oddskvoten är signifikant i förhållande till referenskategori på 0,05-nivån, medan ** innebär att oddskvoten är signifikant på 0,01-nivån. Referenskategori för åldersvariablerna är åldersgruppen 18-29 år. Inkomstuppgifterna är hämtade från SCB:s inkomst- och taxeringsregister (IoT). Med inkomst avses här summan av den sammanräknade förvärvsinkomsten, dvs. inkomst av tjänst och inkomst av näringsverksamhet. Inkomst av kapital ingår inte. Uppgifterna avser inkomster under året innan respektive valår enligt valårets taxering. För övriga variabler gäller att referenskategori är att inte ha de nämnda egenskaperna (t.ex. för "Kvinna" är det att vara man). Till gifta räknas även registrerade partners. Uppgifter om utbildning har hämtats från SCB:s register Befolkningens utbildning som innehåller uppgifter om högsta slutförda utbildning för personer i åldrar 16-74 år.

När det gäller våra två nya variabler är även effekterna av dessa variabler de förväntade: sannolikheten att rösta är lägre bland dem som är arbetare än bland dem som inte är det, och sannolikheten är högre bland dem som är sysselsatta än bland dem som inte är det.

I modell D studerar vi samtidigt effekterna av kön, ålder och att vara gift eller sammanboende. Effekterna är genomgående något mindre än vad vi kunde se i de bivariata sambandet. Framför allt minskar skillnaderna mellan de olika åldersgrupperna. De skillnaderna förändras ytterligare när vi i modell E dessutom lägger till variabler avseende födelseland, utbildningsnivå och inkomst.

Slutligen lägger vi i modell F även till variabler avseende om urvalspersonen är arbetare eller inte, respektive om han eller hon är sysselsatt eller inte. Vi kan se att effekten av dessa variabler är betydligt mindre i modell F än vad de var i de bivariata sambanden, men de är fortfarande statistiskt signifikanta. Detta innebär att även vid kontroll för övriga variabler i modellen är sannolikheten att rösta lägre bland dem som är arbetare och högre bland dem som är sysselsatta. Det är även värt att notera att effekterna av övriga variabler endast förändras marginellt i modell F i jämförelse med modell E. Man skulle kunna tänka sig att effekten på sannolikheten att rösta av att vara utrikes född skulle minska när vi kontrollerar för socioekonomisk grupp och sysselsättning, men så är alltså inte fallet.

Slutligen presenteras i tabell 9.4 den fulla modellen (modell F) för riksdagsvalen 2002, 2006 och 2010. Vi kan här, precis som för modellerna i tabell 9.2, konstatera att effekterna är förhållandevis stabila över tid, och de flesta förändringar är mycket små. Det kan dock noteras är att effekten på sannolikheten att rösta av att vara 50–64 år i förhållande till att vara under 30 år har gått från att vara ganska stor och statistiskt signifikant 2002 till att bli betydligt mindre och inte längre signifikant 2010.

Även effekterna av att vara arbetare och av att vara sysselsatt har minskat sett över de tre valen. Däremot har den positiva effekten på benägenheten att rösta av att ha eftergymnasial utbildning ökat. Detta är lite oväntat då vi dels inte såg någon tendens till ökade skillnader i valdeltagande efter utbildning i kapitel 6, dels kunde vi inte konstatera en sådan förändring när vi tidigare i kapitlet jämförde modellerna avseende samtliga röstberättigade i val till kommunfullmäktige. Värt att notera är att vi i dessa modeller inte kan se någon över tid minskande effekt på sannolikheten att rösta av att vara utrikes född, vilket är i linje med vad vi tidigare kunde konstatera utifrån modellerna i tabell 9.2.

Tabell 9.4
Valdeltagande i riksdagsvalen 2002 – 2010. 18–64 år. Logistisk regressionsmodell. Oddskvoter

Variabel	2002	2006	2010
Kvinna	1,39** (1,30-1,49)	1,37** (1,29-1,45)	1,33** (1,23-1,43)
30-49 år	0,87** (0,79-0,95)	0,82** (0,75-0,89)	0,79** (0,71-0,89)
50-64 år	1,46** (1,31-1,63)	1,20** (1,09-1,32)	1,14* (1,00-1,30)
Gift/sammanboende	2,10** (1,95-2,26)	1,85** (1,73-1,97)	1,97** (1,81-2,14)
Utrikes född	0,43** (0,39-0,48)	0,38** (0,35-0,41)	0,39** (0,35-0,43)
Eftergymnasial utbildning	2,38** (2,17-2,62)	2,72** (2,52-2,94)	3,01** (2,73-3,32)
Inkomst (i 1000-tals kronor per månad)	1,02** (1,01-1,02)	1,02** (1,02-1,03)	1,02** (1,01-1,02)
Arbetare	0,66** (0,60-0,71)	0,85** (0,76-0,95)	0,80** (0,69-0,93)
Sysselsatt	1,66** (1,51-1,83)	1,36** (1,26-1,47)	1,29** (1,16-1,43)
Antal observationer	32 159	45 356	54 620

Kommentar: * innebär att oddskvoten är signifikant i förhållande till referenskategorierna på 0,05-nivån, medan ** innebär att oddskvoten är signifikant på 0,01-nivån. Referenskategorierna för åldersvariablerna är åldersgruppen 18-29 år. Inkomstuppgifterna är hämtade från SCB:s inkomst- och taxeringsregister (IoT). Med inkomst avses här summan av den sammanräknade förvärvsinkomsten, dvs. inkomst av tjänst och inkomst av näringsverksamhet. Inkomst av kapital ingår inte. Uppgifterna avser inkomster under året innan respektive valår enligt valårets taxering. För övriga variabler gäller att referenskategorierna är att inte ha de nämnda egenskaperna (t.ex. för "Kvinna" är det att vara man). Till gifta räknas även registrerade partners. Uppgifter om utbildning har hämtats från SCB:s register Befolkningens utbildning som innehåller uppgifter om högsta slutförda utbildning för personer i åldrar 16-74 år.

Sammanfattning

I det här kapitlet har vi studerat vilken effekt olika egenskaper har på sannolikheten att rösta när vi samtidigt tar hänsyn till andra egenskaper. Detta har vi gjort genom att använda oss av statistiska regressionsmodeller där ett flertal egenskaper studeras samtidigt. Dessa modeller visar på samband som går i de förväntade riktningarna: kvinnor röstar i högre grad än män, utrikes födda i högre grad än inrikes födda, högutbildade i högre grad än andra och så vidare i enlighet med vad vi sett i tidigare kapitel.

Analyserna har dock gett några resultat som förtjänar en del uppmärksamhet. Bland annat visar det sig att den högre sannolikheten att rösta bland kvinnor än bland män förstärks när vi tar hänsyn till andra egenskaper, framför allt utbildningsnivå och inkomst. Omvänt minskar effekten på sannolikheten att rösta av att vara utländsk medborgare eller utrikes född när vi i modeller kontrollerar för kön, ålder och civilstånd. Men när vi sedan går vidare och även tar hänsyn till utbildning och inkomst sker inte någon ytterligare minskning. För utrikes födda har vi i andra modeller även kunnat kontrollera för om de är arbetare eller inte och om de är sysselsatta eller inte, men inte heller dessa kontroller har medfört någon

minskning av effekterna. Med andra ord är sannolikheten att rösta betydligt lägre bland utländska medborgare och utrikes födda även om vi tar hänsyn till en lång rad demografiska och socioekonomiska faktorer.

När det gäller valdeltagande efter ålder har vi i tidigare kapitel kunnat se att de yngsta och de äldsta röstar i lägre grad än övriga åldersgrupper. När vi i modeller tar hänsyn till andra faktorer som inkomst och utbildning, så är sannolikheten att unga röstar inte längre särskilt låg i jämförelse med andra åldersgrupper (med undantag för dem i åldersgruppen 65–75 år som även vid sådana kontroller har en jämförelsevis hög röstningssannolikhet).

Vi har i analyserna även kunnat jämföra olika egenskapers samvariation med benägenheten att rösta i valen 2002, 2006 och 2010. Den sammantagna slutsatsen är att de olika variabelernas effekter är mycket stabila över tid. Trots att valdeltagandet ökat kraftigt sett över dessa val har inte effekternas storlek förändrats i någon större utsträckning. Vi kan konstatera en något minskad effekt av att vara arbetare och av att vara sysselsatt, men i övrigt är det små förändringar sett över dessa val. Detta innebär att vi i våra modeller inte har kunnat se någon över tid avtagande effekt av att vara utländsk medborgare eller utrikes född.

10. Slutsatser

Statsvetaren Mark Franklin (2004) har konstaterat att lågt eller sjunkande valdeltagande ofta får stor uppmärksamhet i medier och i den samhälls-politiska debatten. Men en stabil eller stigande andel röstande genererar ingen uppståndelse. Detta leder, påpekar Franklin, till att många tror att valdeltagandet sjunker, även i situationer där det faktiskt stiger. Det är därför på sin plats att understryka att det svenska valdeltagandet har stigit i de senaste två riksdagsvalen. Det är även på en betydligt högre nivå i dag än för hundra år sedan, när den första svenska valdeltagandeundersökningen genomfördes av SCB. Om vi jämför med hur det såg ut 1921, då den allmänna rösträtten infördes och kvinnor för första gången fick rösta, är uppgången än större. Då röstade 54,2 procent, vilket kan jämföras med 84,6 procent i 2010 års riksdagsval – en skillnad på över 30 procentenheter.

Samtidigt är andelen röstande i dag inte den största i den svenska demokratins historia. Under perioden 1973 – 1982 låg valdeltagandet i riksdagsval över 90 procent. Varken förr eller senare har det legat över den nivån. Det bör även poängteras att andelen röstande inte är lika stor i alla grupper. Det gäller i dag och det gällde även för hundra år sedan. Detta kan vi konstatera tack vare att SCB började genomföra valdeltagandeundersökningar redan vid 1911 års val. Det fanns då tydliga skillnader vad gäller andelen röstande i olika socialgrupper. Skillnader som följer mönster som även återfinns i dag. Undersökningarnas långa historia medför även att vi kan följa valdeltagandet efter kön från 1921 års riksdagsval, då kvinnor för första gången fick rösta, och framåt.

Sammantaget visar valdeltagandeundersökningarna vikten av statistik av god kvalitet över lång tid. Långa tidsserier med redovisningar i jämförbara grupper skapar möjligheter att förstå samhällsutvecklingen över lång tid. Men inte bara solen, utan även valdeltagandeundersökningarna, har sina fläckar. Tyvärr råkar den period då undersökningarnas redovisningar är relativt sett begränsade infalla samtidigt som det svenska valdeltagandet nådde sin hittills högsta nivå. Detta gör att vår kunskap om hur pass jämlikt valdeltagandet var då är något mer begränsad än vi skulle önska. Samtidigt ska inte dessa brister överdrivas. Det rika material vi ändå har tillgång till ger oss en mycket bra bild över det svenska valdeltagandet under de senaste hundra åren.

Hur ser då skillnaderna i valdeltagande mellan olika grupper ut? Som vi har kunnat konstatera i den här rapporten är deltagandet betydligt lägre bland ensamstående, lågutbildade, låginkomsttagare, arbetare, arbetslösa och personer utanför arbetskraften. Omvänt är deltagandet högre bland sammanboende eller gifta, högutbildade, höginkomsttagare, tjänstemän och sysselsatta.

Ser vi till skillnader efter kön så röstade under en lång tid män i högre grad än kvinnor, men sedan några årtionden tillbaka är förhållandet det omvända. Det är i dag inte någon stor skillnad – kvinnors valdeltagande ligger endast ungefär en procentenhet över männens – men den är stabil över tid.

När det gäller valdeltagande i olika åldersgrupper har vi kunnat konstatera att det är något lägre bland de yngsta och de äldsta. Skillnaderna är mindre i dag än vad de var när SCB för 60 år sedan började studera andelen röstande efter ålder, men de är samtidigt större än vad de var under 1970-talet då valdeltagande totalt sett var högre.

Vissa av skillnaderna i valdeltagande mellan olika grupper förändras när vi beaktar flera egenskaper samtidigt. Exempelvis är skillnaden i valdeltagande efter kön större om vi tar hänsyn till andra faktorer, såsom ålder, utbildning och inkomst. Och den lägre sannolikheten att rösta bland yngre försvinner till stora delar när vi tar hänsyn till andra faktorer. Många effekter är dock fortfarande starka även vid kontroll för andra egenskaper. Detta gäller det betydligt lägre valdeltagandet bland utländska medborgare och utrikes födda. Även när vi tar hänsyn till en lång rad andra egenskaper är sannolikheten att rösta i dessa grupper betydligt lägre än i övriga. I likhet med tidigare forskning har vi även kunnat se att utbildning har ett tydligt samband med benägenheten att rösta: en högre utbildningsnivå hänger samman med ett högre valdeltagande.

Med undantag för skillnader efter kön är de skillnader i valdeltagande mellan olika grupper som vi har studerat i den här rapporten konsekventa över tid även om de har varierat i storlek. Den allmänna nedgång i valdeltagande som skedde mellan 1994 och 2002 innebar ett på många sätt mer ojämlikt valdeltagande. Nedgången av andelen röstande skedde framför allt i de grupper som redan tidigare deltog i mindre utsträckning. Detta innebar därmed större skillnader i valdeltagande.

De senaste två valen har dock inneburit en ökning av valdeltagandet. I huvudsak har den ökningen skett i de grupper som har ett jämförelsevis lågt deltagande. Det generella mönstret är med andra ord att minskningar av valdeltagandet leder till ökade skillnader mellan grupper, medan öknningar av valdeltagandet leder till minskade skillnader. Detta är i linje med den teori som Herbert Tingsten (1937) lanserade, vilken säger att ju högre det totala valdeltagandet är desto mindre är skillnaderna vad gäller andelen röstande i olika befolkningsgrupper. Ett högt valdeltagande innebär därmed generellt sett ett mer jämlikt valdeltagande och därmed också en situation där de röstande i högre grad liknar de röstberättigade, åtminstone i de avseenden som vi här studerar.

Samtidigt bör det understrykas att en given nivå på valdeltagandet kan vid olika tillfällen innebära olika stora skillnader i valdeltagande mellan olika grupper av röstberättigade. Även om de senaste valens uppgång i valdeltagande i många avseenden har inneburit ett mer jämlikt valdeltagande, så är vissa skillnader mellan olika grupper betydligt större i dag än vad de var i början av 1990-talet. Detta gäller bland annat skillnader efter födelseland, utbildningsnivå och inkomst.

Vad finns att säga om vi i stället vänder blicken framåt? Trots sin hundra-åriga historia är SCB:s valdeltagandeundersökning fortfarande vital. På senare tid har nya statistiska metoder börjat användas för att ge större precision i skattningarna. Dessutom har urvalsstorlekarna ökat. I 2010 års valdeltagandeundersökning var urvalen de största sedan den undersökning som genomfördes i samband med 1960 års val. De stora urvalen bidrar till bättre precision i skattningarna, och de ger också större möjligheter att redovisa statistik av god kvalitet avseende mindre grupper av

röstberättigade. Vidare har ny teknik gjort det möjligt att sprida undersökningens resultat via fler kanaler, som exempelvis genom allmänt tillgängliga databaser på internet. Det finns även ett tilltagande intresse bland forskare att använda datamaterialet för olika analyser. Sammantaget kan det konstateras att SCB:s valdeltagandeundersökning står väl rustad för att följa det svenska valdeltagandet även under de kommande hundra åren.

Fakta om statistiken

Detta omfattar statistiken

I den här rapporten analyseras valdeltagandet i svenska val från 1911 och framåt. Bakgrunden till rapporten är att regeringen den 27 oktober 2011 gav SCB i uppdrag (Ju2011/7407/D) att genomföra en sådan studie. SCB har genomfört valdeltagandeundersökningar i samband med riksdagsval sedan år 1911. Motsvarande undersökningar har även genomförts vid nationella folkomröstningarna sedan 1957. Dessutom har valdeltagandeundersökningar genomförts sedan det första svenska valet till Europaparlamentet 1995.

Rapporten innefattar sammanställningar av tidigare publicerade uppgifter, men även ny statistik och nya analyser. I det här kapitlet ges information kring undersökningarnas genomförande med tyngdpunkt på undersökningsomgångar från och med 1991. För mer information kring hur undersökningarna genomförts hänvisas till publikationer med redovisningar av resultat framställda efter respektive val. Dessa finns tillgängliga i elektroniskt format via SCB:s webbplats. I kapitel 3 finns dessutom en beskrivning av hur valdeltagandeundersökningen har utvecklats över tid.

Population

I valdeltagandeundersökningen är ett antal målpopulationer av intresse. Dessa har förändrats över tid eftersom rösträtten har förändrats. Under senare tid kan de delas in i tre ömsesidigt uteslutande grupper:

- 1) Svenska medborgare som fyller 18 år senast på valdagen och är folkbokförda i Sverige.
- 2) Svenska medborgare bosatta utomlands (utlandssvenskar) som fyller 18 år senast på valdagen och någon gång varit folkbokförda i Sverige.
- 3) Medborgare i någon av Europeiska unionens medlemsstater samt medborgare från Island och Norge som fyller 18 år senast på dagen för valet och som är folkbokförda i Sverige 30 dagar före valdagen. Här ingår även medborgare i andra stater, som fyller 18 år senast på dagen för valet, och som varit folkbokförda i Sverige tre år i följd före valdagen.

Grupp 1 och 2 är röstberättigade i riksdagsval och grupp 1 och 3 är röstberättigade i val till landstings- och kommunfullmäktige. Innan 1998 års val var utlandssvenskarna i en egen röstlängd och något särskilt urval i den gruppen gjordes därför inte. Utländska medborgare hade inte rösträtt innan 1976 års val och ingick följaktligen inte i valdeltagandeundersökningen innan dess.

För ytterligare information om röstlängden och det svenska valsystemet, se kapitel 4 och även Valmyndighetens webbplats, www.val.se.

Så görs statistiken

Urval

Valdeltagandeundersökningarna består på senare år av olika urvalsdelar, som beskrivs nedan.

- 1) Urval från arbetskraftsundersökningarnas undersökningsomgångar i närheten av respektive valtillfälle. Urvalen från arbetskraftsundersökningarna innefattar svenska medborgare folkbokförda i Sverige i åldrarna 18–74 år (i 2010 års undersökning ingår även utländska medborgare). För mer information om urvalsförfarandet i SCB:s arbetskraftsundersökningar, se information på SCB:s webbplats www.scb.se.
- 2) Ett tilläggsurval med svenska medborgare 75 år och äldre. Urvalet har matchats mot den preliminära röstlängden och de personer som inte fanns med i den preliminära röstlängden har betraktats som överläggning.
- 3) Ett urval med röstberättigade utländska medborgare som dragits från den preliminära röstlängden.
- 4) Ett urval med röstberättigade svenska medborgare boende utomlands (utlandssvenskar) som dragits från den preliminära röstlängden.

I 2010 års undersökning ingår dessutom ett särskilt urval med svenska medborgare folkbokförda i Sverige som uppnått rösträttsålder efter 2006 års allmänna val (dvs. åldersmässiga förstagångsväljare).

Urvalsdel 4 finns med från och med 1998 års undersökning, då utlandssvenskar inte längre togs upp i särskild röstlängd (se kapitel 4). Innan 1988 års val fanns inte urvalsdel 2 med. Detta gjorde att under perioden 1973 – 1985 fanns en övre åldersgräns som gick vid 75 år. För undersökningsomgångar 1970 och tidigare hänvisas till publikationer för respektive undersökningsomgång för information om urval och upplägg.

Urvalsdelarna är ömsesidigt uteslutande, men i 2010 års undersökning fanns urvalsdelar som överlappade varandra. Dessa överlappningar har dock beaktats när urvalsdelarna har vägts samman.

Insamling

Uppgifter om valdeltagande är hämtade från röstlängderna. Underlaget till statistiken har inhämtats genom att SCB har sänt länsstyrelserna underlag i form av blanketter med urvalspersoner. Länsstyrelserna har gått igenom röstlängderna och noterat på blanketterna om urvalspersonerna har röstat i respektive val och även om de har förtidsröstat eller inte. Dessa blanketter har sedan skickats in till SCB. Materialet har därefter lästs in genom skanning.

För att kunna redovisa valdeltagandet i olika grupper har information från SCB:s olika register använts. De register som använts är registret över totalbefolkningen (RTB), inkomst- och taxeringsregistret (IoT) och utbildningsregistret. För den urvalsdel som baseras på urval från arbetskraftsundersökningarna finns även intervjusvar från undersökningen att tillgå.

Beräkningar

Fram till 1944 års val var valdeltagandeundersökningen en totalundersökning och någon urvalsosäkerhet fanns således inte.

De resultat i den här rapporten som avser 1991 års val och senare är beräknade genom kalibrerade skattningar. Hjälpinformation som använts är de kända antalen röstberättigade inom grupper indelade efter kön och ålder för svenska medborgare folkbokförda i Sverige, utlandssvenskar respektive utländska medborgare. Dessutom har information om antal röstberättigade och antal röstande efter län använts.

I de ursprungliga publiceringarna av resultat för valdeltagandeundersökningarna 1991 – 1998 var skattningarna inte kalibrerade. Detta gör att här publicerade skattningar kan avvika något från vad som tidigare har publicerats.

För övriga undersökningsomgångar hänvisas till SCB:s publikationer för respektive valtillfälle.

Mått

Resultaten redovisas här i form av skattningar av andel röstande i procent av röstberättigade, det vill säga valdeltagandet. Osäkerhet, efter totalundersökningar finns i publikationer, webbsida, redovisas även osäkerheten för dessa skattningar i form av felmarginaler.

Redovisningsgrupper

De skattningar av valdeltagandet som presenteras i den här rapporten redovisas efter kön, ålder, medborgarskapsland, födelseland, civilstånd, socioekonomisk grupp, fackföreningstillhörighet, utbildningsnivå och inkomst.

Definitioner och förklaringar

Ålder

Med ålder avses ålder den 31 december respektive valår. Under perioden 1994 – 1964 baserades dock uppgifter om ålder på uppnådd ålder i slutet av året före valåret.

Medborgarskapsland

Uppgifter om medborgarskapsland är hämtade från SCB:s befolkningsregister (RTB), vilket i sin tur baseras på folkbokföringen.

Födelseland

De här redovisade uppgifterna om födelseland hämtas från SCB:s befolkningsregister (RTB) vars uppgifter i sin tur bygger på folkbokföringen.

Sammanlagd tid i Sverige

Uppgifterna om sammanlagd tid i Sverige avser den sammanlagda tid som utrikes födda personer har varit folkbokförda i Sverige fram till och med sista december 2010. Informationen är hämtad från SCB:s longitudinella databas för integrationsstudier, STATIV.

Civilstånd

I senare års valdeltagandeundersökningar hämtas uppgift om civilstånd hämtas från SCB:s befolkningsregister (RTB). Längre tillbaka i tiden är uppgifterna hämtade från röstlängden. Oavsett detta så baseras uppgifterna genomgående på uppgifter i folkbokföringen.

Till gifta räknas även registrerade partners. Ej gifta inkluderar både ogifta och tidigare gifta, inklusive änkor och änklingar.

I de analyser som presenteras i kapitel 9 ingår även redovisningar efter civilstatus enligt Arbetskraftsundersökningen (AKU). Den indelning som då används baseras på intervjusvar på frågan "Är Du gift, sambo eller ensamstående?".

Utbildning

Uppgifter om utbildning har hämtats från SCB:s register över befolkningens utbildning som innehåller uppgifter om högsta slutförda utbildning. Uppgifterna har hämtats från den registerversiön som avser 1 januari valåret.

Inkomst

Uppgifter om inkomster är hämtade från SCB:s inkomst- och taxeringsregister (IoT). Med inkomst avses här summan av den sammanräknade förvärvsinkomsten, dvs. inkomst av tjänst och inkomst av näringsverksamhet, inkomst av kapital ingår inte. Inkomstklasserna är baserade på percentiler och redovisas i följande grupper: 0-20, 21-40, 41-60, 61-80, 81-100, vilket motsvarar kvintiler. Dessa är beräknade utifrån hela Sveriges befolkning över 18 år. Exempelvis innebär detta att de personer som redovisas i den första kvintilen (inkomstklassen 0-20) tillhör de 20 procent av befolkningen över 18 år som har lägst inkomster. De personer som saknar deklarerad inkomst eller av andra skäl inte deklarerat någon inkomst har förts till en separat grupp och ingår inte i beräkningen av kvintiler. Uppgifterna avser inkomster under kalenderåret två år före valåret.

Kommungrupp

Vid indelning av kommuner används Sveriges Kommuner och Landstings (SKL) kommungruppsindelning från 2011. Indelningen är gjord enligt nedanstående beskrivning.

Storstäder (3 kommuner)

Kommuner med en folkmängd som överstiger 200 000 invånare.

Förortskommuner tillorstäder (38 kommuner)

Kommuner där mer än 50 procent av nattbefolkningen pendlar till arbetet i någon annan kommun. Det vanligaste utpendlingsmålet ska vara någon avorstäderna.

Större städer (31 kommuner)

Kommuner med 50 000-200 000 invånare samt en tätortsgrad överstigande 70 procent.

Förortskommuner till större städer (22 kommuner)

Kommuner där mer än 50 procent av nattbefolkningen pendlar till arbetet i en annan kommun. Det vanligaste utpendlingsmålet ska vara någon av de större städerna i grupp 3.

Pendlingskommuner (51 kommuner)

Kommuner där mer än 40 procent av nattbefolkningen pendlar till en annan kommun.

Turism- och besöksnäringkommuner (20 kommuner)

Kommuner där antalet gästnätter på hotell, vandrarhem och campingar överstiger 21 per invånare eller där antalet fritidshus överstiger 0,20 per invånare.

Varuproducerande kommuner (54 kommuner)

Kommun där 34 procent eller mer av nattbefolkningen mellan 16 och 64 år är sysselsatta inom tillverkning och utvinning, energi och miljö samt byggverksamhet (SNI2007)

Glesbygdskommuner (20 kommuner)

Kommun med en tätortsgrad understigande 70 procent och mindre än åtta invånare per kvadratkilometer.

Kommuner i tätbefolkad region (35 kommuner)

Kommun med mer än 300 000 personer inom en radie på 112,5 kilometer.

Kommuner i glesbefolkad region (16 kommuner)

Kommun med mindre än 300 000 personer inom en radie på 112,5 km.

Arbetskraftsstatus

Befolkningen kan delas in i två delar - de i arbetskraften och de ej i arbetskraften. Till dem i arbetskraften räknas sysselsatta och arbetslösa. Till dem ej i arbetskraften hör till exempel studerande, hemarbetande och långvarigt sjuka utan arbete. Uppgifter om arbetskraftsstatus hämtas från AKU.

Socioekonomisk grupp

En socioekonomisk indelning (SEI) av anställda personer görs med utgångspunkt från yrke. Här görs en indelning efter arbetare och tjänstemän. Indelningen görs enligt SCB:s standard för Socioekonomisk indelning, se MIS 1982:4. Uppgift om socioekonomisk indelning hämtas från AKU.

Fackföreningstillhörighet

I AKU ställs en fråga om facktillhörighet till personer i arbetskraften som är anställda eller arbetslösa. Uppgift om fackföreningstillhörighet hämtas från AKU.

Statistikens tillförlitlighet

Resultaten som presenteras är skattningar och därmed behäftade med en viss osäkerhet på grund av olika felkällor. Nedan följer en närmare beskrivning av de olika felen som kan uppstå, hur de har hanterats samt i vilken omfattning de uppskattas påverka undersökningens resultat. För beskrivning av kvaliteten för de olika register som använts här hänvisas till den information som finns på SCB:s webbplats. Där finns även en mer utförlig beskrivning av Valdeltagandeundersökningens kvalitet i den dokumentation av undersökningen som finns tillgänglig via SCB:s webbplats.

Täckningsfel

Några av valdeltagandeundersökningens urvalsdelar dras direkt från den preliminära röstlängden. De övriga urvalsdelarna matchas mot den. De personer som inte finns med i den preliminära röstlängden kan därför inte komma med i något urval. Den preliminära röstlängden upprättas av Valmyndigheten 30 dagar före valet. De som anser att röstlängden innehåller felaktiga uppgifter skall senast tolv dagar före valdagen skriftligen begära att uppgifterna rättas. Detta gäller också dem som anser sig vara felaktigt uteslutna ur röstlängden. Personer som felaktigt uteslutits vid upprättandet av röstlängden har inte kunnat komma med i valdeltagandeundersökningen. Till täckningsfel räknas även de personer som innan valdagen men efter den preliminära rösträttens upprättande mist sin rösträtt på grund av

att de flyttat från Sverige eller avlidit. Täckningsfelet uppskattas vara mycket begränsat i denna undersökning.

Under perioden 1973 – 1985 ingick inte personer 75 år och äldre i valdeltagandeundersökningarna.

Urvalsfel

Fram till 1944 års val var valdeltagandeundersökningen en totalundersökning och någon urvalsosäkerhet fanns således inte.

Urvalen som används är sannolikhetsurval, det vill säga urvalssannolikheter är kända. Med ett sådant urvalsförfarande är osäkerheten i skattningarna beräkningsbar. Osäkerheten anges i felmarginaler som är beräknade för variabeln röstande i procent av röstberättigade. Skattningen plus/minus felmarginalen bildar ett 95-procentigt konfidensintervall kring skattningen. Detta innebär att om man rent hypotetiskt tänker sig att undersökningen skulle upprepas 100 gånger så skulle de 100 intervall som då skulle uppkomma täcka det sanna värdet för populationen i 95 fall. Osäkerheten, och därmed intervallens längd, varierar med det skattade procenttalets storlek och urvalets storlek för den redovisningsgrupp skattningen avser.

Skattningar med felmarginaler återfinns i rapportens tabellbilaga. För övriga undersökningsomgångar hänvisas till de publikationer som avser respektive valtillfälle.

Bortfallsfel

Ett försumbart antal personer kunde inte återfinnas i röstlängderna enligt länsstyrelserna. Detta beror antingen på att det skett en korrigerings av den preliminära röstlängden eller så har ett bearbetningsfel begåtts, se nedan. Bortfallsfelet uppskattas vara mycket litet i denna undersökning.

Bearbetningsfel

I samband med hantering, bearbetning och framställning av blanketter, datafiler och tabeller kan fel uppkomma. Vid blankettskanning har variabelkontroller utförts. Återkontakter har gjorts med berörd länsstyrelse för komplettering och rättning vid behov. Genom alla steg i produktionen används olika former av kontroller för att minimera riskerna för fel. Bearbetningsfelen bedöms vara mycket små.

Bra att veta

Annan statistik

Efter val till Europaparlament, riksdag, landstings- och kommunfullmäktige publicerar SCB även annan valstatistik, som statistik över antal röstberättigade, valresultat, nominerade och valda kandidater samt väljarbeteenden. Motsvarande statistik publiceras även efter eventuella riksomfattande folkomröstningar (dock inte över nominerade och valda kandidater).

Se även

Mer information om statistiken och dess kvalitet ges på SCB:s webbplats, www.scb.se.

Referenser

- Aldrich, John H., Jacob M. Montgomery & Wendy Wood. 2011. "Turnout as a Habit", *Political Behaviour*, 33:535-563.
- Bevelander, Pieter. 2011. "Valdeltagande och medborgarskap", i Pieter Bevelander, Christian Fernández & Andreas Hellström (red.). *Vägar till medborgarskap*. Arkiv: Lund
- Bhatti, Yosef, Kasper M. Hansen & Hanna Wass. 2012. "The Relationship Between Age and Turnout: A Roller-coaster Ride", *Electoral Studies*, 31: 588-593.
- Bhatti, Yosef & Kasper M. Hansen. 2012a. "Leaving the Nest and the Social Act of Voting: Turnout among First-Time Voters", *Journal of Elections, Public Opinion and Parties*. 22: 380-406.
- Bhatti, Yosef & Kasper M. Hansen. 2012b. "Retiring from Voting: Turnout among Senior Voters", *Journal of Elections, Public Opinion and Parties*. 22: 479-500.
- Berg, Linda & Henrik Oscarsson (red). 2012. *Omstritt omval*. Göteborg: SOM-institutet.
- Blais, André. 2007. "Turnout In Elections", i Russel J. Dalton & Hans-Dieter Klingemann. *Political Behaviour*. Oxford: Oxford University Press.
- Brothén, Martin (red.). 2003. *Svenska poströstare*. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Campbell, Angus, Philip Converse, Warren Miller & Donald Stokes. 1960. *The American Voter*. New York: Wiley.
- Dahlberg, Stefan, Henrik Oscarsson & Richard Öhrvall. 2008. *Förtida röstning i Sverige*. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Dinas, Elias. 2012. "The Formation of Voting Habits", *Journal of Elections, Public Opinion and Parties*. 22: 431-456.
- Edlin, Aaron, Andrew Gelman & Noah Kaplan. 2007. "Voting as a Rational Choice: Why and How People Vote to Improve the Well-Being of Others.", *Rationality and Society*, 19: 293-314.
- Ersson, Svante & Jessika Wide. 2001. "Valdeltagandet i Sverige: variation i tid och rum", i Christer Jönsson (red). *Rösträtten 80 år*. Stockholm: Justitiedepartementet.
- Franklin, Mark N. 2002. "The Dynamics of Electoral Participation", i LeDuc, Lawrence, Richard G. Niemi & Pippa Norris. *Comparing Democracies 2*. London: Sage.
- Franklin, Mark N. 2004. *Voter Turnout and the Dynamics of Electoral Competition in Established Democracies Since 1945*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Downs, Anthony. 1957. *An Economic Theory of Democracy*. New York: Harper and Row.
- Esaiasson, Peter. 1990. *Svenska valkampanjer 1866-1988*. Stockholm: Allmänna Förlaget.
- Hammar, Tomas. 1979. *Det första invandrarvalet*. Stockholm: Liber förlag.
- Hosmer, David W. & Stanley Lemeshow. 2000. *Applied Logistic Regression*. Andra utgåvan. New York: Wiley.
- IDEA. 2002. *Voter Turnout Since 1945: A Global Report*. Stockholm: IDEA.
- IDEA. 2004. *Voter Turnout in Western Europe*. Stockholm: IDEA.

- Holmberg, Sören & Henrik Oscarsson. 2004. *Väljare: svenskt väljarbete under 50 år*. Stockholm: Norstedts juridik.
- Jorner, Ulf. 2008. *Summa summarum. SCB:s första 150 år*. Stockholm: SCB.
- Järnbert, Mikaela & Richard Öhrvall. 2003. "Det svenska valdeltagandet", i Joachim Vogel (red). *Välfärd och ofärd på 90-talet*. Stockholm: SCB.
- Lijphart, Arend. 1997. "Unequal Participation: Democracy's Unresolved Dilemma", *American Political Science Review*, 91:1-14.
- Oskarsson, Sven. 2003. *Vem röstar och varför? En analys av valdeltagandet i 2002 års kommunfullmäktigeval*. Stockholm: Justitiedepartementet, Departementsserien 2003:54.
- Persson, Mikael. 2012. "Does Type of Education Affect Political Participation? Results from a Panel Survey of Swedish Adolescents", *Scandinavian Political Studies*, 35:198-221.
- Persson, Mikael, Maria Solevid & Richard Öhrvall. 2012. "Omvalet – en prövning för den politiska jämlikheten", i Linda Berg & Henrik Oscarsson (red). *Omstritt omval*. Göteborg: SOM-institutet.
- Plutzer, Eric. 2002. "Becoming a Habitual Voter: Inertia, Resources, and Growth in Young Adulthood". *American Political Science Review*, 96 (1): 41-56.
- Riker, William H. & Peter C. Ordeshook. 1968. "A Theory of the Calculus of Voting", *American Political Science Review*, 62:25-42.
- SCB. 2004. *Efterkrigstidens invandring och utvandring*, Demografiska rapporter 2004:5. Stockholm: SCB.
- SCB. 2009. *Integration – utrikes födda på arbetsmarknaden*, Rapport 2 i rapportserien Integration. Stockholm: SCB.
- SCB. 2012. *Sverige framtida befolkning 2012-2060*, Demografiska rapporter 2012:2. Stockholm: SCB.
- Tingsten, Herbert. 1937. *Political Behaviour*. London: PS King.
- Verba, Sidney & Norman H. Nie. 1972. *Participation in America: Political Democracy and Social Equality*. New York: Harper and Row.
- Verba, Sidney, Kay Lehman Shlozman & Henry E. Brady. 1995. *Voice and Equality. Civic Voluntarism in American Politics*. Cambridge: Harvard University Press.
- Wass, Hanna. 2007. "The Effects of Age, Generation and Period on Turnout in Finland 1975-2003", *Electoral Studies*, 26:648-659.
- Wolfinger, Raymond E. & Steven J. Rosenstone. 1980. *Who Votes?* New Haven, CT: Yale University Press.
- Öhrvall, Richard. 2006. "Invandrade och valdeltagande" i Bäck, Hanna & Mikael Gilljam (red). *Valets mekanismer*. Malmö: Liber.
- Öhrvall, Richard. 2008a. "Värdet av en röst", *Välfärd*, 2008:3.
- Öhrvall, Richard. 2008b. "Demokrati", kapitel i Karin E. Lundström m.fl. *Integration – en beskrivning av läget i Sverige*. Stockholm: SCB
- Öhrvall, Richard. 2009. *Valdeltagande bland förstagsängsväljare*. Stockholm: Sveriges Kommuner och Landsting.

Tabellbilaga

Tabell A
Valdeltagande i riksdagsval, efter kön och ålder, 1991–2010. Procent

	1991	1994	1998	2002	2006	2010
<i>Kvinnor</i>						
18-29 år	84,8 ±1,1	85,8 ±1,1	77,4 ±1,4	76,1 ±1,3	78,9 ±1,0	82,3 ±0,9
30-49 år	90,6 ±0,7	90,6 ±0,7	85,3 ±0,8	84,0 ±0,8	85,9 ±0,6	89,2 ±0,5
50-64 år	92,0 ±0,8	92,4 ±0,8	89,2 ±0,9	88,7 ±0,8	89,4 ±0,6	90,7 ±0,6
65+ år	81,8 ±1,6	80,9 ±1,7	76,7 ±1,9	74,3 ±1,9	77,7 ±1,2	81,6 ±1,1
Totalt	87,4 ±0,4	87,5 ±0,4	82,5 ±0,5	81,3 ±0,5	83,5 ±0,3	86,3 ±0,3
<i>Män</i>						
18-29 år	80,3 ±1,1	81,0 ±1,1	74,9 ±1,4	70,7 ±1,3	74,4 ±1,0	79,3 ±0,9
30-49 år	86,9 ±0,7	86,5 ±0,8	80,5 ±0,9	78,5 ±0,9	82,6 ±0,6	85,5 ±0,6
50-64 år	90,4 ±0,9	90,0 ±0,9	87,3 ±0,9	85,9 ±0,9	86,2 ±0,7	88,7 ±0,7
65+ år	86,9 ±1,7	87,9 ±1,7	83,5 ±2,2	86,6 ±1,9	84,5 ±1,3	86,2 ±1,0
Totalt	86,2 ±0,4	86,4 ±0,4	81,7 ±0,5	80,6 ±0,5	82,4 ±0,3	85,2 ±0,3
<i>Samtliga</i>						
18-29 år	82,5 ±0,8	83,3 ±0,8	76,1 ±1,0	73,3 ±0,9	76,6 ±0,7	80,7 ±0,6
30-49 år	88,7 ±0,5	88,5 ±0,5	82,8 ±0,6	81,2 ±0,6	84,2 ±0,4	87,3 ±0,4
50-64 år	91,2 ±0,6	91,2 ±0,6	88,3 ±0,6	87,3 ±0,6	87,8 ±0,5	89,7 ±0,4
65+ år	84,0 ±1,0	83,9 ±1,1	79,6 ±1,3	79,6 ±1,2	80,7 ±0,8	83,7 ±0,7
Totalt	86,8 ±0,1	86,9 ±0,1	82,1 ±0,2	80,9 ±0,0	83,0 ±0,0	85,8 ±0,0

Källa: SCB:s valstatistik

Kommentar: Med ålder avses ålder vid valårets slut. Skattningsarna avser svenska medborgare folkbokförda i Sverige, dvs. utlandssvenskar ingår inte.

Tabell B
Valdeltagande i riksdagsval, efter kön och civilstånd, 1991–2010. Procent

	1991	1994	1998	2002	2006	2010
<i>Kvinnor</i>						
Gifta	92,9 ±0,6	92,6 ±0,6	89,4 ±0,8	89,2 ±0,8	89,7 ±0,6	91,4 ±0,5
Ej gifta	82,1 ±0,8	82,8 ±0,8	76,9 ±0,9	75,3 ±0,8	78,9 ±0,6	82,6 ±0,5
Totalt	87,4 ±0,4	87,5 ±0,4	82,5 ±0,5	81,3 ±0,5	83,5 ±0,3	86,3 ±0,3
<i>Män</i>						
Gifta	92,5 ±0,6	92,9 ±0,6	88,6 ±0,9	89,3 ±0,7	89,9 ±0,5	91,4 ±0,5
Ej gifta	79,5 ±0,8	80,0 ±0,8	75,7 ±0,9	73,1 ±0,8	76,4 ±0,6	80,7 ±0,5
Totalt	86,2 ±0,4	86,4 ±0,4	81,7 ±0,5	80,6 ±0,5	82,4 ±0,3	85,2 ±0,3
<i>Samtliga</i>						
Gifta	92,7 ±0,4	92,8 ±0,4	89,0 ±0,5	89,3 ±0,5	89,8 ±0,4	91,4 ±0,3
Ej gifta	80,8 ±0,4	81,4 ±0,4	76,3 ±0,5	74,3 ±0,4	77,7 ±0,3	81,7 ±0,2
Totalt	86,8 ±0,1	86,9 ±0,1	82,1 ±0,2	80,9 ±0,0	83,0 ±0,0	85,8 ±0,0

Källa: SCB:s valstatistik

Kommentar: I gruppen gifta ingår även registrerade partners. Skattningarna avser svenska medborgare folkbokförda i Sverige, dvs. utlandssvenskar ingår inte.

Tabell C
Valdeltagande i riksdagsval, sysselsatta 18–64 år, efter kön och socioekonomisk grupp, 1991–2010. Procent

	1991	1994	1998	2002	2006	2010
<i>Kvinnor</i>						
Arbetare	88,2 ±0,8	89,0 ±0,8	82,2 ±1,1	79,7 ±1,0	81,0 ±0,8	83,2 ±0,9
Tjänstemän	93,9 ±0,6	94,9 ±0,5	91,5 ±0,7	91,6 ±0,6	92,7 ±0,5	94,2 ±0,4
Företagare och jordbrukare	92,0 ±2,0	91,2 ±2,0	85,2 ±2,7	88,5 ±2,3	88,0 ±1,9	90,9 ±1,6
Totalt	91,3 ±0,5	92,2 ±0,5	87,4 ±0,6	86,7 ±0,5	88,0 ±0,4	90,0 ±0,4
<i>Män</i>						
Arbetare	82,5 ±0,9	84,0 ±0,9	78,2 ±1,1	74,3 ±1,0	76,8 ±0,8	80,1 ±0,9
Tjänstemän	93,2 ±0,6	93,4 ±0,6	90,3 ±0,8	88,6 ±0,8	91,4 ±0,6	92,6 ±0,5
Företagare och jordbrukare	89,1 ±1,4	87,8 ±1,4	83,4 ±1,7	82,4 ±1,7	85,6 ±1,2	88,7 ±1,2
Totalt	87,8 ±0,5	88,5 ±0,5	84,1 ±0,6	81,6 ±0,6	84,2 ±0,4	86,8 ±0,4
<i>Samtliga</i>						
Arbetare	85,3 ±0,6	86,3 ±0,6	80,0 ±0,8	76,8 ±0,7	78,7 ±0,6	81,5 ±0,6
Tjänstemän	93,6 ±0,4	94,2 ±0,4	91,0 ±0,5	90,2 ±0,5	92,1 ±0,4	93,5 ±0,3
Företagare och jordbrukare	89,9 ±1,1	88,8 ±1,2	83,9 ±1,5	84,1 ±1,4	86,2 ±1,1	89,3 ±1,0
Totalt	89,5 ±0,3	90,3 ±0,3	85,7 ±0,4	84,0 ±0,4	86,0 ±0,3	88,3 ±0,3

Källa: SCB:s valstatistik

Kommentar: Skattningarna avser svenska medborgare folkbokförda i Sverige, dvs. utlandssvenskar ingår inte.

Tabell D
Valdeltagande i riksdagsval, bland anställda och arbetslösa, efter kön och fackförening, 1991–2010. Procent

	1991	1994	1998	2002	2006	2010
<i>Kvinnor</i>						
LO	89,0 ±0,8	88,8 ±0,8	82,3 ±1,1	80,9 ±1,1	82,2 ±0,9	84,8 ±1,0
TCO	94,1 ±0,7	94,8 ±0,6	91,9 ±0,9	91,4 ±0,8	92,6 ±0,6	93,9 ±0,6
Saco	96,2 ±1,3	97,9 ±0,9	95,1 ±1,3	96,2 ±1,0	95,8 ±0,8	97,2 ±0,7
Totalt	90,9 ±0,5	91,6 ±0,5	86,8 ±0,6	86,1 ±0,6	87,3 ±0,4	89,3 ±0,4
<i>Män</i>						
LO	83,4 ±0,9	84,6 ±0,9	78,1 ±1,1	74,5 ±1,1	78,2 ±0,9	81,5 ±1,0
TCO	93,4 ±0,8	92,9 ±0,9	89,9 ±1,2	87,8 ±1,2	90,7 ±0,9	93,3 ±0,8
Saco	97,7 ±0,9	95,7 ±1,2	94,4 ±1,4	94,5 ±1,2	95,3 ±0,9	96,2 ±0,8
Totalt	86,9 ±0,5	87,7 ±0,6	83,0 ±0,7	80,7 ±0,6	83,0 ±0,5	85,8 ±0,5
<i>Samtliga</i>						
LO	86,0 ±0,6	86,6 ±0,6	80,1 ±0,8	77,5 ±0,8	80,1 ±0,7	83,1 ±0,7
TCO	93,8 ±0,5	94,1 ±0,5	91,1 ±0,7	90,0 ±0,7	91,9 ±0,5	93,7 ±0,5
Saco	97,0 ±0,8	96,7 ±0,8	94,7 ±1,0	95,3 ±0,8	95,6 ±0,6	96,8 ±0,5
Totalt	88,9 ±0,4	89,7 ±0,4	84,8 ±0,5	83,4 ±0,4	85,1 ±0,3	87,5 ±0,3

Källa: SCB:s valstatistik

Kommentar: Skattingarna avser svenska medborgare folkbokförda i Sverige, dvs. utlandssvenskar ingår inte. I totalerna ingår även de som tillhör andra fackliga centralorganisationer och de som inte är fackligt anslutna.

Tabell E
Valdeltagande i riksdagsval, 18–74 år, efter kön och utbildningsnivå, 1991–2010. Procent

	1991	1994	1998	2002	2006	2010
<i>Kvinnor</i>						
Förgymnasial	87,0 ±0,8	86,1 ±0,9	79,3 ±1,5	76,0 ±1,6	77,7 ±1,2	80,0 ±1,1
Gymnasial	89,5 ±0,6	90,2 ±0,6	84,8 ±0,8	82,9 ±0,8	84,9 ±0,6	87,2 ±0,5
Eftergymnasial	95,5 ±0,7	95,6 ±0,7	92,8 ±0,8	92,6 ±0,7	93,2 ±0,5	94,7 ±0,4
Totalt	89,5 ±0,4	89,9 ±0,4	85,1 ±0,5	84,0 ±0,5	86,0 ±0,4	88,4 ±0,3
<i>Män</i>						
Förgymnasial	83,7 ±0,9	82,6 ±1,0	76,8 ±1,3	75,0 ±1,3	75,0 ±1,1	78,6 ±1,0
Gymnasial	86,1 ±0,7	86,7 ±0,7	81,2 ±0,9	78,4 ±0,8	81,8 ±0,6	84,4 ±0,6
Eftergymnasial	94,8 ±0,7	93,8 ±0,8	92,1 ±0,9	90,4 ±0,8	91,6 ±0,6	93,7 ±0,5
Totalt	86,6 ±0,4	86,5 ±0,5	82,1 ±0,6	80,4 ±0,5	82,6 ±0,4	85,7 ±0,3
<i>Samtliga</i>						
Förgymnasial	85,3 ±0,6	84,3 ±0,6	78,0 ±0,9	75,5 ±0,9	76,2 ±0,7	79,2 ±0,7
Gymnasial	87,8 ±0,5	88,5 ±0,5	83,0 ±0,6	80,6 ±0,5	83,3 ±0,4	85,8 ±0,4
Eftergymnasial	95,1 ±0,5	94,7 ±0,5	92,5 ±0,6	91,6 ±0,5	92,5 ±0,4	94,3 ±0,3
Totalt	88,0 ±0,3	88,2 ±0,3	83,6 ±0,3	82,2 ±0,3	84,3 ±0,2	87,0 ±0,2

Källa: SCB:s valstatistik

Kommentar: Uppgifter om utbildning har hämtats från SCB:s register Befolkningens utbildning som innehåller uppgifter om högsta slutförda utbildning för personer i åldrar 16-74 år. Uppgifterna har hämtats från den registerversion som avser 1 januari för respektive valår. Utbildningarna är klassificerade enligt Svensk utbildningsnomenklatur (SUN). Skattingarna avser svenska medborgare folkbokförda i Sverige, dvs. utlandssvenskar ingår inte.

Tabell F
Valdeltagande i riksdagsval, efter kön och inkomstkventil, 1991–2010. Procent

	1991	1994	1998	2002	2006	2010
<i>Kvinnor</i>						
Inkomstkventil 1	79,2 ±1,5	78,6 ±1,5	73,4 ±1,7	71,6 ±1,6	74,0 ±1,1	78,4 ±1,0
Inkomstkventil 2	88,3 ±1,1	88,3 ±1,2	81,0 ±1,5	79,3 ±1,5	81,9 ±1,1	83,8 ±1,0
Inkomstkventil 3	90,7 ±0,9	90,9 ±1,0	86,4 ±1,2	85,3 ±1,2	87,2 ±0,8	89,6 ±0,8
Inkomstkventil 4	92,5 ±0,9	94,3 ±0,8	90,1 ±1,2	89,5 ±1,0	91,2 ±0,8	93,6 ±0,7
Inkomstkventil 5	94,7 ±1,1	93,9 ±1,2	94,5 ±1,2	92,4 ±1,2	94,7 ±0,7	96,4 ±0,6
Totalt	87,4 ±0,4	87,5 ±0,4	82,5 ±0,5	81,3 ±0,5	83,5 ±0,3	86,3 ±0,3
<i>Män</i>						
Inkomstkventil 1	75,8 ±2,0	75,6 ±1,9	71,8 ±2,0	70,7 ±1,8	70,5 ±1,4	75,3 ±1,2
Inkomstkventil 2	80,1 ±2,1	79,8 ±2,2	71,9 ±2,6	74,1 ±2,3	75,0 ±1,6	79,0 ±1,4
Inkomstkventil 3	84,0 ±1,4	85,5 ±1,3	79,5 ±1,8	79,4 ±1,6	82,2 ±1,1	84,8 ±1,0
Inkomstkventil 4	88,2 ±0,9	89,0 ±0,9	85,5 ±1,2	82,6 ±1,1	86,0 ±0,8	88,4 ±0,8
Inkomstkventil 5	93,1 ±0,6	93,1 ±0,6	90,4 ±0,8	89,7 ±0,8	92,4 ±0,5	94,1 ±0,5
Totalt	86,2 ±0,4	86,4 ±0,4	81,7 ±0,5	80,6 ±0,5	82,4 ±0,3	85,2 ±0,3
<i>Samtliga</i>						
Inkomstkventil 1	78,1 ±1,1	77,6 ±1,1	72,9 ±1,3	71,3 ±1,1	72,7 ±0,8	77,3 ±0,7
Inkomstkventil 2	85,8 ±0,9	85,8 ±1,0	78,0 ±1,2	77,5 ±1,1	79,4 ±0,8	82,0 ±0,8
Inkomstkventil 3	87,9 ±0,8	88,6 ±0,8	83,4 ±1,0	82,8 ±0,9	85,1 ±0,7	87,5 ±0,6
Inkomstkventil 4	89,8 ±0,7	91,1 ±0,6	87,4 ±0,8	85,4 ±0,8	88,3 ±0,5	90,7 ±0,5
Inkomstkventil 5	93,4 ±0,5	93,3 ±0,6	91,4 ±0,7	90,4 ±0,6	93,1 ±0,4	94,7 ±0,4
Totalt	86,8 ±0,1	86,9 ±0,1	82,1 ±0,2	80,9 ±0,0	83,0 ±0,0	85,8 ±0,0

Källa: SCB:s valstatistik

Kommentar: Inkomstuppgifterna är hämtade från SCB:s inkomst- och taxeringsregister (IoT). Med inkomst avses här summan av den sammanräknade förvärsinkomsten, dvs. inkomst av tjänst och inkomst av näringsverksamhet. Inkomst av kapital ingår inte. Inkomstklasserna är baserade på inkomstkventiler. De är beräknade utifrån hela Sveriges befolkning över 18 år. De personer som saknat deklarerad inkomst eller av andra skäl inte deklarerat någon inkomst ingår inte i fördelningarna (de ingår dock i totalerna). Exempelvis innebär detta att de personer som redovisas i första inkomstkventilen tillhör de 20 procent av befolkningen över 18 år som har lägst inkomster, osv. Uppgifterna avser inkomster under året innan respektive valår enligt valårets taxering. Skattningarna avser svenska medborgare folkbokförda i Sverige, dvs. utlandssvenskar ingår inte.

Tabell G
Valdeltagande i riksdagsval, efter kön och födelseland, 1991–2010. Procent

	1991	1994	1998	2002	2006	2010
<i>Kvinnor</i>						
Inrikes födda	87,9 ±0,5	88,0 ±0,5	83,5 ±0,6	82,6 ±0,5	85,3 ±0,4	87,9 ±0,3
Utrikes födda	79,3 ±2,7	80,0 ±2,6	70,8 ±2,8	68,4 ±2,6	68,4 ±1,7	74,0 ±1,5
Totalt	87,4 ±0,4	87,5 ±0,4	82,5 ±0,5	81,3 ±0,5	83,5 ±0,3	86,3 ±0,3
<i>Män</i>						
Inrikes födda	86,8 ±0,5	87,1 ±0,5	82,7 ±0,6	81,8 ±0,5	84,2 ±0,4	86,6 ±0,3
Utrikes födda	74,9 ±2,7	75,0 ±2,6	68,5 ±3,1	66,4 ±2,5	65,2 ±1,8	72,6 ±1,5
Totalt	86,2 ±0,4	86,4 ±0,4	81,7 ±0,5	80,6 ±0,5	82,4 ±0,3	85,2 ±0,3
<i>Samtliga</i>						
Inrikes födda	87,4 ±0,2	87,6 ±0,2	83,1 ±0,2	82,2 ±0,2	84,7 ±0,1	87,3 ±0,1
Utrikes födda	77,4 ±1,9	77,7 ±1,8	69,7 ±2,0	67,5 ±1,7	66,9 ±1,2	73,4 ±1,0
Totalt	86,8 ±0,1	86,9 ±0,1	82,1 ±0,2	80,9 ±0,0	83,0 ±0,0	85,8 ±0,0

Källa: SCB:s valstatistik

Kommentar: Skattningarna avser svenska medborgare folkbokförda i Sverige, dvs. utlandssvenskar ingår inte.

Tabell H
Valdeltagande i kommunfullmäktigval, efter kön och medborgarskapsland, 1991–2010. Procent

	1991	1994	1998	2002	2006	2010
<i>Kvinnor</i>						
Svenska medborgare	85,5 ±0,4	87,0 ±0,4	81,5 ±0,5	80,5 ±0,5	82,1 ±0,3	84,9 ±0,3
Utländska medborgare	43,0 ±1,4	43,7 ±1,4	36,8 ±1,2	37,8 ±1,3	39,1 ±1,5	38,8 ±1,3
Totalt	85,0 ±0,4	85,2 ±0,4	79,2 ±0,5	78,5 ±0,4	80,1 ±0,3	82,6 ±0,3
<i>Män</i>						
Svenska medborgare	86,8 ±0,4	85,7 ±0,4	80,3 ±0,5	79,6 ±0,5	80,9 ±0,4	83,5 ±0,3
Utländska medborgare	37,4 ±1,3	36,8 ±1,3	31,2 ±1,1	30,5 ±1,1	34,4 ±1,4	33,0 ±1,2
Totalt	83,5 ±0,4	83,5 ±0,4	77,9 ±0,5	77,3 ±0,5	78,7 ±0,3	80,7 ±0,3
<i>Samtliga</i>						
Svenska medborgare	86,2 ±0,0	86,4 ±0,1	80,9 ±0,0	80,1 ±0,0	81,5 ±0,1	84,2 ±0,1
Utländska medborgare	40,2 ±1,1	40,2 ±1,1	34,1 ±0,9	34,2 ±1,0	36,7 ±1,1	35,8 ±0,9
Totalt	84,3 ±0,0	84,4 ±0,0	78,6 ±0,0	77,9 ±0,0	79,4 ±0,0	81,6 ±0,0

Källa: SCB:s valstatistik

In English

Summary

Over the last hundred years, election participation in Sweden has increased. In the 1911 election to the Riksdag (parliament), 57 percent of those entitled to vote participated. This figure has changed dramatically since then. In 1921, women were entitled to vote for the first time. Hence, this can be seen as the starting point of the Swedish democracy. In that election, only 54 percent voted. Gradually election participation increased over a long period. The voting rates did not increase in every single election, but a general trend of increasing rates was established. The highest voting rate so far, was reached in the 1976 election to the Riksdag, where 91.8 percent of those entitled to vote participated. Since then, the election participation has decreased, especially in the 1988 and 1998 elections. However, a break in the trend occurred in the last two elections and the voting rates have increased substantially.

In this report, Statistics Sweden has analysed voter turnout over the last hundred years. The analysis includes comparisons of voting rates in different population groups and efforts to study if any differences between groups have changed over time. Even if the report covers a long time period, the more recent elections are in focus.

The analysis presented here reveals clear differences in voting rates between different groups. The voting rates are substantially lower among single persons, blue-collar workers, unemployed and people outside the labour force, and those with lower education levels and lower incomes. Conversely, the rates are higher among married or cohabitees, white-collar workers, employed, well educated and those with higher incomes. Furthermore, the voting rates are relatively low among the very young and the very old. In addition, foreign citizens and those who are born abroad are comparatively less inclined to vote.

Today women vote to a greater extent than men. The difference is only one percentage point, but if we only consider those under age 60, the difference is much bigger. This constitutes a major change. During the first half of the 20th century, men's voting rates were higher than women's. But the difference was reduced gradually over time, and since the 1960s the difference between the sexes has been very small. And during the last decades the voting rate has been higher among women than among men.

Seen from other perspectives, the discrepancies in voting rates among different groups have decreased compared to the situation in the beginning of the 20th century. The analysis presented in this report indicates that those differences were at their smallest level during the 1970s, when the general voting rate was at its peak. Still, the pattern has been consistent over time: it is the same groups that have relatively high voting rates, even if the differences compared to other groups might vary over the years.

The decrease in voting rates that took place between 1994 and 2002 brought a more unequal voter turnout. This is due to the fact that the decline in voting was more prominent in those groups where the voting rates were

relatively low to begin with. However, in the last two elections the turnout has increased again. This increase has been more substantial within those groups who have a lower turnout. Hence, this has led to a more equal voter turnout. Still, it is worth noting that the differences regarding voting rates between different groups are larger now than they were in the beginning of the 1990s.

The electoral participation survey conducted by Statistics Sweden has a long tradition. The survey was carried out for the first time in 1911. The design of the survey has changed over the years, but it has consistently produced high quality estimates of voting rates in different population groups. The information on voting is validated using the electoral rolls. More information about the survey and its results are available on Statistics Sweden's website. All publications regarding election statistics produced by Statistics Sweden are also available there.

A note of thanks

We would like to express appreciation to our survey respondents – the people, enterprises, government authorities and other institutions of Sweden – with whose cooperation Statistics Sweden is able to provide reliable and timely statistical information meeting the current needs of our modern society.

Den svenska valstatistiken har en lång historia. År 1872 publicerade SCB för första gången statistik över valresultat. Särskilda studier av valdeltagandet inleddes i och med redovisningen av 1911 års riksdagsval. Den senaste valdeltagandeundersökningen genomfördes i samband med 2011 års omval. I och med den undersökningen har alltså SCB studerat hur andelen röstade ser ut i olika grupper under hundra års tid.

SCB har på uppdrag av regeringen genomfört en särskild studie av det svenska valdeltagandet. I rapporten *Svenskt valdeltagande under hundra år* redovisas analyser av andelen röstande i olika befolkningsgrupper och hur det har förändrats över tid. Rapporten är skriven av Richard Öhrvall vid SCB:s enhet för demokratistatistik.

ISSN 1654-5656 (Online)
ISSN 1652-6954 (Print)
ISBN 978-91-618-1574-6 (Print)

All officiell statistik finns på: **www.scb.se**
Statistikservice: tfn 08-506 948 01

All official statistics can be found at: **www.scb.se**
Statistics Service, phone +46 8 506 948 01